

శతకాలు

భక్తి, జ్ఞాన, నీతి

సుబ్బకవీయము - సుబ్బకవి సుభాషితాలు

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కుక మహర్షి

గురు నాటర మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిఖ్య

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాజీ

గురు గోరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు హాయి బాబా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010008307

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject:

Language:

Scanning Centre:

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

సుబ్బకవీయము

[సుబ్బకవి సుభాషితములు]

గ్రంథకర్త

కవిభూషణ, కవిశేఖర, శిష్టా వేంకట సుబ్బయ్య

ప్రధానాధికారి పాఠ్యాయుడు

పైలరున్నతపాఠశాల.

శ్రీ తొలి పలుకు

గీర్వాణభాష బహువిధకావ్యరత్నములకు గని. అందు భర్తృహరి త్రిశతి యమాల్యరత్నము. దానినిఁ బెక్కఁడు తెనిగించి యాంధ్ర భాషాయోషకంతసీమనమ్లానకుసుమమాలగా నలంకరించిరి. అమ్మదిరి నీతిశ్లోకము లింకను గొన్ని గ్రంథస్థములై, కొన్ని చాటువులై యానోట నానోటఁ బడి వేలకొలందిగా నున్నవి. సుమారు రెండువందలశ్లోకములను సేకరించి తెనిగింపు పద్ధతులనే యవలంబించి తెనిగించి దానికి నీతిలహరి యనుపేరు పెట్టితిని. అవల శృంగారశతకమును గూడ వ్రాయఁ దలంచి గోవర్ధనాచార్యులు రచించిన గాధాసప్తశతి మొదలగు గ్రంథముల లోని శృంగారరసభూయిష్టములగు శ్లోకముల భావములనే యవియును ఛాయామాత్రముగా గ్రహించి స్వేచ్ఛానుసారముగాఁ దెనిగించి దానికి శృంగారలహరి యని పేరిడితిని. పదంపడి వేదాంతసంబంధ పద్యములు వ్రాయకుండుట నాపూనికకు లోపమని తలంచి దానికి వేటొండు గతియే లేక శ్రీమచ్ఛంకరాచార్య విరచిత వివేకచూడామణిలో నందందు నూరుశ్లోకములను గ్రహించి యాంధ్రీకరించి దానికి వైరాగ్యలహరి యనుపేరుంచితిని. వెరసి మూడుం గలిసి సుబ్బకవి సుభాషితములను నామాంతరముగల సుబ్బకవీయ మైనది. మూడవశతకము వ్రాయలేదే యను కొంత దీర్ఘకొనుటకే యది వ్రాయఁబడినది గాని లేకున్న శ్రీశంకరవాణిం దొరయు నేర్పు నాబోటి యలంతికిఁ గలదనిమాత్రము కాదని బుధజనులకు విధేయుఁడనై విన్నవించుకొనుచున్నాను. మూటం గూడ నేలోపంబులు పొడగట్టిన నవి నావిగానే యెంచి నారచనయం దేలేశమైన గుణ మున్నచో గ్రహింప రసజ్ఞులగు పండితాఖండలులకు

మనవిచేసికొనుచున్నాను. గీర్వాణభాషాప్రియులకుం గూడ బ్రయంబగు నని యాద్యంతశతకములలో మూలశ్లోకంబులను గూడఁ బొందుపఱచితి.

గ్రంథములు రచించుట యొకయెత్తు, అవి ముద్రితములై — అందులోఁ గన్నపొడుచుకొన్నను కాగితము లేని యీ కఱపుకాలములో నెల్వడుట మఱియొకయెత్తు. తొల్లి నారచింపఁబడిన దూర్వాసరామా యణ మంకితమంది యఖండసభామధ్యంబున వేయున్నట్లపదార్లతో సన్మాదించిన వదాన్యశేఖరులు సరసాగ్రేసరులు నగు శ్రీమన్నై సత్య నారాయణమూర్తి జమీందారుగా రిందలి స్వారస్యమును గ్రహించి యీ కావ్యకన్యను జేపట్టి దీనిని వెల్వడఁ జేసిరి. పరమేశ్వరుఁడు వారికి వారి కుటుంబమునకుఁ బరిపూర్ణాయురారోగ్యైశ్వర్యంబు లొసంగి రక్షించుఁ గాత !

నరసాపురము, }
8-2-1952. }

బుధజనవిధేయుఁడు,
శిష్టా వేంకటసుబ్బయ్య.

(శ్రీ)

కృతి సమర్పణము

శ్రీమన్మన్నే కలార్ణవ
సోమా ! ఘనైభవ జితసుతామా ! ధీ
ధామా ! యీ మాకృతి క
న్యామణి నేలుకొనుమా ! యనంత్ర పేమక.

ఉ. ఆయతకీర్తి శాలివి, సమంచిత దానగుణైకశీలి, న
త్యాయతకాన్యసంచయ రసామృతపానమదాళిపాట, నీ
కీయెడఁ గోరియిచ్చెద నహీనమునంటున మన్నె సత్యనా
రాయణమూర్తి ! యీకృతి నిరంతరసౌఖ్యము నీకుఁ గూర్చుతక.

ఉ. జుబ్బనచూఱగా, రసము జొబ్బిలఁగా, శతకత్రయంబుఁ బె
ల్లుబ్బున మన్నె సంశకలశోదధిపూర్ణ శశాంక ! వ్రాసితిక
ప్రబ్బిన వేడఁ సత్కవులుఁ బండితులుక, రసలుట్టు తాననక
సుబ్బకవీయ మన్నె కృతిశోభనగాత్రిని స్వీకరింపుమా !

చ. వలచెను నిన్నె మన్నె కలవారిధిపూర్ణ శశాంక ! చంపకో
త్పలములతోడఁ గూర్చి మెయి దాచక కంఠ ములంకరించు దా
వులు విడనాడదుక, బరువపుంగతిదప్పుదు, వాడదెప్పుడుక
జెలువమెసంగునిట్టి కృతినీరజనేత్రిను గారవింపుమా !

ఉ. స్థాయదలంకృతిప్రకరభాగ్యముతో, విలసచ్చరిత్రతో,
దీయనిపల్కుతో, బాలుపు ఖేరిన సుబ్బకవీయ కాన్యక
న్యాయువతీకులైకమణి నాదటఁగొమ్మిదె మన్నె సత్యనా
రాయణ ! ఆశ్రితావసపరాయణ ! సత్యచోవిభూషణా !

మ బ్బ క పీ య ము

(శ్రీ మద్రీత్న గిరింద్ర) కోటివిలసచ్చింహాననాధిష్ఠితః
నానాభక్త జనావనాంచిత కళాపారీణతా శోభితః
తుల్యభ్యాస సహితం చమత్కృతిపతిం శ్రీసత్యనారాయణం
పాయాత్సంతత మాయురర్థవిభ వైః శ్రీసత్యనారాయణః. 1

(శ్రీ)యువతీమణీవిమల చిత్త సరోరుహబంధరుండు, దే
వాయుతబృందపందితుఁ డుదారుఁడు మాధవుఁ డోముఁగాత! దీ
ర్ఘాయు రభీష్టభోగనిచయంబు లొసంగుచు మన్నె సత్యనా
రాయణు మత్కృతీశ్వరపురందరునిఁ సరసాంతరంగునిఁ. 2

శా. హేరాళంబుగ సర్వలోకవితతిఁ హేమింపఁగాఁ జేసి, యా
ధారాధేయ మహాప్రభావమున మర్త్యశ్రేణి నాడించు నా
క్షీరాంభోనిధి రాజరాజ తనయా శ్రీరంగధామేశ్వరీ
కారుణ్యామృతధార జాలుకొను మత్కావ్యాంగనాభ ర్తపే. 3

ఉ. సుంత కటాక్షవీక్షణము సోకిన యంతటిమాత్రీ బ్రహ్మక
ల్పాంతముదాఁక నే సరసిజాసనునింతి యశంబుపేరి దే
హాంతరముఁ గవీంద్రనిచయంబునకఁ. సృజించినిల్పు, న
య్యింతి, యశోవిశాలు నొనరించుత నన్నును మత్కృతీశ్వరుఁ. 4

చ. రజతసమైకదంతు, ద్విజరాజధరుఁ, ద్రిగుణచ్యుతుఁ, జతు
ర్భుజరమణీయుఁ, బంచకరపుష్కరమండితు, వణ్ముఖస్తుతి
ప్రజపరిభూషు, సప్తదళపావనగంధి మదోదకోజ్జ్వలుఁ
గజముఖుఁడైన యష్టతను గాదిలిపుత్రు భజింతు భక్తిమై. 5

కం. ప్లాచీనకపింద్రుల క

ర్వాచీనవిచక్షణులకు, రసలుబ్ధులకు

వాచాప్రాధిదలిర్ప స

మీచీనాంజలియొనర్తు మిక్కిలుభక్తి.

6

గీ. నీతిమంతులుగ నొనర్చు నీతిలహరి

హరిరసికతఁ గూర్చు శృంగారలహరి

రాగశూన్యులఁ జేయు వైరాగ్యలహరి

వెరసి సుబ్బకవీయమై వెలయునిద్ది.

7

ఉ. ఆయతమా బహూక్తి, సమంచితశౌరవ, మాదరంబు, ధీ

శ్రీయెసలారురితిఁ గవిశేఖరుఁ డౌనను మన్నె సత్యనా

రాయణమూర్తి చేయవలె, నన్యులు చేయఁగలారే? యంతగా

నాయితమైన నాఘనత, యాసాగ, సారహి, యావహిల్లునే?

8

చ. ఒకకవి వ్రాసి పెక్కకృతు లొక్కొకపుణ్యన కిచ్చుటయ్యెఁ దా

నొకరుఁడు పెక్క సత్కృతుల నొందుట కల్గెను బెక్కుతావులం

దొకకవి రెండుసత్కృతుల నొక్కనికే యిడుటబృదెందు, మా

మక సుకృతంబుచే, నదియ, మాకిపు డబ్బెనటంచు నుబ్బెదన్.

9

సీ. రాజాధిరాజైన రాజనరేంద్రుఁడే

కృతి యొక్కటే గ్రహియింపఁ గలిగె

వేలకువేలిడ్డ వేమభూపతి కూడఁ

గృతి యొక్కటే గ్రహియింపఁ గలిగె

నిష్ణాతమతియైన కృష్ణరాయలు గూడఁ

గృతి యొక్కటే గ్రహియింపఁ గలిగె

తంజాపురము నేలు ధరణీశ్వరుఁడు గూడఁ

గృతి యొక్కటే గ్రహియింపఁ గలిగె

గీ. దొడ్లరాజ్యంబులేలిన రెడ్డితేండ్లు

కృతియొక్కటే గ్రహించిరి; రెండుకృతుల

నొక్కకవియొద్దఁ గైకొంట యొదవలేదు
పైడిపట్టుప్రభునకె యీభాగ్యమబ్బె.”

10

కం. అని నేఁబలికిన విని యా

యనఘండ చిరునగవున సభనమరింపుడనన్
వినిచెను, దదుదారత నే

మనవలె? మనవలె నతఁడు శతాయుర్వృద్ధిన్.

11

కం. ఆ సుకృతాయతచిత్తుని

వాసిగ వాసిగను కృతికిఁ బ్రభువమృనిగాఁ
జేసియు, మును వర్ణించియు

భాసురవంశంబు మరలఁ బ్రస్తావించున్.

12

సీ. సిరి సంపద లొసంగు క్షీరసాగరకన్య

పుణ్యోరువునకేది భూషణంబు

కలుషకర్దమరాశి క్షాళనం బొనరించు

పుష్కరాపగకేది పుట్టినిల్లు

లోకేశభూతేశ పాకశాసనులాది

కృతుభుక్కులకునేది రక్షణంబు

కశ్యపాత్రివసిష్ఠ కాశికనారద

మనన త్తములకేది మోక్షలక్ష్మి

గీ. రత్నమంజీరితానేకరమృనిగమ

ఝాళఝాళఝాళీఝాళఝాళఝాళమనోజ్ఞ

నినదనివహమ్ములకు నేది మనికిపట్టు

శ్రీమహావిష్ణుపద మద్ది చెన్నుమీఱు.

13

కం. తత్పదమున ధీశ్రీ సు

పత్పదవీపద విరాజమానులయి లసత్

సత్పథులు జనించిరి గం

గోత్పలనేత్రకెన కమ్మ లున్నతబుద్ధుల్.

14

చ. కల, వలపెక్కు భేదము, లఖండ పరాక్రమ విక్రమక్రముల్
 కల రొకకొంద ఊందు గుణగణ్యులు, ధన్యులు, మాన్యు, లన్యరా
 ట్టిలకుల ఘోరఖడ్గ శితదీప్తులపొంకమడంచి, యిద్దరా
 తలపతులై, వదాన్యులు, నుదారులునై, రహియించి రెల్లెడక. 15

కం. వారలలో నవ్వారిగ
 నైరావతకామధేను హారావృతక
 రూపపటీరజ్యోతాన్ని
 పారదనిభయశులు మన్నె వంశమువారల్. 16

సీ. కీర్తిలోఁ జిత్తవిస్ఫూర్తిలో హిమమునో
 మచ్చరింపఁగ నేర్చు మన్నెకులము
 కాంతిలో రూపవికాంతిలోఁ బలకు
 వన్నెఁబెట్టగ నెన్ను మన్నెకులము
 బుద్ధిలో వాక్యసమృద్ధిలో లోకేశు
 మందగింపఁగఁజాలు మన్నెకులము
 క్రమములో భూరివిక్రమములో రఘురాము
 నెన్నఁజాలఁగ నేర్చు మన్నెకులము

గీ. మహిత విఖ్యాతినందిన మన్నెకులము
 నందు నందఱు జనవండ్లు లైనవారె
 యుద్భవించి యశశ్చంద్రికోదయంబు
 సలిపిరి పగలురేయను పలుకులేక. 17

కం. వెన్నెముకల, మాంసంబుల
 నెన్నికమై మూఁడడుగుల నిడఁజాలినవా
 రన్నన్న ! దానవీరులై
 మన్నెంబుల నిచ్చు మన్నెమాన్యులకంటెక. 18

శా. ఆ రాజత్కులమందుఁ బుట్టె, నురువిఖ్యాతప్రభావుండు, దు
 ర్వారప్రాభవభూషితుండు, విలసద్భాగ్యభిరాముండు, స

ధీరాగ్రేసరుఁ డార్యసన్నత పవిత్రీభూతచారిత్రుఁ డిం
పార క్షేంకటరాయదంపతుల కాహా! బాపినీడుర్వర్త.

19

చ. ఇరవుకొనంగ సద్గుణములెల్లను మానవజాతి లేములన్
గరమును బాపినీడుగుటఁ గాదొకొ సార్థకమయ్యె నామ, మీ
శ్వరమణి బాపినీడునకు వైభవమొప్పఁగ బాపనాంబికన్
బరిణయమై గృహస్థ హితభూసురధర్మములన్ ఘటించగన్.

20

ఉ. అంతటఁ గొంతకాలమున కా మిథునంబున కుద్భవించె, ను
స్వాంతఃఁడు, బుద్ధిమంతఁడు, మహామహిమాన్వితమానసుండు, దు
ర్దాంతపరాక్రమక్రముఁ డుదారుఁడు వేంకటరాయఁ డీశ్వరో
దంతనితాంతికాంతి సముదంచితచిత్త బిస్రప్రసూనుడై.

21

కం. కొడమంచిలి యమరావతి

కొడయండుం బొరసురుల కొడయండ్లై, యే

యొడుదుడుకు లేక వర్తిలె

నొడికమ్మన నొడలిచూపు టొడయని కడిమిన్.

22

చ. అనుపమనీతిశాలి యగునాతఁడు, పెండిలియయ్యె, నాగమాం
బను, ఘనవంశసంభవను, మాన్యచరిత్రను, మానినీలలా
మను, నతిశాంతచిత్తను, నుమాసతికిం బ్రతివచ్చు మేలివ
ర్తనను, స్ఫుటాస్యకాంతిజితతామరస్రపతివక్షబింబనున్.

23

కం. నాగాంబను బరిణయమై

త్యాగంబులనిలయుఁడుగుచు ధనధాన్యమహా

యోగంబున వేంకట్రా

యాగణ్యగుణుఁడు యశస్సమంచితఁడయ్యెన్.

24

చ. పనులను ధీరనాగ, శుచిభాగ్యపుటెన్నిక గంగనాగ, నో
ర్పున క్షితికాంతనాగ, బహుపుణ్య సతీత్వమునం దరుంధతీ
వనరుహ నేత్రనాగ, హితవాక్చయబోధల మంత్రినాగఁ బెం
పెనయఁగ నాగమాంబ నుతికెక్కి నిజాభిధ సార్థకంబుగన్.

25

సీ. అతిథిసత్కారంబు లాచరించెడుచోట

నాలమందలమేత లమరుచోట

పాకశాకానీక పరిసిద్ధియగుచోట

మిసిమిమీఁగడపేర్పు లెసఁగుచోట

అఖిలావులును విందులారగించెడుచోట

నినుఁగు లోరెంబులు మెసవుచోట

పండితోత్తమగోష్ఠి పరిధవిల్లెడుచోట

సంసేవకగణంబు సాకుచోట

గీ. నెల్లచోటులఁ దానయై యింటిపనుల

నెల్ల సలుపుచుఁ దనమాట కెదురులేక

యలరు నిరతంబు ధర్మకార్యావలంబ

నయవినయ సుగుణకడంబ! నాగమాంబ!

26

గీ. మంచి “తిస్సాలబియ్య” మమందరీతి

బహుదయారసస్ఫూర్తిని భద్రపఱచి

పచ్చిబాలెంతరాండ్రీకుఁ బథ్యమునకుఁ

బంచిపెట్టును నాగమ్మ భక్తిగ్రమ్మ.

27

ఉ. ఆ యసమానదంపతుల కంచితధర్మపథప్రవర్తి, య

త్యాయతకీర్తి, సత్యవచనామృతవాఙ్మరిపూర్తి, సంతత

స్థాయదుదార ధీరగుణ సంచయభాసితమూర్తి, సత్యనా

రాయణమూర్తి, ధూతదురితార్తి, జనించెను వంశకర్తయై.

28

కం. ఏవిధిఁ బూజించెనో యే

దేవుని బంగారుపూలఁ ద్రికరణశుద్ధి

ధీవిభవుఁడు, సుగుణాత్మకుఁ

డావిర్భవమందె నాగమాంబికయ్యందున్.

29

ఉ. పిల్లలుఁ బెద్దలెల్లరును బేరిమిఁ బిల్తురొ యేవధూమణి

బుల్లెమగారటంచుఁ గడుముద్దులుగుల్కు సమాఖ్య, నా సము

- త్ఫుల్లసరోజనేత్రను, బ్రహ్మతచరిత్రను, గంగమాసతిక్
వల్లభగా గ్రహించె, గుణవల్లభుఁ డీకృతినేత పీఠిమై. 30
- ఉ. ఆయతకీర్తి రామననుభాధిపచంద్రునిదేవీవోలె; ద్వో
నాయకురాణి చందముఁ, బినాకీనతీమణిరీతి, సత్యనా
రాయణమూర్తిపత్ని, యపురాయని మెచ్చ జనమ్ము, గంగమాం
బా యువతీలలామ, బహుపావనతాగుణధామ యొప్పెడున్. 31
- చ. అతులిత శిల్పమందిరములందల టాజిమహల్, తరంగిణీ
వితతులలోన గంగ, పురవిధుల లండను, సౌభాంచిత
క్షితికుహజాతిలో “నయిటుక్వీను” సరస్వతి మానసంబు, స
త్సతులకు గంగమాంబ యని సంస్తుతిసల్పుదు రామె నందఱున్. 32
- గీ. పార్వతీపరమేశ్వర పృతిభమించి
తనదుచున్నట్టి యాపుణ్యదంపతులకు
లీలమెఱయఁ గుమారునిఁ బోలువాఁడు
వినయయుతుఁడు కుమారుఁ డావిర్భవించె.
- మ. కుటిలవ్యాపృతిసున్న, కోపమను తేకోశంబునన్ లేదు, దు
ర్ఘటకార్యాచరణప్రవీణత కగారం, బాస్యశీతాంశుపై
నటియించున్ జిరునవ్వునెన్నెలలు విన్నాణంబుగా నెల్ల, వేం
కటనారాయణ వంశదీపకుఁ డఖండశ్రీలఁ బెంపొంచుతన్. 34
- ఉ. ఆతఁడు బోళ్ళరాఘవుల యాత్మజ నుద్వహమయ్యె, సద్గుణ
వ్రాతసముద్ర, భర్తృపదపద్మసేవణరీఢభద్ర, సం
పూత పతివ్రతాత్వగుణభూషణముద్ర, యజస్రీమందిరా
సీతవనీపకార్చనవినిద్ర, విరాద్రుని వీరభద్రీమున్. 35
- ఉ. ఆరయ వీరభద్ర మనియంటయెకాని యొకప్పుడేనియున్
వీరవచస్సులేదు, తనపెన్నిటిమాటను దాటఁబోవ, దే
యేరహి సంచరించిన నదేమనిపల్కుదు సద్గుణంబులన్
దీరిచి దిద్దిరాయనగఁ డేజరిల్కు సతులందు మిన్నయై. 36

గీ. అరయ వేంకటసూర్యసత్యప్రసాదు

చెలఁగి శ్రీకృష్ణుఁ డనుచిరంజీవు లిరువు

రిద్వరుకుమారితలు నింపెనకమెసఁగఁ

బుట్టి రాదంపతుల మహాపుణ్యగరిమ.

37

కం. అవ్వకుఁ దాతకు మరి ము

త్తవ్వకు సమ్మదము గూర్ప నంకురితంబై

యవ్వంశము పెల్లలముచు

నిస్వటిలుంగాక! కట్టి నెచ్చెలి కరుణా.

38

వ. వెండియు మత్స్రతీశ్వరుని యభిజనంబును, గుణగణంబులను

వక్కాణించెద.

39

సీ. దివ్యసస్థానదీతీర మేచోట

యేచోట బుధకోటి యెసఁగుచుండు

శివకేశవస్ఫూర్తి చెలువాటు నేచోట

నేచోట దుర్గాంబ యేపునూపు

బంగాదుతీగలు ప్రభవించు నేచోట

నేచోట బలుతోట లింపునింపు

కేదారభూముల యాదరం బేచోట

నేచోట గోగణం బెలమిగులుకు

గీ. భవ్యరంభల కేచోటు పాలవెల్లి

పాడిపంటల కేచోటు పట్టుకొమ్మ

యట్టి కొడమంచిలి తనకుఁ బుట్టినిల్లు

కాఁగ సుఖిదోలికలయందు నూఁగులాడు.

40

సీ. ఆంధ్రదూర్వాసరామాయణం బేజమిం

దారున కంకితమై రహించె

గుమ్మముపాడును కొడమంచిలియుఁ జైడి

పట్టు లర్హంబు లెవ్వానికృపకు

నిఖిలకోవిదపికానీకమున్నకు నెవ్వఁ

డతి మనోహర వసంతాగమంబు

ఘనవనీపకబృందకామితార్థస్ఫూర్తి

కెవని దోర్దండంబు దివిజతువు

గీ. అతఁడు మన్నె సత్కులకలశాంబురాశి

పూర్ణిమాసుధాకరమూర్తి, పుణ్యవర్తి

సరసకీర్తి, రసజ్ఞ తాచక్రవర్తి

పోడ సత్యనారాయణమూర్తి వెలయు.

41

శా. దార్జన్యంబు హుళిక్కి, కృత్రిమము సోదాకై నలే దద్దిరా !

'దర్జా' కింతయు లోపమేర్పడెడు పద్యంబోవఁ డేవేళలఁ

దుర్జాతిఁ దవుదప్పులం దునుచు సంస్తుత్యాత్మఁడున్ స్వీయదోః

ఖర్జూనిర్జిత శత్రువిక్రమకళాకాండంబు డతం డెన్నఁగన్.

42

నీ. చంపకాపరిణయ సత్కథ వినినంత'

ధర్మసూక్ష్మముఁదెల్పి తనదుసుమతి

శృంగారలహరిలోఁ బొంగుదురంగాడు

పద్యసారస్ఫూర్తిఁ బడయుసుమతి

వాసవదత్తలో వర్ణనీయంబైన

హస్తిపద్యము మెచ్చునట్టి సుమతి

అప్పటప్పటి సమస్యపూరణంబుల

నింపుగా రసము గ్రహించుసుమతి

గీ. కథలు, నవలలు, నాటకాల్, కబ్బములును

ప్రహసనా, లీలిహాస, పురాణచయము

లన్నియు నెఱుంగనేర్చిన యమలసుమతి

మన్నె సత్యనారాయణ మహితసుమతి.

43

చ. సికులను, సంపదున్నతులచేఁ దులఁదూఁగుచునుండి, యెంతయో

వరువుఁ బ్రీతిష్ఠయుంగలిగి, భాసిలుచుండియు, గర్వకారణం

- బిరవయియుండియున్, గరునమింతయులేమి, తదీయవర్తనం
బారవడిగాఁగఁజూపి, పురుషోత్తములన్ బరమేష్ఠి దిద్దెనో ? 44
- ఉ. పుట్టకముందె పుట్టినవో, పుట్టకతోడ నెపుట్టియున్నవో
పట్టికి నుగ్గుఁ బాలను నెవంబునఁ బ్రొట్టుటఁబుట్టెనేమొ, క
న్నట్టినతోడఁ బండితులు, భక్తి వినమృత శాంతభావముం
దొట్టి సధర్మవర్తనముతోఁ జరియించు గుణప్రకాండముల్. 45
- మ. సరసంబొల్చెడు నూతులందు, జలముల్ క్షారంబులైయుంటఁ, దా
నరయంగల్గియు సత్రమున్నిలిపి, దివ్యంబైన తద్భూమిలో
నురవౌ బావినిద్రీప్వదీయనగు నీరూతెంగదా ! యార ! యి
ద్ధర, సంతకరణానునార మగుఁగాదా ! కార్యసాఫల్యమున్. 46
- ఉ. “ఈయెడనూయి, నీళ్ల గది యియ్యెడ. వీలగువంటయిం డ్లవే
యాయెడఁ బండుకొంట కనువౌ పెనుసానడులల్ల వే ! నుఖ
శ్రీ యిడుఁగాదె దేనికది, చెల్వగుసత్యమి”దంచు సత్యనా
రాయణుఁగూర్చి యందు బసలందిన పాంథులు హర్ష మందరే ! 47
- మ. అతికష్టంబున నష్టలంబడసి, యాచూవేశలందైన, ను
ద్ధతి నించించుక రాల్చునట్టిఘనుఁ డేమంతాఘ్నఁడౌనొక్కొ ? స
ద్వృతమున్ సల్పినఁగాని యీయఁడొక గవ్వంగూడ, దైవంబహో !
క్షీతిలో వారినిమెచ్చ, మెచ్చెదను మా శ్రీసత్యనారాయణున్. 48
- చ. సుతునకు లక్షరూప్యములు శుల్క మొసంగెదమంచురాగ, స
మ్మతిలక, సంప్రదాయమును, మాన్యత, వంశవివృద్ధియున్న యే
యితకులొ నూరువందలిడ నింబడరంగను సమ్మతించె, మ
త్కృతిపతి, గౌరవంబన నదెంతటితీపియొ సజ్జనాళిక్. 49
- సీ. గృహియించినాఁడు దూర్వాసరామాయణ
కావ్య కన్యామణి సవ్యకరము
నిర్మించుకొనినాఁడు నిఖిలదిక్కులునిండ
సమధికంబగు యశస్సౌధవీధి

కట్టించియున్నాఁడు కలజనంబులకెల్ల
 సౌఖ్యాలవాలమా సత్రశాల
 ధరియించియున్నాఁడు తఱచిచూచినఁగాని
 కానుపింపని దానకంకణంబు

గీ. నెన్నఁదగుభక్తి సేవించి యున్న వాఁడు
 ధరణిఁ బ్రాప్తశ్చిమోత్తర దక్షిణహరి
 దంతిస్థపుణ్యక్షేత్ర సంతతులను
 మన్నె సత్యనారాయణ మహితమూర్తి.

50

చ. తలఁపఁగ మత్ప్రతీశుని సుధామయసౌధముఁ జేరఁబోవుచున్
 గెలసము పెంపు నివ్వటిల గేదెపెరుంగు మెఱుంగు గడ్డతోఁ
 దొలఁకు పదార్థసంతతులతోఁ గడుకమ్మని యాజ్యధారతోఁ
 బాలుపుగ నొక్కఁడైనఁ దినిపోవకమానఁడు ప్రత్యహంబునున్.

51

చ. పగతుఱపూర్వవైరములు. బంధువిరోధము, లక్కజంపుటా
 ల్కగలవిరోధముల్, హితులమధ్యవిరోధము, లిన్నియేల, యే
 తెగల విరోధమైనఁ దెగఁదెంపును నేర్పులఁదీర్చులన్, బలే
 తగవరి యంచు మెచ్చవలదా! భువి మన్నెకులాభిచందునిన్.

52

సీ. చిన్నిపువ్వులలోని జున్నంతయును గూర్చి
 వలుకు సౌభాగ్యంబు సలుపఁబోలు
 నవమల్లకలలోని నవ్యసారముఁ దీర్చి
 ప్రవిమలత్వంబుఁ గూర్పంగఁబోలు
 నిర్జరగురునిలో నిగ్గంతయును జేర్చి
 ధీవిశేషంబు సంధింపఁబోలు
 దిరిసెనపూలలోఁ బరువమంతయు నేర్చి
 మృదులభావంబు నిర్మింపఁబోలు

గీ. బ్రహ్మ, కాకయేయున్న నాపల్కుతీసి
 యూవిమలచిత్త, మాబుద్ధి, యామృదుత్వ

సంపదయుఁ గల్గనేచ్చునె పెంపుమీఱి

మన్నె సత్యనారాయణమాన్యునందు.

53

సీ. మండు వేసవియెండ వండించు నెడను, ఛ

త్రొంబుఁబట్టని నిరాడంబరంబు

ఎంతదూరంబైన నిట్టె కాల్చుడోడ

నేగెడు కప్పసహిష్ణుతయును

ప్రాళిమాలికలేక ప్రాభాతమున లేచి

పొలములఁ గనివచ్చు మెలకువయును

ఎంతతక్కువజనుఁడేని రమ్మన్నచో

విచికిత్సలేకుండ వెడలుసమత

గీ. యింతనిర్గర్వచారిత్ర, మింతవినయ

మింత ఋజుమార్గవర్తనం, బింతప్రజ్ఞ

యింత బహునిరాడంబర మెందుఁగలదె

యరయ సత్యనారాయణ నందేకాని.

54

చ. హరికిఁ గరంబుమోడ్చుఁ, ద్రిపురారికి జోతఘటించు, ధాతకుం

బఱపు జోహారు, శక్తికి నమస్కృతిఁజేయు, సమస్తదేవతా

వరులకుఁ జిన్నిపూలొసఁగు భక్తినిర్వంగ భేదభావముం

బొరయఁడు మన్నెవంశకులభూషణుఁ డీకృతిభర్త యెన్నడుకొ.

55

గీ. కాశియాత్రకుఁ బోవు, మక్కాకుఁ బోవు

చూచు రామేశ్వరము, జెరుసులముఁ జూచు,

స్తూపములఁ గాంచు, జైనుల శోభగాంచు

సర్వమతసమత్వ మతి సంసక్తుఁ డతఁడు.

56

సీ. నలుబదెద్దులబండి నలఖండవిలి సూర్య

నారాయణ కథకు మారిలోన

నూరేగఁగాఁ జేసి యురుతరార్థము లిచ్చి

రామభక్తి ఘటించి ప్రబలినాఁడు

కవిశేఖరునిఁ గృతికర్త నూదేగించి
వేయార్లతో శౌరవించినాఁడు
ఐదువేల్ రూకల నర్పించి నరసపు
రకళాలయమునకుఁ బ్రబలినాఁడు

గీ. ఫలమపేక్షింప కుదేశకలనలేక
శుద్ధనిగ్మలతికరణశుద్ధియుతము
గుప్తవితరణ మొనరించు కోవిదమండు
మన్నె సత్యనారాయణ మహితయశుఁడు. 57

కం. తాలూకాబోర్డుల పరి
పాలనమున నిర్వచేండ్లు పొంచుశుభ్య
త్వాలంకృతుడై, నుతుడై
యేలించెను లీలజాల నేలికగమిచేన్. 58

శా. జిల్లాబోర్డున సప్తవర్షము లవిచ్చిన్నంబుగా, సభ్యతా
వాల్లభ్యంబు వహించి మన్నెకుల భాస్వత్సింధుశుభాగ్నింశుడ
త్యుల్లాసంబు హితాహితావళికి భేదోద్యోగమేలేక యు
ద్యల్లీల ఘటియించె శాశ్వతములొ నవ్వాని సత్కార్యముల్. 59

సీ. దుర్వ్యసనములకు దూరగుండగువాఁడు
వినుతింపఁదగు ప్రవర్తనమువాఁడు
మిత్రానుకూలత మేళగించెడువాఁడు
బుధజనవంద్య సద్బుద్ధివాఁడు
సిరిసంపదలుగల్గి గరువమందనివాఁడు
పేరాసయేలేని పెద్దవాఁడు
కలనైన నన్మృతంబుఁ దలఁపఁ బోవనివాఁడు
మెచ్చైనసలహాల నిచ్చువాఁడు

గీ. ప్రథితలోకవిజ్ఞానసంపద గలాఁడు
అన్నమాటకుఁ దిరుగులేనట్టివాఁడు

మ న్నై కులదీపకుండయి మసలువాఁడు
రమ్యసుగుణుండు సత్యనారాయణుండు.

60

ష ష్ట్యం త ము లు

కం. ఏతాదృగ్గుణమణి సుం

ఘాతసముజ్జ్వలునకు, నయకమసీయవచో
పేతున, కస్తోకలన

చ్ఛీతులితాఖండలునకు, స్థిరచిత్తునకుఁ.

61

కం. వితత వినయ విద్యా

చతురున, కఙ్కలార్థజన విచక్షణునకు, సుం

తత హర్ష స్నేహునకుఁ బ్ర

థితకీర్తిసుశోభితునకు, ధీనద్మునకుఁ.

62

కం. శ్రీ కవిశేఖరకృతకృతి

నైకముఖసుగ్రత సుకీర్త్యమృతధారాసం

సేకధవళాయమానమ

హాకమలభవాండ భాండికాస్థానునకుఁ.

63

కం. శ్రీ గంగమాహృదయప

ద్మగార నిరంతరచరదళి నాథునకుఁ

నాగాంబాప్రియసుతునకు

వాగీశ్వరతుల్య చతురవాగ్దేయునకుఁ.

64

కం. గుణమణికి, సత్యనారా

యణమూర్తికి, దానశీలి. కానమ్రకపీ

డ్గణశాలికి, నరహాళికి

ప్రణతాత్యంతప్రశాంతి పాథోనిధికిఁ.

65

వ. నూత్నపుర ధనకనకవస్తువాహన పుత్రపౌత్రాది సర్వాభ్యుదయపరం
పరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన సుబ్బకవీయంబను గ్రంథరాజంబు
నకుఁ బ్రబారంభం బెట్టిదనినః

66

నీతిలహరి

శ్లో. సానందం సదనం సుతాశ్చ సుధియః కాంతా న దుర్భాషిణీ
సన్నిత్రం సుధనం స్వయోషితిరతి శ్వాజ్ఞాపరా స్సేవకాః
ఆతిథ్యం శివపూజనం ప్రతిదినం మృష్టాన్న పానంగ్రహే
సాధోస్సంగముపాసతే హి సహితం ధన్యో గృహస్థాశ్రమః.

చ. పతికేదురాడనట్టిసతి, భవ్యగుణుల్ సుతు, లాత్మమానినీ
రతి, ప్రముదాధ్యమందిరము, ప్రాజ్ఞులు సేవకు, లిప్తభోజనం
బతిధిసుపూజ, సత్సఖుఁడు, న్యాయసమార్జితవిత్త, మీశ్వరా
ర్పితమతి, సాధుగోష్ఠిగల పెద్దకుటుంబి కృతార్థుఁ డెంతయున్.

1

శ్లో. గుణవజ్రవ సంసర్గా ద్యాతి స్వల్పోపిశౌరవం
పుష్పమాలానుషంగేణ సూత్రం శిరసిధార్యతే.

గీ. సద్గుణాచితజనుని సంసర్గసరణి
యల్పనకుఁ గూడ శౌరవం బబ్బుజేయుఁ
బుష్పమాలానుషంగంబు పొలుచుకతన
దారమునుగూడ శిరముపైఁ దాల్చుబడదె ?

2

శ్లో. విబంతినద్యః స్వయమేవ నాంభః
ఖాదంతి న స్వాదుఫలాని వృక్షాః
పయోధరో న క్వచిదత్తి సస్యం
పరోపకారాయ సతాం విభూతయః.

మ. విఱుగంగాచినయేని యొక్కఫలమేక వృక్షంబు భక్షించునే ?
వఱదల్వాఱిన వాగు బిందువయినక బానంబుఁగావించునే ?
నెఱయంబండినయేని సస్యలవమున్ జీమూత మాశించునే ?
సిరులందూఁగిన స్వార్థ మింత సుకృతి శ్రేష్ఠుండు వాంఛించునే ?

3

శ్లో. ప్రథమవయసిపీతం శోయ మల్పం స్మరంతః
శిరసి నిహితభారా నారికేళా నరాణాం

నలిలమమృతకల్పం దద్యు రాజీవితాంతం

నహికృతముపకారం సాధనో విస్మరంతి.

చ. తొలి నెలప్రాయమందిడిన తోయకణంబుల సంస్మరించి, యా
దలపయి భూరిభారమును దాలించి లాంగలి, చచ్చుదాఁక, న
ల్లలితసుధోపమాననలిలమ్ము లొసంగు మనుష్యజాతికిఁ
నలిపినసత్కృతమ్ములను సాధుజనమ్ములు విస్మరింతురే !

4

శ్లో. కవిఃకరోతి పద్యాని లాలయం త్యుత్తమోజనః

తరుః ప్రసూతే పుష్పాణి మరుద్వహతి సారథమ్.

కం. కవిప్రాసినకావ్యంబులఁ

బ్రవిమలుఁ డుత్తముఁడు దాల్చి వ్యాప్తముఁజేయున్

అవనిజ మీనినసుమములఁ

బవమానుఁడు దాల్చి తావిఁ బ్రాకఁగజేయున్.

5

శ్లో. గిరాకలాపీ గగనేపయోదో లక్షాంతరేర్కశ్చ జలేషుపద్మం
ఇందుర్ద్విలక్షేకుముదస్యబంధుర్యోయస్యహృద్యో నహితస్యదూరమ్.

ఉ. మిత్రుఁడుమింటిపైఁబొడమ మేదినిలో, నళినమ్మువిచ్చు, న
య్యతిజుఁ డెచ్చటోయదయమందినఁ గల్వరహించు నిచ్చటన్
గోత్రమునందునిల్చి శిఖ కూరిమినాడుఁ బయోదుఁజూచుచున్
మైత్రికి దవ్వుదాపు లనుమాట ఘటిల్లు నె పోల్చిచూచినన్.

6

శ్లో. అజాయుధే ఋషిశ్రాధే ప్రభాతే మేఘుడంబరే

దంపగోక్యకలహేచైవ బహ్వంగభౌ లఘుక్రియా.

చ. తెల తెలవాటువేళఁ బొడతెంచు వలాహకడంబరంబు, ని

మ్ముల ఋషిసార్వభౌమునకుఁ బొల్పగు శ్రాద్ధపుంగర్మ, మేకపో

తులకలహంబు, నాల్కగల తోరపుంగయ్యములందు నల్కయున్

దొలితొలి ఖూరతాపటిమఁ దోచి లఘుక్రియదంబులొఁ దుదిన్.

7

శ్లో. ఉదయతియదిభానుః పశ్చిమే దిగ్విభాగే

వికసతి యదిపద్మం పర్వతానాం శిఖాగ్రే

ప్రచలతి యదిమేరుః శీతతాంయాతి వహ్నిః

నచలతిఖలువాక్యం సజ్జనానాం కదాచిత్.

చ. జలజహీతుండు పశ్చిమదిశన్ బ్రభవించునుగాక ! మేరువున్
జలనమునందుఁగాక ! జలజమ్ములు తాలజ్ఞముఁగాక ! యిం
గలమును జల్ల నైయెసఁగుఁగాక ! లయమ్మగుఁగాక సర్వమున్
బలికినపల్కు లేదనుచుఁ బల్కు కొకప్పుడునైన సజ్జనుల్.

8

శ్లో. దానం ప్రియవాక్సహితం జ్ఞానచుగర్వం క్షమాస్వితం శౌర్యం
విత్తం త్యాగనియుక్తం దుర్లభ మేతచ్ఛత్రప్తయమ్.

గీ. ప్రియహితవచోస్వతంబైన వితరణంబు
గరువమెడలినజ్ఞానంబు, క్షాంతియుక్త
మైనశౌర్యంబు, త్యాగాభ్యమైనధనము
అధికదుర్లభ మీనాల్లు నవనియందు.

9

శ్లో. గోభి ర్వప్రైశ్చ వేదైశ్చ సతిభిః సత్యవాదిభిః
అలుబ్ధై ర్దానశీలైశ్చ సప్తభి ర్ధార్యతే మహీ.

చ. కలగిరిసప్తకం బఖలకుంభినిఁ దాల్చినభంగి నియ్యిలా
తలమును గోగణంబు, వసుధాసురచంద్రులు, వేదసంతతుల్,
కలితమహాపతివ్రతలుఁ గామితదూరలు, నిత్యసత్యసం
ధులు, బహుదానశీలురును, నూల్కొని తాల్చిరిగాక కుంగదే? 10

శ్లో. సత్యమతా పితాజ్ఞానం ధర్మోభ్రాతా దయాసఖా
శాంతిపత్నీ క్షమాపుత్ర షడేతేమమ బాంధవాః.

ఉ. సత్యమెకన్నతల్లిసుమి, జ్ఞానమెతండ్రి, నితాంతధర్మసాం
గత్యమెగోడఁబుట్టు, క్షమగాదిలిపుత్రుఁడు, భూరిశాంతిదాం
పత్యపుశోభ, సత్కరుణపాయనిమిత్రుఁడు, వీరలెల్లసా
తత్యముగల్గుబంధువులు, తక్కినబంధులు నామమాత్రులే !

11

శ్లో. తైలేతైలే న మానికన్యం మాక్తికం న గజేగజే
సాధవో నహిసర్వత్ర చందనం న వనేవనే.

- చ. ప్రతిధరణీధరమ్మున విభాస్వరరత్నము లుప్పతిల్లునే ?
 ప్రతిమదకుంభికుంభమునఁ బాటిలనేర్చునె మహాక్షికచ్చటల్ ?
 ప్రతివనవాటికాంతరతలమ్మునఁ బుట్టునె చందనాగముల్ ?
 జతపడనేర్తురే పరమసాధుసమూహము లెల్లతావులక ? 12
- శ్లో. నాపేక్షా నచదాక్షిణ్యం నప్రీతి ర్నచసంగమః
 తథాపి హర తేతాపం లోకానా మున్నతోఘనః.
- గీ. లే దపేక్ష, దాక్షిణ్యంబు లేదుసుమ్ము
 ప్రీతిలేదు, చుట్టటికంబు పెంపులేదు
 'అసలె' స్నేహంబుచే ద్బులయ్యు ఘనులు
 లోకతాపోపశమనలోలుపులు గారె ? 13
- శ్లో. ముఖంప్రసన్నం విమలాచదృష్టిః కథానురాగో మధురాచవాణీ
 స్నేహాధిక స్సంభ్రమదర్శనంచ సదానురక్తస్య జనస్య లక్షణమ్.
- చ. పదనము సుప్రసన్నమయి భాసిలుచుండుట, నిర్మలంబులై
 పొదలుట వీక్షణద్యుతులు పుష్కలమైత్రియుఁ బ్రీతిభావముక
 గదిరినదర్శనంబు, బహుగాథలరక్తియుఁ బల్కుతీసిసం
 పదయు, సదానురక్తులగువారల కుండెడు లక్షణాచళుల్. 14
- శ్లో. మానుష్యం పరవంశజన్మవిభవః దీప్తాయు రారోగ్యతా
 సన్నితం సుసుతః సతీప్రియతమా భక్తిశ్చనారాయణే
 విద్యత్వం సుజనత్వ మింద్రియజయః సత్పాత్రదానేరతిః
 తే పుణ్యేనవినా త్రయోదశగుణాః సంసారిణాందుర్లభాః.
- చ. విభవము, సత్కులలోదయము, విద్య, సుపుత్రుఁ, డరోగ, మిందిరా
 విభుపదభక్తి, సజ్జనతపెంపు, దమమ్మను, బాత్రీదానమం
 దభిరతి, కూర్చిచేడియ, చిరాయపు, నృత్వము, సత్సఖుడు దు
 ర్లభములుగావె యిగుణకలాపము లెన్న గృహస్థకోటికిక. 15
- శ్లో. కఠినోపిజనో యాతి సాధుసంగేన మార్దవమ్
 సుధాకరకరాసంగాత్ ద్రవం త్యే వైందవోపలాః.

- చ. ఉరుకతినాత్మలై మిగులనుద్ధతులౌ నరులేని సాధులౌ
పురుషుల సంగమా ప్తిమెయిఁ బూనుదురెంతయు మార్దవంబిలక
కరమును జంద్రదీధితినికాయముసోకినయంతమాత్రమే
కరఁగి స్రవింపఁజొచ్చెడునుగాదె శశాంకశిలాసమూహముల్. 16
- శ్లో. ఆయుర్విత్తం గృహచ్ఛిద్రం మంత్రీహాషధసంగహా
దానమానావమానాశ్చ నవ గోప్యా మనీషిభిః.
- గీ. దాన, మానా, వమానముల్ ద్రవిణమాన
మాయువును, గృహచ్ఛిద్రంబు, నౌషధంబు
సంగమంబును, మంత్రీంబు, సాధుజనులు
గుప్తమొనరింతు రింతయు గుట్టువిడక. 17
- శ్లో. జీర్ణమన్నం పశిశంసీయాత్ భార్యాంచ గతయావనాం
రణాత్ప్రత్యాగతం శూరం సన్న్యంచ గృహమాగతమ్.
- చ. అజిగినవెన్నసన్నమును, యావనమేగినవెన్న దారనుక
దురమగువెన్నఁగ్రహుఁడైన దోర్బలధుర్యుని, నూర్పుడౌననం
తరము కరమ్ము భద్రముగఢామముఁజేరిన పంటసంపదక
బరువడి మెచ్చుకోవలయుఁ బండితులైన జనప్రకాండముల్. 18
- శ్లో. దైవే తీర్థే ద్విజే మంత్రే దైవజ్ఞే భేషజే గురౌ
యాదృశీభావనా యస్య సిద్ధిర్భవతి తాదృశీ.
- ఉ. దేవతలందు, మందునను, దీర్ఘమునందును, మంత్రమందు, భూ
దేవులయందు, మేటిగురు దేవులయందును, జోసియం దహో
యేవిధమైనయట్టి గురి యేర్పడు నట్టిద సిద్ధిచొప్పడుక
గావున మీఁదిసప్తకమునక గడులక్ష్యము నుంచఁగావలెక. 19
- శ్లో. మిత్రంస్వచ్ఛతయా రిపుంనయవిధైః లుబ్ధంధనై రీశ్వరం
కార్యేణ ద్విజమాదరేణ యువతింప్రేమాదిభి ర్బంధవాక
అత్యుగ్రస్తుతిభిర్గురుం ప్రణతిభిర్మూర్ఖం కథాభిర్బుధం
విద్యాభిరసికం రసేనసకలం శీలేన కుర్యాద్వశమ్.

చ. అరినినయమ్ముచేత, వసుధాధిపుఁగార్యముచేత, విప్రునా
దరవిధిచేత, మూర్ఖునిఁగఢాతతిచే, స్వజనుంబొగడ్డచే,
గురునతిచేఁ బ్రియాంగననుగూరిమిచే రసికుఁరసంబుచే
సరసులు లోఁగొనందగును సర్వము శీలమహత్త్వసంపదకా. 20

శ్లో. వేదావిభిన్నా స్మృతయోవిభిన్నా
స్తథా మ నీవాంమతయో విభిన్నాః
ధర్మస్యతత్త్వం నిహితంగుహాయాం
మహాజనో యేన గత స్స పంథాః.

కం. శ్రుతు లవి యొకమార్గంబగు
స్మృతు లవి వేటొక్కమార్గ మింకొకటియగుకా
యతిమతగతిఁ గన ధర్మం
బతిసూక్ష్మము బుధులతోన లనుసార్యంబుల్. 21

శ్లో. భద్రాంకృతం కృతంహానం కోకిలైర్జలదాగమే
దద్దురా యత్రినక్తార స్తత్ర హానంహీ శోభనమ్.

చ. కొసరి వసంతకాలమునఁ గోయిల కో యని కూసికూసి, సం
తన మనువార్ధివీచికల ధారుణిఁ దేలిచి నానకారునం
దెసఁగుచుఁ బల్కకుండుట బలేపని ! హానముమేలుగాదె? క
క్కసముగ మాటికికా బెకబెకల్గల కప్పలు వ క్తలా నెడకా. 22

శ్లో. ఋణశేషం శత్రుశేషం అగ్నిశేషం తద్భవచ
పునఃపునశ్చవర్ధం తే తస్మాచ్ఛేషం నకారయేత్.

చ. ఒకరిపుఁడేకదా యనుచు నుంచినఁ గోర్కొని తీయుఁ బ్రాణముల్
ఒక పదిరూకలప్పెయని యుంచినఁ జెంపయిముంచు మానవుకా
ఒక నెరసేకదా యనుచునుంచిన రాజుచుఁగాల్పుఁ లోకముల్
పెకలచకున్నఁ గీడొనఁగు వేగమె శత్రుఋణాగ్ని శేషముల్. 23

శ్లో. ఏకై కాగా స్త్రయస్సింహాః పంచవ్యాఘ్రాః ప్రసూతిభిః
అధర్మోనష్టసంతానో ధర్మస్సంతానవర్ధనః.

ఉ. ధేనువులేగొండె యొక తేపకుఁ బెట్టిన నవ్వి మందలౌ
 నీనుచునుండుఁ బెద్దపులి యెయ్యెడఁగూనల నైదు, మూడుపం
 చాననమీనుచుండు నలులయ్యును గాంతుమె యొందు, వీనిసం
 తానవివృద్ధిఁ జూడఁగ నధర్ములసంతతి వృద్ధిపొందునే? 24

శ్లో. నమంతి ఫలినోవృక్షాః నమంతి గుణినోజనాః
 శుష్కకాష్ఠం న మూర్ఖశ్చ భిద్యతే నచ నమ్యతే.

గీ. విఱుగఁగాచినతరువును, వివిధనుగుణ
 పటలిచేనొప్పు జనులును, వంగియుండ్రు
 మూర్ఖుఁడును నెండుకట్టయు మొండికెత్తి
 వంగరును, మఱిభేదింపఁబడరుగాదె? 25

శ్లో. కృషిణో నాస్తిద్భిక్షం జపణో నాస్తిపాతకమ్
 మానేన కలహణో నాస్తిజాగరణోభయమ్.

గీ. కృషియొనర్పఁ దొలంగు దుర్భిక్షభయము
 జపము పాతకభయమును సంహరించుఁ
 గలహమేరాదు మానంబుగలిగియున్న
 జాగరమువల్ల భయమెల్ల నమసిపోవు. 26

శ్లో. గుణీ గుణంవేత్తి నవేత్తి నిర్గుణో
 బలీ బలంవేత్తి నవేత్తి నిర్బలః
 విణో వసంతస్యగుణాన్ న వాయసః
 కరీచ సింహస్యబలం న మాషకః.

చ. తెలియు గుణాఘృసద్గుణము ధీనిధి, నిర్గుణుఁ డేమెఱుంగు, న
 బ్బలిబలమున్ గ్రహించు బలవంతుఁడు దుర్బలుఁ డేమెఱుంగుఁ ద
 త్కలభ మెఱుంగుఁగాని మృగకాంతుబలంబునెఱుంగ దెల్క, ణో
 వెల యెఱుంగంగ నేర్చు సురభిప్రథఁ గాక మెఱుంగ నేర్చునే? 27

శ్లో. గుణవంతంసమాసాద్య నిర్గుణోపి గుణీభవేత్
 మేరుకందరమాశ్రిత్య కాణోపి కనకాయతే.

గీ. భూరిగుణవంతుఁ డగువానిఁ బొందెనేని

నిర్గుణుఁడుగూడ సుగుణుఁడై నెగడుచుండుఁ

గనకగిరి నాశ్రయించిన కాకిగూడఁ

గాలుచుండునుగాదె బంగారమగుచు.

28

శ్లో. యాంతి న్యాయప్రవృత్తస్య తిర్యంచోపి సహాయతాం

అపంథానంతుగచ్ఛంతం సోదరోపి విముంచశి.

ఉ. న్యాయముదప్పకుండిన జనంబులకుఁ మృగజాతులేనియుఁ

సాయమొనర్చుఁ బోవిడుచుఁ జయ్యన సోదరునైనఁగూడ న

న్యాయసమేతుఁ, దోడుపడవా ! పశుసంచయమెల్ల రామభూ

నాయకుఁజేరి; యన్నయయినఁ దళకంతువిడండ్లె తమ్ముఁడుఁ. 29

శ్లో. వడ్డోపాపురుషేణేహ హతవ్యా భూతిమిచ్ఛతా

నిద్రాతంద్రా భయంకోధ ఆలస్యం దీర్ఘ సూత్రితా.

గీ. దీర్ఘ సూత్రిత, చిరము నిద్రించుచుంట

అలసభావంబుఁ గోధంబుగలిగియుంట

భయముఁ, దంద్రయు, నీయాటు వ్యసనములను

కోరఁగారాదు వృద్ధికఁగోరువారు.

30

శ్లో. దుర్జయప్రథమంపూజ్య స్సజ్జన స్తదనంతరం

పదప్రక్షాళనంపూర్వం ముఖప్రక్షాళనంపరమ్.

చ. తొలుత నెపూజసేయవలె దుర్జనుఁడైతగువాని, నవ్వలఁ

సలుపఁగవచ్చు బూజనము సత్పురుషుండయియొప్పువానికిఁ

తలఁపఁగఁ దొట్టొల్ల నె పదమ్ములుక్షాళనచేసి, దానిక

వ్వలఁగద మోమునుం గడుగఁబాల్పడఁగావలె నెవ్వఁడేనియుఁ. 31

శ్లో. గుణివాం నిర్గుణానాంచ దృశ్య తేషు హదంతరం

హారః కంఠగతః స్త్రీణాం నూపురాణివ పాదయోః.

గీ. గుణముగలవానియందు నిర్గుణులయందు

నమరియుండదె కొండంతయంతరంబు

హారములు, నూపురంబులు, నబ్జముఖుల

కంఠపదనీచులనునిచ్చి క్కాలుఁగాదె ?

32

శ్లో. పరోపకారాయ ఫలంతివృక్షాః

పరోపకారాయ దుహంతిగావః

పరోపకారాయ వహంతినద్యః

పరోపకారార్థ మిదంశరీరమ్.

గీ. తరులు ఫలకోటినిచ్చుట పరులకొఱకె !

పాలనిచ్చుట ధేనువుల్ పరులకొఱకె !

స్వాదుజలమిచ్చు టేఱులు పరులకొఱకె !

పరుల కుపకరించుకొఱకె ననునిభవము.

33

శ్లో. అనుకురుతఃఖల సుజహ వగ్రిమపాశ్చాత్యభాగయోః సూచ్యాః

విదధాతి రంధ్రమేకో గుణవా నన్యస్తు పిదధాతి.

చ. ఖలుఁడును, సజ్జనుఁడు నెసకమ్మున సూచికయగ్రిమాంతిమ

స్థలములఁ బోలెయుండుదురు తచ్చరితంబులచంద మిట్లగున్:-

ఖలుఁడొనరించు రంధ్రమును; గ్రక్క-న సజ్జనుఁ డల్లరంధ్రమున్

దలకొని కప్పినైచు; సముదాయలవర్తన లిట్టివేకదా !

34

శ్లో. ఘృష్టం ఘృష్టం పునరపిపున శ్చందనం చారుగంధం

ఛిన్నంఛిన్నం పునరపిపునః స్వాదుచైవేక్షుదండం

దగ్ధందగ్ధం పునరపిపునః కాంచనంకాంతవర్ణం

నప్రాణాం తే ప్రకృతివికృతి ర్జాయతేవోత్తమానామ్.

నీ. అఱుగఁదీయుకొలంది పొరిఁబారి సౌగంధ్య

బృందంబు నీనదే చందనంబు

పిడుచుచుండుకొలంది కడుఁ దీయనిరసంబు

జిప్సిల్లఁజేయదే చెఱకుఁ గోల

పుటముఁబెట్టుకొలంది పొలుపారి వన్నెఁగోఁ

గాఁతులనీనదే కాంచనంబు

సానఁబెట్టుకొలంది సంఘనించుచుఁ గాంతి

మ త్వంబుఁగాంచదే మానికంబు

గీ. తాచిటంపానఁబెట్టి యత్తాకలిడుచు

నగ్ని వేల్చినఁ బ్రాణాంతమైనఁగూడ

భవ్యజనముల ప్రికృతిసాభాగ్యమునకు

వికృతి యొక్కింతయును సంభవింపఁబోదు.

35

శ్లో. మూలంభుజంగైః శిఖరంవిహంగైః శాఖాః పవంగైః కసుమానిభృంగైః

ఆశ్చర్య మేతిత్యైలు చందనస్య పరోపకారాయ సతాం విభూతిః.

చ. అనిశము మూలమందుభుజగావళు, లగ్రమునంబతంగముల్

ఘనవిటపంబులందుఁ బ్లవగంబులు, సూనములందుభృంగముల్

పెనఁగొనియుండి తామనుభవించును జందనవృక్షసంపదల్

కనుఁగొన నజ్జనోత్తమలకల్లి పరార్థముగాదె యెయ్యెడఁ.

36

శ్లో. అనజ్జన స్సజ్జనసంగాత్కరోతిదుస్సాధ్య మతీవసాధ్యం

పుష్పాశ్రయా చ్ఛంభుజటాధిరూఢా పిపీలికా చుంబతిచంద్రబింబమ్.

ఉ. ఎంతయసాధ్య మైనపనినేని సుసాధ్యమొనర్చు నల్పుఁ డ

త్యంతము సాధుసంగబృహదాశ్రయుఁడై విరినాశ్రయించుటక

గంతువిరోధిశీర్షమును గ్రన్నన నెక్కఁగనేర్చి, యామిసి

కాంతుని బింబమందు నొడికమ్మగఁబ్రాణకదె చీమ ధీరతన్.

37

శ్లో. గంగాపాపం శశీతాపం దైన్యంకల్పతరు స్తథా

పాపం తాపంచ దైన్యంచ హన్తి సంతో మహాశయాః.

గీ. గంగపాపంబుఁ దాపంబుఁ గలువవిందు

దైన్యమును గల్పవృక్షంబు తలగఁజేయుఁ

దలఁగఁజేతురు ధీమతౌ ధన్యమతులు

పాపమును, దాపమును, దైన్యభరము నొకట.

38

చ. తనునటుకంగ గొడ్డలి నుదగ్రత నంసతలికఁఘటించి, యిం

పెనయఁగవచ్చు లుబ్ధకునకేనియు నీడనొసంగి యాదరం

బొనరుచుఁగాదె భూమిరుహ, మూర్జితవృత్తి గృహస్థుఁడైనవాఁ
డనుపమశాత్రఫండుయిన న్ధికి నాశ్రయమియఁగావలెన్

39

గీ. చేయునేకాని యింతేని చెప్పఁబోఁడు
చెప్పనేకాని సుంతయుఁ జేయఁబోఁడు
అంతరం బింతమాత్రంబ యగునుగాదె
క్షాతలమ్మున సుజనదుర్జనుల కెందు.

40

ఉ. రేగడిభూమాలందుఁబడి రెక్కొనుఁ దియ్యనిదొచువాన నీ
రాగతమై తదీయమగు నంబువె యూషరభూమి నుప్పనై
చాగుచునుండు; నబ్బునెడ సజ్జనమైతి గుణంబెకల్లు, నెం
తే గరిమంపుచుగ్గణము లేర్పడు దుర్జనమైతి యబ్బినన్.

41

మ. బలవంతుండగువాఁడు పైకొనుచుఁ గోపస్ఫూర్తిమై రాగ, మే
ల్కలుగున్ వంగియణంగువాని, కెదురేగన్ జేటుచేకూలు, నై
వలిసి శ్రేష్ఠము పొంగ, వంగి లతికల్ వర్ధిల్ల వే ? నిక్కచున్
నిలువంజూ చెడుప్రమాకు లాకులములై నిగ్గులతంజెందవే ?

42

చ. పెలుచదర్చిదుఁడైనను, వివేకి సభాపరిపూజితుండగున్
కలిమిఁజెలంగువాఁడయినఁ గాఁడు సుపూజ్యుఁడు జ్ఞానికానిచో
తెలివిహింపఁచునేత్రములు తెజరిలున్ సహజమ్మలైకడున్
తెలివిడిలేనిహస్తములు శేజువహింపఁచు నె సొమ్ములుండియున్.

43

గీ. యోగ్యులం దెరపించు, నయోగ్యులండు
నామరూపంబులేక, దానమునశించు
వానచిన్ము ముత్తైపుఁజిప్పఱోనఁ బడిన
నగును పశాక్తిక, మిసుకలో నంతరించు.

44

శ్లో. పరవాదేదశవదనః పరరంధ్రపరీక్షణే సహస్రాక్షః
సద్వృత్త విత్తహరణే బాహుసహస్రాష్ట్రనో భవతి.

చ. పరజనరాజిగోడుత వివాదమువాటిలుచో దళాన్యుఁడై
పరజనరంధ్రముల్ వెదకుపట్టులయందు సహస్రనేత్రుఁడై

పర ధన వృత్త సంగ్రహణపాటవమందు సహస్రబాహుఁడై

పరఁగెడువాఁడు దుర్జనుఁడు, పాజ్ఞులు సేరకు వానిపొంతకుఁ. 45

శ్లో. ముఖం పద్మదళాకారం వచశ్చందనశీతలం

హృత్కర్తరీసమం చాతివినయం ధూర్తలక్షణమ్.

గీ. పద్మదళసమాకారంబు వదనతలము

చందనసమశీతలము వాక్చయము, మనసు

కర్తరిసమ, మతివినయవర్తనమ్ము

ధూర్తుఁ డీలక్షణంబులఁ దోచుచుండు.

46

శ్లో. దుర్జనస్యవిశిష్టత్వం పరోషద్రవకారణం

శార్కులస్యోపవాసస్య పారణం షశుమారణమ్.

గీ. దుష్టనుఁడు పైకి శిష్టుఁడై తోచుటెల్ల

నితరుల కుపద్రవం బాచరించుకొఱకె

యుపవసించి పారణమున కొఱగుటెల్ల

ద్వీపి షశుమారణకు విజృంభించుకొఱకె.

47

శ్లో. సర్వక్రూరః ఖిలః క్రూరః సర్పాత్ క్రూరతరః ఖిలః

మంత్రోషధవశ్య సర్వః ఖిలః కేన నివార్యతే ?.

చ. ఖిలుఁడును బన్నగంబును జగంబునఁగూరులు, తద్వయంబునం

దల భుజగంబుకంటెను ఖిలాత్ముఁడె మిక్కిలికూర్పుఁ డోషధం

బులు బలుమంత్రముల్ గలవు, భోగివిషంబుడిగింప, లేవు త

త్తులు డొసరించుకాటున కొకానొకమందును, మంత్రతంత్రముల్. 48

శ్లో. ఖిలఃకరోతి దుర్వృత్తం నూనంఫలతి సాధుషు

దశాననో హరేత్సీతాం బంధనంస్యా నృపశోదధేః.

చ. ఖిలుఁడుగువాఁడు నింద్యమగుకర్మములం బొసరించుచుండఁ ద

త్ఫల, మకలంకవర్తననుబాటిలు సాధులపైఁ బడుంగదా !

చెలఁగి సురారియైన దశశీర్షుఁడు సీతను మ్రుచ్చిలింపఁగాఁ

గలిగెనుగాదె బంధన మకల్మషుఁడైనసముద్రినేతకుఁ.

49

శ్లో. పరోక్షే కార్కషాంతారం ప్రత్యక్షే ప్రియవాదినం
వర్జయే త్తాదృశంమిత్రం విషకుంభపయోముఖమ్.

గీ. కార్యములు పరోక్షమున భగ్గుంబుఁజేసి
యెట్టయెదుటను బ్రియవాక్కులే వచించి
దంభమునఁ బయోముఖవిషకుంభమైన
చెలిమికాని నాక్షణమె త్యజింపవలయు.

50

శ్లో. ప్రాక్పాదయోఃపతతి భాదతి పృథ్విమాంసం కణ్ఠేకలం కిమపిరాతి
శనైర్విచిత్రం । ఛిద్రనిరూప్య సహసా ప్రవిశత్యశంకః సర్వం ఖలస్య
చరితం మశకకరోతి.

చ. తొలుతనుగాళ్ళవ్రాలి, పరిశోగతినాపయి మేనిమాంసమున్
గెలికి భుజించి, కర్ణతలి గీతము మెల్లఁగనాలపించుచున్
బలువిడి సందుచూచుకొని, వైశ, మశంకను లోనఁదూఱుచున్
ఖలుఁ డలదోమచందమునఁ గాటియవ్బె్బు జగమ్మునెంతయున్.

51

శ్లో. సమాశ్రయబలాదేవ గరుడం యాంతమధ్వని
పినాక పాణిపాణిస్థః కుశలం పృష్ఠవా నహిః.

గీ. భవునికరమున వ్రేలాడు పాముపిల్ల
దారివెంబడిఁజను గరుత్మంతుఁజీరి
క్షేమమా ! నీకటంచుఁ బ్రశ్నించునంట
ఆశ్రయబలంబుచేఁగాదె యట్టిపొగరు ?

52

శ్లో. కాకై స్సహప్రవృద్ధస్య కోకిలస్య కలాగిరః
ఖలసంగేపి నైఘర్యం కల్యాణప్రకృతేః కుతః.

ఉ. కాకముచేతఁ బెంపకముఁగాంచియు నెంతయు దీర్ఘకాల, మా
కోకిల కాకలీధ్వనులఁ గోయని కూయు నెకాని, యాహ్చనే
కాకివిధానఁ గర్కశముగాఁ దలపోయ, నిసర్గమంగళుం
డౌ కుశలుండు పొందఁడుగదా ! ఖలుఁగూడియు నిఘ్నరత్నమున్.

53

శ్లో. దివ్యం చూతఫలం ప్రాప్య నగర్వంఘాతి కోకిలః

పీత్వా కర్దమపానీయం భోకో బెకబెకాయ తే.

గీ, పక్వమాకందఫలమును బడయఁగనియు

గరువమునుజెంద దింతయుఁ బరభృతంబు

బురదనీటిని గడుపఱఁబూని త్రాగి

యప్పనముఁగప్ప బెకబెకలాడుచుండు.

54

ఉ. స్త్రీలకు మాఁసమ్మున, సరీసృపరాజికిఁ గోరలందునఁ

దేలున కొక్కఁగొండెమున, నిత్యముఁ జోరునకుం గరంబునఁ

నాలుకఁ గొండెగానికి, ననంగఁపీడితుఁడైనవానికిఁ

గ్రాలుచునుండుఁగన్గవను, గాఢహాలాహలచూలికావళుల్.

55

మ. ఘనవంశోద్భవుఁడైననుఁ గుణము దగ్ధంబైనచోఁ జెంతకై

నను రానీయరు, హీనవంశస్కుడయినంగానీ, గుణంబున్నచో

మును గైసేతురు తావిలేనిదగు తత్పుంఁడేక్షుపుష్పంబు, మూ

ర్కొనరుఁ గన్నెరుపూవు మానరును మూర్ఖుఁ దావిసేకూరుటఁ.

చ. చెడుగులఁగోడ స్నేహమునుజేయుట తప్పనిచో, నొకానొక

పూడు, కడులెన్నఁగా నలుపఁబోలదు, కొంచెమ పూనఁగావలెఁ

విడియమువేసికోనయినవేళలఁ గొంచెముమాత్రసున్న మే

ర్పడ నిడఁగావలెఁగద ! రవంతయు హెచ్చిన పొక్కుకుండునే ? 57

కం. ధీరునితోఁ జేరిచినను

గూరాత్మకుఁడెందుఁ గారుకూఁతలె కూయున్

ఏ రాటంబునఁబెట్టిన

నారాటపుఁగదురు బరబరాడకయున్నే ?

58

చ. అనయము దుష్టమైతిమెయి నాయముమించి, వ్యయంబుఁజేయువాఁ

డును, బ్రభునాజ్ఞఁదాఁటునతఁడున్ సభలో నెదిరించువాఁడు, మి

త్రునిహితబోధమున్వివక కోధముఁబూనెడువాఁడు, భార్యమా

టను విని పోరువాఁడు నకటా ! యసురాధము లాదురేకదా ! 59

ఉ. ప్రాకటరీతి దుర్జనుని బంగరుపీఠమునందునిల్పుఁ జీ
కాకుఘటిల్ల సాజముగఁ గారులుప్రేలు, వచియింపఁడింపుగఁ
గాకినిఁబట్టి తెచ్చి యొకకాంచనపంజరమందుఁ బెట్టినఁ
వాఁనిఁ గావుకావుమని, పల్కు నెకుల్కుఁచుఁ జిల్క-పల్కులఁ. 60

శ్లో. అనభ్యాసేవిషం శాస్త్రం అజ్ఞే భోజనంవిషం
దరిద్రస్యవిషం గోష్ఠీ సృష్టస్య తరుణీవిషమ్.

బ. ముదుసలిచానికిఁ విషము ముద్దులగుమ్మ, యజ్ఞే భాధచేఁ
బొదలెడువానికిఁ విషము భోజన, మగ్గులమైన లేచడిం
గదిరినవానికిఁ విషము కమ్రతరమ్మగుగోష్ఠి, యబ్బెసం
బొదననివానికిఁ విషము యోగ్యతరమ్మగుశాస్త్ర మెన్నఁగఁ. 61

శ్లో. మాతృహీనశిశుజీవనం వృథా భర్తృహీనవయావనం వృథా
శాంతిహీనతపసక్రియా వృథా తిరిగిరసవిహీనభోజనమ్.

ఉ. మాతృవిహీనడింభకుసమందల, భర్తృవిహీనయావనం
బాతత శాంతిలేనితప, మంచితమై తగు తిరిగిరసో
పేతముగాని భోజనముఁ బేదటికమ్మును బాపలేని వి
ఖ్యాతధనాధ్యునాశ్రయము వ్యర్థము లేకద ! యెల్లభంగులఁ. 62

శ్లో. వివాదశీలాం స్వయమర్థచోరిణీం
పరానుకులాం పరిహాసభాషిణీం
అగ్రాశినీ మన్యగృహప్రవేశినిం
త్యజంతిభార్యాం దశపుత్రమాతరమ్.

చ. పరపురుషానురక్తి, నిజభర్తకుమున్న భుజించునక్తియుఁ
బారుగుగృహాలఁ గాలమునుబుచ్చుప్రసక్తి, వివాదశీలముఁ
బారిఁ బరిహాసగోష్ఠి, ధనముఁ హరియించెడుబుద్ధిగల్గ, స
త్వరమై త్యజింపఁగావలయు, దారను ఓల్లలతల్లి నేనియున్. 63

శ్లో. అతిథి రాబలకశ్చైవ స్త్రీజనో నృపతిస్తథా
ఏతే విత్తనజానంతి జామాతాచైవపంచమః.

గీ, అల్లుడగువాడు, లేజగురాకుఁబోడి,

పార్థివుఁడు, యాచకుండును, బాలకుండు

వీర లేవురుఁ దెలిసికోలేరుగాదె

యల గృహస్థుని కలిమిలేములయవస్థ.

64

శ్లో. గీతే వాద్యే తథాస్పృత్యే సంగ్రామే రిపుసంకటే

ఆహారే వ్యవహారేచ త్యక్తలజ్జ స్సుఖభవేత్.

చ, కడిచెడువేళ, గీతమునకుంజొరనయ్యెడువేళ, నృత్తమం

దడుగిడువేళ, మేలివ్యవహారమునలైడువేళ, శత్రునిం

బాడిచెడువేళ, వాద్యములఁబూని మెలంగగ నైనవేళలఁ

బిడియముఁబొందరాదనుచుఁ బెద్దలు తద్దయు నొక్కిపల్కారే ? 65

శ్లో. యస్మిన్ దేశే నసన్మానో నప్రీతి ర్నచ బాంధవాః

నవిద్యా నాస్తిధనికో నతిత్ర దివసంవసేత్.

చ. పదిలములైనసత్కుశలు పాటిలకుండెడుచోటఁ బెల్లునె

ల్లిదము ఘటిల్లుచోట, నసలే ప్రియమన్నదిలేనిచోట, నా

పద లాదవంగఁ దోడుపడుబాంధవు లుండనిచోట, వేళ క

ప్పొదవనిచోట, నిల్వఁదగ దొక్కనిమేషముఁగూడ నేరికిఁ: 66

శ్లో. శతేషు జాయతే శూర స్సహస్రేషుచ పండితః

దాతాభవతి కోటిషు వక్తాభవతి దుర్లభః.

గీ. ఎక్కడో నూటికొకశూరుఁ డెసఁగుచుండు

వేయికొక్కఁడు పాజ్ఞుండు వెలయుచుండుఁ

గోటికొక్కఁడు నెఱదాత గౌరలుచుండుఁ

గాని తగువక్త దొరకుట కష్టమెందు.

67

శ్లో. కుచేలిసం దంతమలేనసంయుతం

బహ్వశిసం నిష్ఠురవాక్యభాషణం

సూర్యోదయే చాస్తమయేచ శాయిసం

విముంచతి శీఘ్రపి చక్రపాణినమ్.

చ. కడుమలినంపువస్త్రములుగట్టెడువానిని, నిష్ఠురోక్తులకొ
నుడువంగజంకనట్టి కతినుకొ, గ్రచుభంగిని దంతపంక్తులకొ
గడుగనివాని, మిక్కుటముగా భుజియించెడువాని సంధ్యవే
ళల శయనించువానిఁ గమలాపతినేకొ సిరి వాసిపోవడే !

68

శ్లో. అనంతాష్టా ద్విజానస్తాః సంతృప్తావన పార్థివాః
సలజ్జాగణికానస్తా నిర్లజ్జాచ కులాంగనా.

ఆ. వె. తుష్టిలేనివిప్రుఁ డప్పకప్తములందుఁ

దుష్టిగల్గునృపుఁడు నప్త మొందు

లజ్జగల్గియున్న లంజియ సెడిపోవు

లజ్జలేమి చెడుఁ గులప్రభాంగి.

69

శ్లో. కర్తాకారయితాచైవ ప్రేరక శ్చానుమోదకః

పుణ్యకార్యే పాపకార్యే చత్వారస్సమభాగినః.

గీ చేయువాఁడును, బేరణఁ జేయువాఁడు

మించి మోదించువాఁడుఁ జేయించువాఁడుఁ

బాపపుణ్యకార్యఫలంబుఁ బంచుకొందు

రెచ్చుతగ్గులు నుం జేని యెసఁగకుండ.

70

శ్లో. జిహ్వక్రే వర తేలక్ష్మీర్జిహ్వక్రే మిత్రబాంధవాః

జిహ్వక్రే బంధనప్రాప్తి ర్జిహ్వక్రే మరణాంధ్రునమ్.

ఉ. నాలుక మంచిదొనెడ ధనంబు లనంతముగాలభించు, నా

నాలుక మిత్రబాంధవజనంబును జేర్చును, బంధనమ్మునుకొ

నాలుకయే ఘటించు, మరణంబునుగూడ ఘటించు నాల్కయే

నాలుకమంచిదైనయెడ నాలుగునాడులు మంచివేయగుకొ.

71

శ్లో. శీతేతీతే వసన మశనం వాసరాం తే నిశాం తే

కీడాంధం కువలయదృశాం యశావనాం తేవివాహం

సేహోర్భాధం పయసించలితే వార్దకే తీర్థయాత్రాం

విత్తేతీతే వితరణమతిం కర్తుమిచ్ఛంతి మూఢాః.

మ. చలికాలంబుగతింప వస్త్రమునకై, సాయంబునం దిండికై,
తెలవాఱకరిల్లికై, బలంబుడుగఁ నర్థిక్యాత్రీకై, వార్ధకం
బలమ౯బెండిలికై, జలప్రవాహములువాయన్ గట్టకై, విత్తముల్
తలఁగక దాతృతకై, కడంగుదురు ముగ్ధస్వాంతుల౯ మానవుల్. 72

శ్లో. మనో మధుకరో మేఘో మానినీ మదనో మరుత్
మామదో మర్కటో మహోన్యో మకారాదశ చంచలాః.

కం. మదనుఁడు, మరుత్తు, మానిని,

మది, మత్స్యము, మధుకరంబు, మర్కటమును, మా
నుదతియు, మబ్బు, మదంబీ

పదియు మకారంబు నెన్న బహుచంచలముల్.

73

శ్లో. జామాతా జతరం జాయా జాతవేదా జలాశయః

పూరితా నైవపూర్యంతే జకారాః పంచదుర్భరాః.

గీ. జాతవేదుఁడు, జామాత, జాయ, జలధి,

జతర మీ జకారములైదు జగతియందు

నింపుచున్న కొలందియు నిండుపడక

యెంతయో దుర్భరంబులై యెసఁగుచుండు.

74

శ్లో. అనుచితకార్యారంభః స్వజనవిరోధో బలీయసాస్పర్ధా

ప్రమదాజనవిశ్వాసో మృత్యోర్ద్వారాణి చత్వారి.

చ. అనుచితమైనకార్యముల నాచరణం బొనరింపన౯టయుక

వనరుహనేత్రీలందుఁ గడునమ్మకమంచుట, యాత్మబంధుల౯

జనములపట్ల వైరమును, జాల బలిష్ఠునితోడిస్పర్ధయుక

గన నివినాల్గు మృత్యుసముఖంబునకున్ నడిపించుమార్గముల్.

75

శ్లో. జలబిందునిపాతేన కృమశః పూర్యతేఘటః

సహేతుః సర్వవిద్యానాం ధర్మస్యచ ధనస్యచ.

ఉ. ఒక్కొకముక్కచొప్పున సమున్నతినేర్వఁగ విద్యపెంపగుక

ఒక్కొక్కమాడచొప్పున నియ్యక్తిగఁగూర్చి ధనంబువర్చిలున్
ఒక్కొక్కనల్లచొప్పున మహోన్నతినేర్చిన ధర్మమేర్పడున్
ఒక్కొక్కచిందువే యిడుటకొపిన నిండి ఘటంబు పొల్లెడున్. 76

శ్లో. ఆలస్యం స్త్రీసేవా సరోగతా జన్మభూమివాత్సల్యం
సంతృప్తి ర్భీరుత్వం షట్ వ్యాఘాతా మహత్వస్య.

చ. అలసత్వము, సరోగతయు, నంబురుహక్షులసేవయందు ని
చ్చలు మునుగొందియుండుటయు, జన్మమునొందినభూమియందు వ
త్సలతయు, భీరుతాగుణముచాలగనుండుటయు, తృప్తియుండుటయున్
బలితములైనవిఘ్నములు మానవహతిమహత్వలభికిన్. 77

శ్లో. అర్థాతురాణాం నగురు ర్న బంధుః
కామాతురాణాం సభయం నలజ్ఞా
విద్యాతురాణాం నసుఖం ననిద్రా
క్షుధాతురాణాం నరుచి ర్న పక్వమ్.

ఉ. పాపపుట్రకామునకు బంధుఁడు లేఁడు గురుండులేఁడు, వి
ద్యాపరుఁడైనవానికి సుఖాప్తి సుష్టువులు లేవు, మన్మథ
వ్యాపుతుఁడైనవానికి భయంబును సిగ్గును లేవు, క్షుద్వ్యాధా
వ్యాపకుఁడైనవానికి సుపక్వరుచుల్ గనుపట్టవెందులన్. 78

శ్లో. అతిపరిచయా దవజ్ఞా సంతతగమనా దనాదరోభవతి
మలయే భిల్ల పురంద్రీ చందనతరుకాష మింధనంకురు తే.

చ. కలుగునవజ్ఞ మిక్కటముగా నతిమైత్రిఘటిల్లునేని, పెం
పొలము ననాదరంబు విడకుండ నిరంతరమేగునేని, య
మ్మలయమహీధరాంతరసమంచిత భిల్ల పురంద్రులెల్ల రు
జ్జ్వలహరిచందనద్రుమవితానమువాడరె? వంటకట్టెకె. 79

శ్లో. అతిపరిచయా దవజ్ఞాభవతి విశిష్టేషేచస్తుని ప్రియః
కాశీవాసీపురుషః కూపస్యానరిసమాచరతి.

కం. అతిపరిచయవశమున న

ప్రతిహతమై పే రనాదరమ్ముఘటిల్లున్

క్షితిపైఁ గాశినివాసుఁడు

కుతుకమ్మనఁ గూపమందె కుంకులువెట్టున్.

80

శ్లో. వాగ్వాద మర్థసంబంధం పరోక్షే దారభాషణం

యత్రమిత్రత్వ మిచ్ఛంతి తత్ర త్రీణినకారయేత్.

చ. మునుకొని వేనితోఁగలిసి పొందొనరింపఁగఁ దాఁదలంచు, న
మ్మనుజునితోడ మానవలె మాటికివాదము, నిచ్చిపుచ్చుకొం

టను నెఱవంగఁబోల దొకనాఁడును, వానిపరోక్షమందు నా
తనిసతితోడ ముచ్చటలుద్రవ్వుట తప్పకమానఁగాఁదగున్.

81

శ్లో. స్వాతంత్ర్యపితృమందిరే నివసతి ర్యాత్రోత్పవేసంగతి

గ్లోష్ఠీ పూరుషసన్నిధాననియమో వాసోవిదేశే తథా

సంసర్గ స్సహపుంశ్చలీభి రసకృ ద్వృక్షేర్నిజా యాః శ్చతిః

పత్యుర్వాధికమిస్సితం ప్రహసనం నాశస్య హేతుస్త్రియః.

ఉ. పుట్టినయింటనుంటయును, బూరుషగోష్ఠి, నిజేశుముద్దియున్,
గట్టడలేమి, యాత్రదెసఁగాంక్ష, స్వతంత్రిత, దూరవాసమున్,
గట్టిడిచేడెచ్చెల్లి, తిరునాళ్ళకుఁబోవుట, యట్టహాసమున్
జెట్టదమైనవర్తనము బిత్తరికివ్వి వినాశహేతువుల్.

82

శ్లో. తస్కరస్యనధోదండో దాసీదండస్తు ముండనమ్

భార్యాదండః పృథక్కయ్యా మిత్రదండ మభాషణమ్.

చ. తల గొఱిగించిపుచ్చుటయె దాసికిదండన, మైదుప్రాణముల్
దొలఁగఁగఁద్రోయఁబూనుటయె దొంగకుదండన, మింతికిన్ బృథ
క్తలిమమునందుఁబండుటయె దండన, దండన లింక నేటికిన్
బలుకకయుండుటొండె కతినంబగుదండన నేస్తగాండ్రుకున్.

83

శ్లో. అతిధి ర్యస్యభగ్నాశో గృహః త్రృణినివర్తతే

సతస్మై దుష్కృతందత్వా పుణ్యమాదాయ గచ్ఛతి.

ఉ. ఏగృహమేధిగేహమున కేగి యథార్హస్వపర్య నందు చొ
 ప్పే గనలేక యయ్యతిథియేగునొ యాగృహమేధికిన్ నిజ
 ప్రాగఘరాశి సర్వమును వారకయిచ్చి తదీయ పుణ్యల
 క్షీగరిమమ్ము సర్వమునుజేకొను నాతఁడు నిక్కువమ్ముగన్. 84

శ్లో. ఆపత్సుమిత్రం జానీయాత్ యుద్ధేశూర మృగేశుచిం
 భార్యాంక్షీణేషువిత్తేషు వ్యసనేషుచ బాంధవాన్.

చ. రణమునశూరుశక్తి, వినరానిపత్తున మిత్రమైతియున్
 ఋణములలోమునిగినపుడే నరుమంచితనమ్ము, వైభవం
 బణగినయప్పుడే సతియుదారగుణోన్నతియున్ బృథువ్యధా
 గణము పెనంగి చుట్టుకొనఁ గాంచఁదగున్ భువి బంధుబంధుతల్. 85

శ్లో. ఉద్యోగః కలహః కంఠూః ద్యూత మద్య పరస్త్రియః
 ఆహారం మైథునం నిద్రా సేవ్యమానంతు వర్ధయేత్.

గీ. కలహ, ముద్యోగ, మన్యవంకరుహనేత్ర
 మద్యపానంబు, నిద్దుర, మైథునంబు
 ద్యూత, మాహారకంబు, గంఠూతి యివ్వి
 వృద్ధిబొందుచునుండు సేవించుకొలఁది.

86

శ్లో. సూపకారం కవిం వైద్యం మంత్రీణం మంత్రీవాదినం
 స్వామినం ధనికం మూర్ఖం మర్మజ్ఞం నప్రకీరయేత్.

గీ. తనదుగుట్టెఱింగినవాని, ధనికవరుని
 సూపకారుని బ్రభువును, శుద్ధమూర్ఖు
 మంత్రీనిఁ గవిని, వైద్యుని, మంత్రవిదునిఁ
 గసరఁగారాదు కనరినఁ బొనఁగుదొనఁగు.

87

శ్లో. అర్థాగమో నిత్య మరోగతాచ ప్రియాచభార్యా ప్రియవాదితాచ
 వశ్యశ్చపుత్రో ఽర్థకరీచవిద్యా వడ్డీవలోకేషు సుఖాని రాజన్.

చ. ధనమునలోటులేమి, సతతమ్మును రోగములేమి, తన్నుఁ బ్రే
 మనుగను భార్యపొత్తు, తనమాటనుదాటనివట్టి, మాటతీ

పినిఁ బ్రకటించునేఁగు, కడువిత్తముఁగూర్చెడు విద్య, యివ్వి యా
టును సుఖసాధనంబులయి ప్రోదివహించు జగత్రయంబునన్. 88

శ్లో. దుర్వృత్తోవా సుచ్ఛృత్తోవా మూఁఖః పండితయేవవా
కామాయదండమా క్షేణ యతిఃపూజ్యో నసంశయః.

గీ. శిష్టమైనను వర్తనదుష్టమైనఁ
బండితుండైన వట్టిమూఁఖుడైయైన
దండ కామాయవస్త్రమాత్రంబుచేత
నర్చనీయుండు కర్కందియానతండు.

89

శ్లో. వైద్యరాజ నమస్తుభ్యం యమరాజసహోదర
యమస్తుహరతిప్రాణా నైవద్యః పాణిణా ధనానిచ.

మ. మనుజుశ్రేణుల పాణిసంచయములన్ మాత్రంబె కాలుండు, లా
గను సామర్థ్యముఁగల్గువాఁ డితరమున్ గాఁజేయఁ డీపన్నున్
ధనమున్ బ్రాణముఁగూడ లాగుదువుగాదా ! ధర్మరాటోద్దరా !
కనరాఁబోకుముమమ్ము నీకొక నమస్కారంబు వైద్యోత్తమా ! 90

శ్లో. అక్షరద్వయమభ్యస్తం నాస్తి నాస్తీతి యత్పురా
తదిదం దేహిదేహీతి విపరీత ముపస్థితమ్.

చ. ఎవఁడు పురాధనమ్మున నహీనధనంబునకీశుఁడయ్యుఁ బే
రవమతి 'నాస్తి నాస్తి' యను నక్షరయుగ్మకమభ్యసించి, తా
నవిరళభంగి నద్వితరణాఘ్యుఁడుగాఁడో యతండు భావియా
భవమున 'దేహిదేహి' యను బాటను బాడుచునుండు నిత్యమున్.

శ్లో. కో నయాతి వశం లోకే ముఖే పిండేన పూరితః
మృదంగో ముఖలేపేన కరోతి మధురధ్వనిమ్.

గీ. ఇంతయన్నంబు నోటి కందిచ్చునెడలఁ
బ్రథివి నెవ్వారలును వశీకృతులుగారె ?
ముఖమునం దింతబోనంబుఁ బూయునంత
మధురనాదంబు నీనదే మర్దళంబు.

92

శ్లో. చత్వారో ధనదాయాదాః ధర్మాన్నిసృపతస్కరాః
తేషాం జ్యేష్ఠావమానేన త్రియఃకువ్యంతి బాంధవాః.

గీ. ధర్మ, మగ్నియు, సృపుడును, దస్కరుండు
నర్థమునకు నల్గురును దాయాదులగుదు
రందు నవమానమును జ్యేష్ఠుఁ డందు నేని
తక్కుబంధులుముగురు కొధమువహింతు.

93

శ్లో. బుద్ధానాం యాచకశత్రు శోచరాణాం చంద్రమారిపుః
జారస్త్రీణాం పతిశ్శత్రుః మూర్ఖాణాంబోధకోరిపుః.

గీ. చోరునకు శీతరోచి నిష్ఠురవిరోధి
జారకాంతకు నాథుండు ఘోరవైరి
బాలిశున కుపాధ్యాయుండు ప్రబలరిపుడు
పిసినిగొట్టున కలయర్థి భీకరాది.

94

శ్లో. సుజనో నయాతివికృతిం పరహితనిరతో వినాశకాలేషి
చేదేషి చందనతరుః సురభియతి ముఖం కుతారస్య.

కం. పరహితరతమతి వికృతిం

బొరయఁడు నాశంబుఁ దానుబొందెడునపుడు
పరశునకిడదే సురభిని
నలుకొందంగనియుఁ జందనదుగ్రిమ మొందున్.

95

శ్లో. ఇతరపాపఫలాని యథేచ్ఛయా

విలిఖతాని సహే చతురానన
అరసికేషు కవిత్వనివేదనం
శిరసి మాలిఖ మాలిఖ మాలిఖ.

చ. పరమదయానిధీ ! యితరపాపఫలంబు లజెన్నియేని, నా

శిరమున నిచ్చవచ్చినటు చిక్కగవ్రాసినపైతు నోవిధి !

అరసికులైనవారలకు హరికవిత్వముఁజెప్పమంచు దు

ర్భరమగువ్రాత వ్రాయకుము, వ్రాయకువ్రాయకువ్రాయఁబోకుమా !

శ్లో. క్షణశః కణశః శైవ విద్యా మర్థంచసాధయేత్
క్షణత్యాగే కుతోవిద్యా కణత్యాగే కుతోధనమ్.

గీ. కణముకణముగఁ దా ననుక్షణము నరుఁడు

ధనము విద్యయు నార్జింపఁదగునుజూనె.

కణమువిడిచిన నింక నెక్కడిదిధనము ?

క్షణమువిడిచిన నింక నెక్కడిదివిద్య ?

97

శ్లో. విశాఖాంతంగతా మేఘాః ప్రసవాంతంహి యశావనం
ప్రణామాంతంసతాంకోపో యాచనాంతంహి గౌరవమ్.

ఉ. అంతటియశావనంబుఁ బ్రసవాంతముగా దిగజాటు, సత్ప్రణా
మాంతముగా సుధీజనచయంబులకోపముదీటు, నవ్విశా
ఖాంతముగా నడంగుఁ జటులాంబుదమండలడంబరంబు, యా
చ్ఛాంతముగా నశించుఁజుమి యప్పటికుండిన గౌరవోన్నతుల్. 98

శ్లో. క్షాంతితుల్యంతపోనాస్తి సంతోషా న్న సుఖంపరం
నాస్తి తృప్తాసమో వ్యాధిః నచ ధర్మోదయావరః.

గీ. క్షాంతితోడుల్యమగు తపశ్చర్యలేదు
హర్షమునుమించునట్టి సౌఖ్యంబులేదు
ఆశకంటెను వేటొక్కవ్యాధిలేదు
దయనుమించినధర్మ మిద్ధాత్రిలేదు.

99

శ్లో. సద్భావోనాస్తి వేశ్యానాం స్థిరతానాస్తి సంపదాం
వివేకోనాస్తి మూర్ఖాణాం వినాశోనాస్తి కర్మణామ్.

కం. వెలయాలికి సద్భావము

కలిమికి సుస్థిరత మరియుఁ గర్మంబులకున్

బ్రహ్మము వైధేయజనం

బులకు వివేకంబు మింటిపూవులుగావే !

100

శ్లో. అతిదర్పే హతాలంకా అతిమానేచ కౌరవాః
అతిదానే బలిర్బద్ధః సర్వ మత్యంతగర్హితమ్.

మ. అతిదర్పంబుననీలై రావణుడు శౌర్యైశ్వర్యముల్ గల్గియున్
అతిమానంబునఁగూలఁ గౌరవుఁ డురుజ్యమండలం బుండియున్
అతిదానంబున బద్ధుడయ్యె బలి సత్యైశ్వర్యముల్ పొల్చియున్
అతి సర్వత్రవిసర్జనీయ మతి సర్వా నర్థదం బెప్పుడున్. 101

శ్లో. విద్యత్కవయఃకవయః కేవలకవయస్తు కేవలంకవయః
కులజాజాయా జాయా కేవలజాయాతు కేవలంమాయా.

కం. కవులనఁబడుదురు విద్య
త్కవులే కేవలపుంగవులు కవులౌదురుగా
తవుజాయయన, సుకులసం
భవ, కేవలజాయయన్న మాయయెకాదే ! 102

శ్లో. దాతాదరిద్రః కృపణో ధనాభ్యః
పాపీచిరాయు స్సుకృతీగతాయుః
రాజాఽకులీన స్సుకులశ్చభృత్యః
కలాయుగే షడ్గుణ మాశ్రయంతి.

ఉ. దాతదరిదుఁడౌను, బలితమ్మగులోభగుణంబుగల్గు దు
ష్టాతుఁడు విత్తవంతుఁడగుఁ బ్రాకటపాపసమేతుఁ డాయుర
స్వీతుఁడగున్, బ్రహ్మణ్యుఁడు వినిర్గళితాయువగున్, భటుండు వి
ఖ్యాతకులుండగున్, నృపుఁడు కాకులజుండగు, నిమ్మహాకలిన్. 103

శ్లో. కుగ్రామవాసః కుజనస్యసేవా కుభోజనం క్రోధముఖీచ భార్యా
మూర్ఖశ్చ పుత్రో విధవాచపుత్రీ వినాగ్ని నా సందహ తేశరీరమ్.

ఉ. చెడుపురమందుఁగాపురముఁ, జెడ్డమనుష్యునిసేవ, దుష్టహా
కుడుపు, నిరంతరమ్ముఁ గ్రుధగురినమోముగలట్టిభార్య, మూ
ర్ఖుడయిన పుత్రుఁడున్, విధవకూతురు నియ్యవి యగ్ని లేకయే
యొడలిని భగ్గుభగ్గుమని యుద్ధవిడిక దహించు నెంతయున్. 104

శ్లో. అనాయకా వినశ్యంతి నశ్యంతి శిశునాయకాః
స్త్రీనాయకా వినశ్యంతి నశ్యంతి బహునాయకాః.

గీ. నాయకుఁడులేక కార్యం బణంగిపోవు
నాయకుఁడు బాలకుండైన నష్టిగలుగు
బోటి నాయకురాలైనఁ జేటుగల్గు
నాయకులు పెక్కురైనను నాశమొదవు.

105

శ్లో. అసారేఖలు సంసారే సారం శ్వశురమందిరం
హిమాలయే హరశ్శేతే హరిశ్శేతే మహాదధౌ.

గీ. సారవిరహితమైన సంసారమందు
శ్వశురమందిరమే సౌఖ్యసద్గమగుట
పాలమున్నీట విష్ణుండు పవ్వళించె
మంచుమలయందు వసియింపఁగాంచె శివుఁడు.

106

శ్లో. రాజవత్ పంచవర్షాణి దశవర్షాణి దాసవత్
ప్రాప్తేతు షోడశేవర్షే పుత్రం మిత్రవదాచరేత్.

ఉ. పంచశరద్వయస్కుండగు బాలుని భూవతిశోసమంబుగా
నెంచి, పదేడలీడు మరియేర్పడ దాసునిశోసమంబుగాఁ
గాంచుచు, షోడశాబ్దములకాలమునందు సుహృత్సమంబుగాఁ
గొంచక యెంచఁగావలయుఁ గోవిదులైనజనుల్ తనూజులన్. 107

శ్లో. దుర్జనం కాంచనం భేరిం దుస్త్రియం దుష్టవాహనం
ఇక్షుఖిండాన్ తిలాంశ్చైవ మద్దయే ద్గుణవృద్ధయే.

చ. కనకము, నిక్షుఖిండమును, గాపురుషున్ గడుదుశ్చరిత్రయా
వనితను, భేరిని, బరుగువాఱనివాహనమున్, దిలోత్కరం
బును, జదువన్న మొండితనమున్ బ్రకటించెడు బాలురన్, విమ
ర్దన మొనరించుకొద్ది పలుదారులఁ దాగుణవర్ధనంబగున్. 108

శ్లో. బాలార్కః ప్రేతధూమశ్చ వృద్ధస్త్రీ పల్వలోదకం
రాత్రౌ దధ్యన్నభుక్తిశ్చ ఆయుక్ష్టిణం దినేదినే.

గీ. ప్రేతధూమంబు, బాలఖిద్యోతనండు
పల్వలపునీరు, ముదుసలివాలుఁగంటి

రాత్రి దధ్యన్నభుక్తి సంప్రాప్తమైన
మనుజునాయువు క్షీణించు ననుదినంబు.

109

శ్లో. వృద్ధాగో హోమధూమశ్చ బాలస్త్రీ నిర్మలోదకం
రాత్రౌ క్షీరాన్నభుక్తిశ్చ ఆయుర్వృద్ధి ర్దినేదినే.

గీ. హోమధూమంబు; వృద్ధభిర్ద్యోతనండు
నిర్మలోదకంబును, బాలనీలవేణి
రాత్రి క్షీరాన్నభుక్తి సంప్రాప్తమైన
మనుజునాయువు వర్ధిల్లు ననుదినంబు.

110

శ్లో. జలప్రమాణం కుముదస్యనాశం
కులప్రమాణం పురుషస్యశీలం
శాస్త్రప్రమాణం విదుషాంతు వాక్యం
భూమిప్రమాణం తృణవృక్షసృద్ధిః.

చ. పలికెడుపల్కులే తెలుపు బ్రాజ్ఞవకుంగల శాస్త్రపండితి
గలువలకాడలే, తెలువగల్గు జలంబులలోతు, శీలమే
తెలుపును, వంశగౌరవము దీవలయుం దరుపాలియుం దృఢం
బులయు, సమృద్ధియే తెలుపు భూమికిగల్గిన సారసంపద.

111

శ్లో. అశక్త స్తస్కరస్సాధుః కురూపాచేత్పత్నివతా
రోగీచ దేవతాభక్తో వృద్ధావేశ్యా తపస్విని.

ఆ. వె. శక్తిలేనిదొంగ సద్వర్తనండు
వ్యాధిగతుడు దైవభక్తుడగును
బహుకురూపకాంత పరమసాధ్వి యగును
వృద్ధవేశ్య నియమబద్ధ యగును.

112

శ్లో. పితాచ ఋణవాశ్శత్రుః మాతాచ వ్యభిచారిణీ
భార్యా రూపవశీశత్రుః పుత్రశ్శత్రు రపండితః.

చ. అతిఋణవంతుడైనపిత యగ్గలపుంబగవాడు, రూపమం
దతులితయైనభార్య యభియూతియగుక, వ్యభిచారదోషసం

గతయగుతల్లి శత్రువయి కన్నడుచుండు, నిరక్షరాస్యుడో
నుతుండు కఠోరశత్రువయి చొప్పుడుఁగాడె తలంచుచూడఁగన్. 113

శ్లో. పుస్తకం వనితా విత్తం పరహస్తంగతంగతమ్
అథవా పునరాయాతి జీర్ణం భ్రష్టాచ ఖండశః.

గీ. పరులహస్తానఁ బొత్తంబుఁ, దకుణి, ధనముఁ
బడిన వచ్చుటె, ట్లొకవేళ వచ్చెనేని
చినిగి పొత్తంబు, భ్రష్టయై వజ్రనేత్ర
భాగములఁజెంది, యపుడపు వచ్చుధనము.

114

శ్లో. నాలసాః ప్రాపునంత్యర్థా న్నశతా నచమాయినః
నచ లోకరవాద్భీతా నచ శశ్వత్పతీక్షిణః.

గీ. అలసులును, వంచకులును, లోకాపవాద
భయచలితమానసులును, గేవలశతులును
మాటిమాటికి శంకించు మానవులును
అందఁగానేర రెండు నిష్కారములను.

115

శ్లో. భార్యవియోగశ్చ జనాపవాదో ఋణస్యశేషః కుజసన్యసేవా
దరిద్రకాలే ప్రియదర్శనంచ వినాగ్నినా పంచ దహంతి కాయమ్.

చ. సతి నెడబాసియుండుటయుఁ జాలగ లేచడిగల్గుపట్టునన్
హింసనసమాగమంబు, గుణహీనునికొల్వవనిల్వఁ గంటయున్
వితతజనాపవాదమును, బెల్లగునప్పుల ముగ్ధుచుంటయున్
గుతకుతవెట్టుఁగాయము నకుంతిరీతిని నిప్పులేకయే.

116

శ్లో. ఉత్సాహ స్సాహసం ధైర్యం బుద్ధి శ్చక్తిః పరాక్రమః
షడేతే యత్ర తిష్ఠంతి తత్ర దేవోపి తిష్ఠతి.

ఉ. ఎచ్చట సాహసంబొదవు, నెచ్చట ధైర్యమునివ్వటిల్లు దా
నెచ్చట శక్తిపెంపెనఁగు, నెచ్చటఁబొల్పు బరాక్రమంబు, నిం
కెచ్చట బుద్ధిరాజులు, నికెచ్చట విక్రమచేష్టయుండునో
యచ్చట సర్వకాలములయందు పసింపుచునుండు దేవుడున్. 117

శ్లో. ద్వారంద్వార మటఁ భిక్షుః శిక్ష జ్యేష్ఠ నయాచతే
అదత్వా మాదృశోమాభూః దత్వాత్వం తాదృశోభవ.

శా. ద్వారద్వారమునందు భిక్షుకుఁడు చేతం బాత్రముంగొంట, యా
చ్చారక్తుండయి కాదుకాదునుడి, శిక్షంజేయఁగాఁబూని, యి
“ఘోరా ! దానములేక నావలెను భిక్షురాధకుల్ గాకుఁ డ

వ్వారిం బెట్టుచుఁ గండు, మీవలెనె సంపద్యుక్తులై యెప్పుడుక. 118

శ్లో. అస్థిరం జీవనం లోకే అస్థిరం యశావనం ధనమ్

అస్థిరం దారపుత్రాది ధర్మకీర్తిద్యయం స్థిరమ్.

ఉ. జీవన మస్థిరంబగుట సిద్ధము, నశ్వర మర్థసంపదల్

యశావన మస్థిరంబగుచు సంతకునంతకు జాటిపోవు, నిం

కేవి తిరంబు లోకమున, నింశియుఁ బుత్రులు నస్థిరంబులే

స్థావరమై యెసంగునవి, ధర్మముఁ గీర్తియు రెండుమాత్రమే. 119

శ్లో. బాలసఖత్వ మకారణహాస్యం స్త్రీషు వివాద మసజ్జనసేవా

గార్దభయాన మసంస్కృతవాణీ షట్సు సరో లఘుతాముపయాతి.

చ. కలుకులతోవివాదమును, గార్దభయానము, హేతువితయుక్

గలుగనినవ్వు, దుర్జనగుణములసేవయు, బాలకాళితో

సలుపఁగ నైనచెల్మియు, నసంస్కృతవాణియు నివ్వి యాఱునుక్

జులుకఁదనమ్ముఁగూర్చి తొలఁచుక జుమి మానవుఁగారవోన్నతిక.

శ్లో. ప్రస్తావనదృశం వాక్యం స్వభావనదృశీం క్రియాం

ఆత్మశక్తి సమం కోపం యోజానాతి సపండితః.

గీ. సమయ సముచిత వాక్యసంచయము లాడి

యాత్మశీలోపమక్రియ లాచరించి

తనదు శక్తినిమించుకోధంబు విడిచి

యుండునాతఁడె యుద్ధండపండితుండు.

121

శ్లో. దుర్జనగమ్యానార్యః ప్రాయోణాపాత్రభృద్భవతి రాజా

కృపణానుసారిచ ధనం దేవో గిరిజలధివన్న్ చ.

- గీ. రమణు లాశింతురెపుడు దుష్టనులపాత్తు
నృపుఁ డపాత్రజనమునే భరించుచుండుఁ
గడుఁ బిసినిగొట్టునే లక్ష్మి గాఁగిలించు
గిరుల జలధుల మేఘుండు గురియుచుండు. 122
- శ్లో. అర్థా గృహే నివర్తంతే శ్మశానే మిత్రబాంధవాః
సుకృతం దుష్కృతంచైవ గచ్ఛంతి మనుగచ్ఛతి.
- చ. ధనమనుకాంత గుమ్మమును దాటుచు వెన్నొన దింతయేనియున్
తనవనజాక్షియున్, సుతులు, దగ్గరబంధులు, వల్లకాటిదా
క, నెటులొ వెంబడించి మఱి క్రమ్మఱివత్తురు, వెంటవత్తురే
మనుజునిపాపపుణ్యములుమాత్రమె పాయక వెంటనం టెడున్. 123
- శ్లో. ఆశాతురంగ మారుహ్య నిత్యం ధావంతి యాచకాః
కించి త్తండులమాత్రాయ శాకాయ లవణాయచ.
- చ. కొఱపడు 'కానిడబ్బనకు' గూరకు, నారకు, దండులాలకున్
మిరపకు, నువ్వుగల్లునకు, మేకొని, యాచకుఁ డాశపేరిటన్
బరఁగు తురంగమెక్కి బహుభంగులఁ బిల్చిన నాగకెచ్చటన్
బరుగులువాటుచుండును, జవంబెసలారఁగ వీధివీధికిన్. 124
- శ్లో. కాకయాచకయోర్నధ్యే వరంకాకో నయాచకః
కాకా నాహూయతేకాకః యాచకో నైవయాచకమ్.
- ఉ. ఏకడ నెవ్వఁడేని తనయెంగిలిచేయి విడిల్చేసేని య
క్కాకముపిల్చు దానిబలగంబును "కా"యని, యట్టిసంగతిన్
దాకగఁగఁగఁగఁగ యాచకుఁడు తమ్మునకేనియు స్వార్థవర్తియై
కాకము యాచకాధమునికంటె, సహస్రవిధాల మేలగున్. 125
- శ్లో. సుఖస్యానంతరం దుఃఖం దుఃఖస్యానంతరం సుఖమ్
చక్రవర్తివర్తంతే దుఃఖానిచ సుఖానిచ.
- చ. కలుములవెంట లేములును, గల్గులు లేములవెంట, నిర్లు జా
బిలిగమివెంటఁ బేరిరులవెంటను జాబిలి, హాయివెంటఁ బే

రలత, యలంతవెంటఁ గడుహాయి, క్రమంబుగ నిట్లె చక్రముం
బలెఁ బరివర్తనంబెనయవా? సుఖదుఃఖములొట్టివారికిఁ.

126

శ్లో. కావ్యశాస్త్రవిదోదేవ కాలో గచ్ఛతి ధీమతాం
వ్యసనేనచ మూర్ఖాణాం నిద్రయా కలహేనవా.

గీ. కావ్యశాస్త్రవిదోద సత్కలయందె

కాలమంతయు ధీనిధుల్ గడపుచుందు

వ్యసనములఁ గలహముల నిద్రాదులందె

కాలమంతయు బాలిశుల్ గడపుచుందు.

127

శ్లో. అంగం గళితం పలితం ముండమ్

దశనవిహీనం జాతంతండమ్

వృద్ధో యాతి గృహీత్వా దండమ్

తదపి నముంచ త్యాశాపిండమ్.

ఉ. తండమునందు దంతములుదూలి యొకండునులేకయుండిన

ముండము మృగ్గుబుట్టవలెఁ బొల్చిన, వార్ధకభీతిఁ జేరికి

దండమె యండయైనఁ దనుదండముజాతిన, నాశపేరి య

ప్పిండముమాత్ర, దా, విడిచిపెట్ట దదెంతటి గట్టిపిండమో.

128

శ్లో. దూతికాసూతికాచైవ రత్యం తే నైవభామినీ

ఉపాధ్యాయశ్చ వైద్యశ్చ కార్యం తే పంచ నిష్ఫలాః.

గీ. సూతికయు, దూతికయు, వైద్యనేత, గురుఁడు

నావ, రత్యంతమందలి నలినసయన

యవసరము తీటుపిమ్మట నమ్మచెల్ల!

గడ్డిపోచకేనియు, నెనగావుగాదె.

129

శ్లో. అవస్థాపూజ్యతే రాజ స్మశరీరం శరీరిణాం

తదా పనచరోరామ ఇదానీం సృపతాంగతః.

ఉ. రాజితకీర్తనీయుఁడగు రాముఁడు కానలకేగువేళ, ని

స్తేజిత కంఠములఫలజీవనభుక్తి, నయోధ్యకు మహా

రాజుగ వచ్చువేళ, కుచిరప్రదభక్త్యము తెన్నియో, భర
ద్వాజుఁ డొసంగెఁ బూజిత మనస్థయె, దేహముగాదు చూడఁగఁ.
శ్లో. విద్యాశ్చత్రస్రోసాధ్యాస్సుర్జన్మనాసహ సంభవాః
గాంధర్వంచ కవిత్వంచ శూరతా దానశీలతా.

చ. పిదపిదయైరహించు సుకవిత్వము శౌర్యము దానగానముల్
పొదలవలెన్ నిసర్గతను పుట్టుకతోడనె, యీర్ష్యపెంపునన్
జదివిన, నేర్చినన్, మిపులశ్రద్ధవహించిన, నభ్యసించినన్
బదిలవడంగనేర, వల పాక్షక్పతంబునఁగాక యెందులన్.

131

శ్లో. శ్రద్ధానుసారిణీ విద్యా కర్మానుసారిణీ బుద్ధిః
యత్నానుసారిణీ లక్ష్మీః భాగ్యానుసారిణీఫలమ్.

గీ. అభ్యసించినకొలఁదియు నమరు విద్య
పూర్వకర్మంబుకొలఁదియై పొదలుబుద్ధి
యత్నముకొలంది లభియించుటగును లక్ష్మీ
భాగ్యముకొలంది ఘటియిల్లు ఫలముభువిని.

132

శ్లో. ఆత్మానదీ సంయమపుణ్యతీర్థా
సహ్యోదకా శీలతటా దయోర్మిః
తతాభిషేకం కురుపాండుపుత్రీ
నవారిణాశుద్ధ్యతి చాంతరాత్మా.

చ. చెలువగుసత్యమేజలము, శీలమెకూలము, మేలిజాలియే
కలితతరంగసంచయము, గాటపుటిందిరియనిగ్రహంబె, రే
వలరు సదాత్మయే తటిని, యందుమునింగిన యంతరాత్మకుం
గలుగు విశుద్ధి కాకిఁబలె గంగనుగ్రుంకిన లాభమున్నదే ?

133

శ్లో. తపసా జాయతే లక్ష్మీ లక్ష్మ్యా సంజాయతే మదః
మదేన జాయతే పాపం పాపేన హన్యతే లోకః.

గీ. తపమువలనను సిరిగల్లు, దానివలన
మదము సంజాతమగుచుండు, మదమువలనఁ

బాపపుంజంబు ఘటియిల్లుఁ బాపమునను

ప్రాణిలోకంబు, సరకానఁ బతితమగును.

134

శ్లో. చలంచిత్తం చలంబిత్తం చలే జీవనయావనే

చలాచల మిదంసర్వం కీర్తి ర్వస్య సజీవతి.

చ. పలుమఱునంచలించుఁ గపిభంగి మనంబు, ధనంబుకూడఁ జం

చలము, మనోజ్ఞయావనము జానగుజీవనముందలంపఁ జం

చలములు, విశ్వమంతయును జంచలమే, యటుగానఁ గీర్తికిన్

నెలవగు గాఢఁ సుస్థిరత నిల్వఁగ నేరుచు నీజగంబునన్.

135

శ్లో. చితి చింతా ద్వయోర్నాథ్యే చింతానామ గరియసీ

చిత్తిర్దహతి నిర్జీవం చింతా ప్రాణయుతంవపుః.

గీ. చితియుఁ జింతయు ననురెండు చెట్టలందు

నెన్నఁ జింతయే కడుమిన్న యెట్లటన్నఁ

జితి దహింపఁగ నేర్చు, నిర్జీవములను

చింత దహియించినైచు సజీవముల నె.

136

శ్లో. పరోపదేశసమయే సర్వయేవహి పండితాః

స్వానుష్ఠానస్యసమయే మునయోపి నపండితాః.

గీ. పరుల కుపదేశమొనరించు పట్టలందు

నందఱునుగూడఁ బండితులైనవారె

తామె యది యాచరించెడుతరుణమందుఁ

బండితులుగారు, వా రెంతప్రాజ్ఞులైన.

137.

శ్లో. వృత్తిండ ఏకో బహుభాండరూప స్సన్దర్శ మేకం బహుభాషణాని

గోక్షీరమేకం బహుధేనుజాత మేకం పరాత్మా బహుదేహవర్తీ.

చ. విలువగలట్టిభూషలవి, వేలుఘటిల్లిన, స్వర్గమొక్కటే

కలశము లెన్నిహపములఁ గ్రాలఁగఁగన్నను, మట్టియొక్కటే

పొలుపగుగోవు లెన్నిటను బొల్చుచునుండిన, క్షీరమొక్కటే

పలుతెగలైనదేహముల వర్తిలుచుండిన, దేవుఁడొక్కఁడే.

138

శ్లో. మణిర్లుతపాదేన కాచ శ్శిరసి ధార్యతే
యథైవాస్తు తథైవాస్తు కాచఃకాచో మణిర్మణిః.

గీ. ఘనతరంబగుమణిని ముంగాలదన్ని
కదియఁజేతురు తలపైని గాజుపూస
నేదియెఁజైన మణి మణియే, నిజమ్ము
గాజు తా నెప్పుడుంగూడ గాజెకాదె?

139

శ్లో. సగుణో నిర్గుణోవాపి సహాయో బలవత్తరః
తుషేనాపి పరిభ్రష్ట స్తండులో నాంకురాయతే.

గీ. సగుణమైన నిర్గుణమైనఁ దగుసహాయ
మెప్పుడు బలవత్తరంబయి యెరఁగుచుండు
ఊకవిడిచిన తండులం బుదుటుగలిగి
మొలచునే యెంతి సారంపుభూమి నిజిన.

140

శ్లో. రాజా రాష్ట్రకృతం పాపం రాజపాపం పురోహితః
భర్తాచ స్త్రీకృతంపాపం శిష్యపాపం గురుర్యజేత్.

గీ. రాష్ట్రకృతపాపపుంజంబు రాజుంబు
నృపతిసేయుపాపము పురోహితునిఁగొట్టు
భార్యయొనరించుపాపంబు భర్తపాలు
శిష్యపాపంబు గురువును జెందుచుండు.

141

చ. వననిధిమధ్యమందుఁబడు వర్షముఁ దృప్తిఁఘటించలేని భో
జన, మొకపొట్ట కేనియును జాలనిదానము, తారతమ్యముం
గనియు గ్రహింపకుండు సధికారులసేవయు, లేమియుండు యా
వనమును, మిత్రఘాతికిడు భద్రము వ్యర్థము వ్యర్థ మిద్దరక. 142

చ. హితమగు కార్యసంతతుల నెందుఁజరించు సతంఁడె బంధుఁడే
యాతఁ డతిపోషకుండగునొ యాతఁడెతంఁడిరి, యేమనుష్యునం
దతులితమైన నమ్మక మొ, యాతఁడె నెచ్చెలి, యేలతాంగి సం
తతిసుఖదాత్రియున్ వినియధామమునొ, నదె భార్యనాఁబడుక. 143

- చ. పరువమునందుఁ బుత్రకుఁడు, బాల్యమునందు గడించువిద్య, సత్పురుషునిమైత్రి, మోతుబరుపొంతనుదాచిన స్వాపతీయమున్ .
 సరవిని మంచివానియెడ సల్పినమేలు, లఱికి సముప్తమై
 వరలినపైరు నివ్వి పరివక్ష్వములై, పనిఁదీర్చు నక్కఱన్ . 144
- చ. ముదిమినిగల్గుపుత్రకుఁడు, పుస్తగతంబగువిద్య, కార్తిమా
 స్పదుఁడగువానిమైత్రి, చెడువానికిఁ జేసినమేలు, దబ్బరన్ .
 బొదలెడువాని కిచ్చుధనమున్, దఱియందుననూడ్చినట్టి పై
 రదవదగూర్చుఁగాని సమయంబున కక్కఱఁదీర్చునేర్చునే? 145
- గీ. అఖలవిద్యాప్రపూరితుం డణఁగియుండు
 నట్టివానికే ఘటియిల్లు మిట్టిపాటు;
 అన్నిఁటిసగల్గువిస్తరి యణఁగియుండ
 నేమియునులేనివిస్తరి యెగిరిపడదె? 146
- గీ. అన్నమిడి పోచువాఁడును, గన్నతండ్రి
 వడుగుఁ గావించువాఁడును, భయమునుంజి
 కాచువాఁడును, విద్యలం గఱపువాఁడు
 వీరలేవురుఁ దండ్రిలై నెలయువారు. 147
- ఉ. ఏ చతురాస్కునోకొలిచి, యెన్నియొ శాస్త్రములభ్యసించి, తా
 నాచికొనంగనౌ ఫలము, నల్వర కీఁగనినట్టివానికే
 రాచి యలంచుటల్ గలుగు; ప్రియికభంగిని రాళ్ళదెబ్బలా
 కాచినచెట్లకే తగులుఁ గాయనిచెట్లకుఁ దాకుటెల్లగున్ . 148
- గీ. ఇంద్రియముల నేయొకటి చలించి విషయ
 పాతమును బొందిన హరించుఁ బ్రజ్ఞ నెల్ల
 ఘటములోనున్న నీటినిఁ గార్చినైవ
 నొక్క రంధ్రంబుచాలదే పెక్కు లేల ! 149
- మ. చదువన్నేర్పన సర్వశాస్త్రములు, వాక్పాతుర్య మేపారిసన్
 దుదకొక్కండును నండలేనియెడ నెందుంబొందఁ డెవ్వాఁడునున్

- బదిలంబైతగు గోడచేర్ప నెడు నా ప్రాపించు లేకున్నచో
పదియార్వన్నె పసిండివల్లె మయినన్ భాసిల్లఁగానేర్చునే? 150
- గీ. భక్తి లేకున్నవానికి, వంచకునకు
వేదబాహ్యునకును, ధూర్తబృందమునకు
నాస్తికుండైనవాని కెన్నఁడును గురుఁడు
మంత్ర ముపదేశ మొనరింపమానవలయు. 151
- మ. అసలేకోఁతి స్వభావచంచల మతివ్యాప్తింబైన ర్తించు న
ష్పస, మాపైఁ గలుకూడఁద్రావ, నటుపైఁబట్టం బిశాచంబు, దీ
వసమేదన్ తెయితక్కలాడునెడ నొవ్వంగుట్టఁగా ద్రోణ మే
పసనుండున్, మదియట్లై; కాన నరుఁ డవ్యాలోలుఁడౌ టొప్పగున్.
- చ. పనిగొనిసిన్న నాఁటఁ జదువన్ లిఖయింపను నేర్వఁ జక్కఁగాఁ
బెనఁగొని యస్తిబట్టుకొని వీడదు, పెద్దతనాన నంట, దె
ట్లన : సరికొత్త వస్త్రమున కంటుఁ బరచుదుగరంగు, లంటునే
చినిఁగియు మాసిపోయియును జెన్నుదొఱంగిన ప్రాతపాతకున్. 153
- చ. కలధనమెల్ల బీదలకుఁగా నిడి, తాను దర్మిదుఁడైననున్
దొలఁగకయుండుఁ దేజ, తఱిగో, యశమల్లుకొనున్ దిశావళిన్
సలలితరత్నమున్ మివుల సాననుబెట్టెగ, నెత్తుతగ్గినన్
వెలఘనపకాటకాక యతినిర్మలకాంతుల నీనుచుండదే! 154
- చ. దివిజులకున్ దివిన్, వసుమతీపతిజాతికి నాజి, మేదినీ
దివిజులకున్ సుశాస్త్రములఁ దీవలబోంట్లకు మోవులన్, జగో
రవితతికిన్ శ్రుపాకరకరంబులఁ, జాతకి కంబుదంబునన్
కవులకు పాక్కులం దమృతకంధులు సంధిలుఁ బోటుమొఱగన్. 155
- చ. పుటమునఁబెట్టఁగాఁబడియుఁ బుత్తడి వన్నెదొఱంగఁబోవ, దు
త్కటముగ భస్మమయ్య సితకాంతులవీడదు సంకు, సానపై
దిటముగ రాపిడింబడియుఁ దేటుదొలంగదు మానికంబు, తా
గటకటపాటునొందియును గట్టడఁదప్పఁడు ధీరుఁడయ్యెడన్. 156

చ. కలధన మర్థికోటి కొనఁగందగు ఆస్తికుఁ డైనవానికిఁ
సలలితభోగ మందఁదగు నాస్తికుఁడౌ నెడఁగాని రెంటికిఁ
వెలియయి పాతిపెట్టుకొను వెంగలివిత్తుల కేమిహేతువుల్
గలవాఁకొ? పూర్వజన్మకృతకర్మవిపాకముగాక యీశ్వరా! 157

చ. పదుగురునున్న రాట్సుభను భంగమునొందినవాఁడు, నిల్లడక
బొదలినవాఁడు, నర్దులకుఁ బూజయెనర్పనివాఁడు, సంపదల్
ప్రిదిలినవాఁడు, గుట్టువెలిఁబెట్టెడువాఁడును వీర లేవురుక
బ్రదికియుఁ జచ్చిపోయినజనంబులకుఁ సరివత్తు రిమ్మహీక. 158

చ. స్తుతమతి నగ్రహారములుఁ దోటలు నాలయముల్, తటాకముల్
తతఁడు, లన్నసత్రములు ధర్మరతిక వెలయించువారలుక
గృతిగయికొన్నవారు, రచియించినవాకును వీరు సచ్చియుక
బ్రతికినవారలై, యిహపరంబులనందుదు రెల్లసౌఖ్యముల్. 169

శ్లో. ఉత్తమా మానమిచ్ఛంతి ధనమానౌహి మధ్యమాః
అధమా ధనమిచ్ఛంతి మానౌహి మహతాంధనమ్.

చ. ధనమొకఁడే సతమ్మని వితండమొనర్చెడువాఁడు నీచుఁ డా
ధన మభిమానముల్ గలయతం డలమధ్యముఁ డెట్టిపట్టుల
దెన గనరాని మానధనమే కలవాఁడు మహోత్తముండు, స
జ్జనులకు మానమేధనము తక్కుధనమ్ములు దంధనమ్ములే! 160

శ్లో. ఆశాయా యేదాసా స్తేదాసా స్సర్వలోకస్య
ఆశాదాసీ యేహం తేహం దాహయ తేలోకః.

గీ. ఆసయను దాసికెన్పండు దాసుఁడగునొ
వాఁ డఖిలలోకదాసుఁడై పరగుచుండు
నాసయనునది యెవనికి దాసియగునొ
వానికందఱు దాసులై వరలుచుండు. 161

శ్లో. అర్థానా మార్జనేదుఃఖం ఆర్జితానాంచ రక్షణే
ఆయేదుఃఖం వృయేదుఃఖం ధిగర్థం దుఃఖభాజనమ్.

చ. ధనసముపార్జనంబు బహుభాశ్రమదంబగు, దానిరక్షణం
బును గడుదుఃఖదాయకము పోల్చుగఁ, దత్పరిలభింక వ్యయ
మునసయితముజొప్పడుఁ బ్రభూతపుదుఃఖ మిసీ! శ్రీమైకభా
జనమగు నర్థసంగతికి నజ్ఞుఁడెవ్వఁడు పాక్షలాడెడుకా? 162

శ్లో. పాయేణ ధనినామేవ ధనలోభో నిరంతరం
పశ్య కోటిద్వయోపేతం లక్షాయపణితం ధనుః.

గీ. ఎన్నికోట్లున్న లోభి ధనేచ్చపేర్చి
నల్పవిత్తార్థమె వంగి యణఁగుచుండు
రెండుకోట్లుండఁగనియుఁ గోదండ మహాహ !

పరఁగ లక్షార్థమె యిట్టె వంగుఁగాదె ?

163

శ్లో. తానీ ద్రియాణ్యవికలాని తదేవనామ
సాబుద్ధి రప్రతిహతా వచనంతదేవ
అర్థోష్మణా విరహితః పురుషస్సయేవ
అన్యః క్షణేనభవతీతి విచిత్రమేతత్.

చ. కనుఁగును, ముక్కు, నోరు, చెవి, కాలును, గేలు సమస్త మవ్వియే
తనరెడుపేర దే, తెలివి. దార్ధ్యము, మాటలు, చేష్టలవ్వియే
మనుజుఁడుగూడ వాడె పలుమాటలికేల? ధనంబువోవ, నా
మనుజుఁడు వాఁడుకాఁడునుమి ! మారు, క్షణంబున నేమిచిత్రమో?

శ్లో. మాతానిందతి నాభినందతిపితా భ్రాతా నసంభాషతే
భృత్యకుప్యతి నానుగచ్ఛతిసుతః కాంతాచ నాలింగతి
అర్థపార్థసశంకయా నకురుతే వ్యాలాపమాత్రింసుహృత్
తస్మాద్ధర్మముపార్జయ శ్రుణుసఖే చార్థేన సర్వేవశాః.

చ. జనకుఁడుమెచ్చుకోఁడు నిజజాయయుఁ గౌగిటఁజేర్చుబోడు, త
జ్జననియు నిందసేయుఁ బరిచారకుఁడున్ గుర్రధంబును, సోదరుం
డును బలుకాడఁబోఁడు, సుతుఁడుకా విసిపించుకొనండు, విత్తమి
మ్మును నని మిత్రుఁడుంబలుకఁ డర్థవిహీనుఁడు వ్యర్థుఁడిమ్మహి. 165

శ్లో. పూజాకోటిసమం స్తోత్రం స్తోత్రాకోటిసమో జపః

జపకోటిసమం ధ్యానం ధ్యానాకోటిసమో లయః.

చ. అనితరసాధ్యపుష్పనిచయంబులపూజలు కోటికంటె, భ

క్తిని నుతియొండు మేలగు, నుతివ్రకరంబులు కోటిసల్పుకం

టెను జపమొండుమేలు, జపనిష్ఠలు కోటియొనర్చుకంటె, ధ్యా

ననియతిమేలు, ధ్యానము లనంతముకంటె లయంబుమేలగున్. 166

శ్లో. సముద్రమథనే లేభే హరిర్లక్ష్మీం హరోవిషం

భాగ్యంఫలతి సర్వత్ర నవిద్యా నచపౌరుషమ్.

కం. అరయ నదృష్టమెహేతువు

పారి విద్యాపౌరుషములు మూలంబగునే ?

పెరుమాళ్ళకు సిరిదొరకెను

హరునకు గరళంబుదొరకె నబ్ధిమథింపన్.

167

శ్లో. సదసి విదురభీష్మద్రోణశారద్యతానాం

పతిభి రమితవీర్యైః పంచభిః పాలితాపి

అహహ పరిభవస్య ద్రావదీ పాత్రమానే

ద్బలవతిసతిదైవే బంధుభిః కింవిధేయః.

చ. విమరుడు, ద్రోణుడు, గృపుడు, భీష్ముడు, ధర్మపథావలంబకుల్

గదిననసత్సభాస్థలి నఖండపరాక్రమవిక్రమక్రమా

స్థులగు ధర్మజప్రముఖులొండనసింహులధర్మపత్ని ద్రా

వదికిఁ బరాభవంబొదవె బాపవిధిం దలంగంగవచ్చునే ?

168

శ్లో. మాతులోయస్యగోవిందః పితాయస్యధనంజయః

సోఽభిమన్యు ర్గతప్రాణః కాలోహి దురతిక్రమః.

చ. జలజభవాండభండమును జంపను, బెంపను, స్పృష్టిసేయనున్

జలము, బలంబు జాతురికిఁజాలిన శౌరికినల్లువాడు, గా

ములదొరగెల్చినట్టి నరుముద్దునుతుం డభిమన్యుడీగ్గె బం

దెలఁబడి, కాలరీతి దురతిక్రమణీయ మదెట్టివారికిన్.

169

శ్లో. హరిణాపి హరేణాపి బ్రహ్మణాపి సురైరపి
లలాటలిఖితారేఖా పరిమారుం నశక్యతే.

కం. హరియైనను, హరుడైనను

విరిదమ్మిని బొడమినట్టి వేలుపెయైనన్

సురలైన నసురలైనను

బరిమార్జనచేయలేకు ఘాలాక్షరముల్.

170

శ్లో. ఆయుః కర్మచ విత్తంచ విద్యా నిధనమేవచ
పంచైతాన్యసిస్సృజ్యం తే గర్భస్థస్యైవ దేహీనః.

గీ. మనుజునకు నాయురుపల్భి, మరణవిధముఁ

జేయఁబోయెడుకర్మ, మార్జించుధనము

నభ్యసించెడువిద్య యియ్యెడుగూడ

నజుఁడులిఖించు గర్భస్థుడైనయపుడె.

171

శ్లో. అశ్వం నైవ గజం నైవ వ్యాఘ్రం నైవచ నైవచ
అజాపుత్రం బలిందద్యాద్దేవో దుర్బలఘాతుకః.

కం. బలిఁగొనఁడు వారువంబును

బలిఁగొనఁడు గజమ్మునైన వ్యాఘ్రమునయినన్

బలిఁగొనును మేకపిల్లను

బలహీనులనే వధించుఁ బాపప్రవిధియున్.

172

శ్లో. ఖనంతు సప్తపాతాళిం భిమన్త్వాకాశమండలే
ధావంతు సకలాంపుధ్విం నాదత్త ముపతిష్ఠతే.

గీ. త్రవ్వినను సప్తపాతాళతలముదాఁక

నెగిరినను మింటికొననంటు మొగులుదాఁక

పరుగులిడినను సకలధ్రువములదాఁక

పెట్టబడె మానవునకెందుఁ బుట్టుఁబోదు.

173

శ్లో. పితా రత్నాకరోయస్య లక్ష్మీ ర్యస్యసహోదరీ
శంఖో భిక్షాటనంకుర్యాత్ నాదత్త ముపతిష్ఠతే.

గీ. తనకు రత్నాకరేంద్రుండు తండ్రియంట

భువనములతల్లి లక్ష్మి శోబుట్టువంట

సంకు భిక్షాటనంబును సల్పనయ్యె

పెట్టనిదె యెట్టివారికిం బుట్టబోదు.

174

శ్లో. పౌలస్త్యః కథ మన్యదారహరణే దోషం నవిజ్ఞాతవా

నక్షత్రశాపి యుధిష్ఠిరేణ రమతాజ్ఞాతో నదోషో నకిం

రామేణాపి వనే నహేమహరిణస్యాసంభవో లక్ష్మితః

ప్రత్యాసన్నవిపత్తిమూఢమనసాం ప్రాయోమతిః క్షీయతే.

చ. ఎఱుంగఁడెపాపమంచుఁ బెరియింతులకూటమి రావణాసురుం

డెఱుంగఁడె జూదమెంతయును నెగ్గుఘటించునటంచు ధర్మజుం

డెఱుంగఁడె పైఁడిలేడి జనియించుటయెట్లని రామభూవిభుం

డెఱుక సుబుద్ధికైన నశియింపదె యాపద దాపురింపఁగన్.

175

శ్లో. కర్తవ్యో వ్యాశ్రియః శ్రీయాన్ ఫలం భాగ్యానుసారతః

నీలకంఠగళస్థాపి వాసుకి ర్వాయుభక్షకః.

గీ. ఆశ్రియంబెంతగొప్పదై యమరియున్న

ఫలము భాగ్యానుసారమై పరఁగుచుండు

నీలకంఠుని కంతాన నెగడఁగనియు

వాసుకియుఁ దాను గాలిమేపరియకాఁడె?

176

శ్లో. యాతః క్షామఖిలాం ప్రదాయ హరయే పాతాళమూలం బలిః

నక్తుప్రస్థవిసర్జనా త్సచముని స్వర్గం సమారోపితః

ఆబాల్యా దసతీసతీ సురపురీం కుంతీసమారోహయత్

హా సీతా పతిదేవతాగమ దధో ధర్మస్య సూక్ష్మాగతిః.

ఉ. ఇంచుక పేలపిండితిననిచ్చినమానికి నబ్బెస్వర్గ, మా

ప్రాంచ దళిండరాజ్య మిడినట్టి బలీందుఁ డధోగతిఁ గనెన్

గొంచెపుసాధ్వియై యెసఁగుకుంతి దివిగనె, సాధ్విసీత దుః

ఖంచుచు భూమియందణఁగె; నెవ్వఁడెఱుంగును ధర్మసూక్ష్మమున్.

శ్లో. కర్మణాబద్ధ్యతేబుద్ధి ర్నబుధ్యా కర్మబస్య తే
సుబుద్ధిరిపి యద్రామో హైమంహరిణ మన్యగాత్.

ఆ. వె. కర్మచేత బుద్ధి కట్టంగఁబడుఁగాని
బుద్ధిచేతఁ గర్మ బద్ధమగు నె
బుద్ధిమంతుడైన పుణ్యుండురాముండు
పసిఁడిలేడివెంటఁ బరుగులిడఁడె?

178

శ్లో. నాకాలే మ్రియతేకశ్చిత్ విద్ధ శ్వరశఙ్ఖైరపి
స్పృష్టః కుశాగ్రమా తేణ ప్రాప్తకాలో నజీవతి.

గీ. వాడిశరముల వేయింట గాఁడిపడినఁ

గాలమరు దేరకుండినఁ గూలఁబోఁడు

దర్భకొన గ్రుచ్చుకొన్నమాత్రంబుచేతఁ

ప్రాప్తకాలుండు దాంక బ్రతుకఁబోఁడు.

179

శ్లో. లోకఃపుచ్చతి సద్వార్తాం శరీరే కుశలంతవ
కుతః కుశలమస్మాక మాయుర్జ్ఞాతి దినేదినే.

గీ. త్వేమమా నీకటంచుఁ బ్రశ్నించుచుండు

రెంత మందబుద్ధులొకడా యీజనమ్ము

ప్రాణి కేరీతిఁ గుశలంబు బరిధవిల్లు

నహరహంబు నాయుర్దాయ మరుగుచుండ.

180

శ్లో. ఆదిత్యచంద్రావనిలోఽనలశ్చ దౌర్భామిరాపో హృదయంయమశ్చ
అహశ్చరాత్రిశ్చ ఉభేచసంధ్యే ధర్మశ్చజానాతి నరస్యవృత్తమ్.

చ. సరుఁడొనరించు కార్యముల నాకము, భూమియు, రెండుసంధ్యలున్
దరణియు, నోషధీశుఁడు, సదాగతియున్, యమధర్మరాజు, శం
బరమును, రేయియుంబవలుఁ బాపకుఁడొక్కయు ధర్మమున్, నిరం
తరమునుజూచుచుండురు, వితండత బత్తెములేనిసాక్షులై.

181

శ్లో. ఆదిత్యస్యోదయంజాతం తాంబూలం భారతీయవాక్

ఇష్టా భార్యా సుమిత్రంచ అపూర్వాణి దినేదినే.

కం. సారసమిశోదయమును

భారతసంశ్రవణ, మిష్టవనితాగోష్ఠుల్

సారపుఁ దాంబూలంబును

గూరిమిచెలికాఁడు నిచ్చ క్రొత్తలునుమ్మి !

182

శ్లో. కాకకృష్ణః పికకృష్ణ స్త్వభేదః పికకాకయోః

అయాతా మధుయామిన్యః కాకఃకాకః పికఃపికః.

ఉ. కాకము నల్లనైతగుఁ బికంబును జూడఁగ నల్లనైతగుఁ

కాకపికంబులందున నొకానొకభేదము గల్గనేర్చునే ?

పాకటమైయెసంగు బుతురాజము పాస్తమయయ్యేనేని, య

క్కాకము కాకమేయగుఁ బికంబుఁ బికంబగుఁగాదె యారయన్.

శ్లో. శ్రుతిర్నష్టా స్మృతిర్నష్టా ప్రాయేణ పతితాద్విజాః

అంగానిచ విశీర్ణాని హవృద్ధో కలిర్వర్తతే.

చ. తొలఁగె శ్రుతిప్రభావమది, తూలె స్మృతివ్యవహారమెంతయున్

గలిగె ద్విజప్రకాండపతనమ్ము, ఘటిల్లెను వర్ణసంకరం

బెలమిదొఱంగి యంగతతులెంతయు శీర్ణతనొందె జేడ్పడెన్

కలివలె వృద్ధజీవి బహుకష్టపరంపరదోఁగి యక్కటా !

184

శ్లో. అశ్వః శస్త్రం శాస్త్రం వీణా వాణీ నరశ్చ నారీ

పురుషవిశేషం ప్రాప్తా భవంతియోగ్యా అయోగ్యాశ్చ.

కం. తురగము, శస్త్రము, శాస్త్రము

నరుఁడును, వాణియును, వీణ, నారీమణియున్

బొరిఁదముఁజేపట్టిన యా

నరు సామర్థ్యమునుబట్టి నడచుచునుండున్.

185

శ్లో. హేమ్నః ఖేదేన దాహేన ఛేదేన కషణేన చ

ఇదమేవ మహద్గుఃఖం యద్గుంజాసమశోలనమ్.

గీ. కాల్చి ఖండించి యొరపిడిఁగలుగఁజేసి
 సుత్తితోమోదినను లేదు సుంతవగపు
 తుదకు గురివెందగింజతోఁ దులనుదూప
 మస్సహముగాదె ! బంగారుతునక కకట !

186

శ్లో. అశ్వపుత్రం వాసవగర్జనంచ స్త్రీణాంచచిత్తం పురుషస్యభాగ్యం
 అవర్షణంచావ్యతి వర్షణంచ దేవోనజానాతి కుతోమనుష్యః.

గీ. వాసవునిగర్జ, శశ్వ దశ్వపుత్రంబు
 వారిజాక్షులజచిత్తంబు, వానరాక
 ప్రాణములపోక, మనుజులభాగ్యరేఖ
 నెఱుంగనేరరు దేవతాధీశులైన.

187

శ్లో. వనాని దహతోవహ్నేః సఖాభవతి మారుతః
 సయేన దీపనాశాయ కృతే కన్యాస్తి సౌహృదమ్.

చ. అడవులఁగాల్చువేళ సఖుడై పవమానుఁడు కృష్ణవర్క్కుకె
 కుడుగనుసాయమై పెనుపుగూర్చును తద్దహనుండె దీపమై
 యడరెడువేళ నందుఁగలయగ్ని నడంచును దత్సమిరుండే
 కడుఁగడు సన్నగిల్లుతెఱిఁ గానఁగవచ్చునె స్నేహభావముల్.

188

శ్లో. జలేతైలం ఖలేగుహ్యం పాతేదానం మనాగపి
 ప్రాజ్ఞేశాస్త్రం స్వయంయాతి విస్తారంవస్తు శక్తిః.

చ. ఖలుచెవిఁబడ్డగోవ్యమును, గంధినిఁజెందినతైలమున్, సునీ
 తిలకున కీయఁబడ్డ సముదీరితశాస్త్రము, పాత్రదానమున్
 కొలఁదులెయ్యు నెల్లెడ నకుంతిరీతిఁ దమంతఁదామె, భూ
 తలమున వ్యాప్తిఁజెందు నీదిత్యము వస్తుబలానురూపతఁ.

189

శ్లో. వ్యాలాశ్రితాపి విఫలాపి సకంటకాపి
 వకాపి పంకిలభవాపి దురాసదాపి

గంధేన బంధురసికేతకి సర్వజంఘోః
ఏకోగుణఃఖలు నిహంతి సమస్తదోషాన్.

చ. ఫలములులేనిదయ్య, ఘనపన్నగసంక్రమయ్య, బెల్లుపం
కిలభవమయ్య గంటకవిక్రీర్ణమెయ్యయ్య, నగమ్యమయ్య, వం
కలుగలదయ్య గేతకి యఖండసుగంధగుణైకకాంతమై
యలరు, గుణంబొకండు సకలావగుణమ్ముల గొట్టివైవదే ! 190

శ్లో. విద్వానేవవిజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమమ్
ఃపివంధ్యా విజానాతి గుర్వీం ప్రసవవేదనామ్.

గీ. పృథుల విద్వజ్జనౌఘపరిశ్రమంబు
నెఱుంగు విద్వాంసుడే, యన్యుడేమియెఱుంగు
ఘనతరంబగు ప్రసవవేదననొకింత
యెఱుంగనేచ్చునె ? గొడ్డురాలెంచిచూడ. 191

శ్లో. కవితావనితాచైన స్వయమేవాగతా వరం
బలా దాకృష్యమాణాచే త్సరసా విరసాభవేత్.

క. కవితయు, వనితయు, బొంగుచు
దవిత తమంతటను దామె తార్కొనిరా, మే
లవు బలిమినిలాగ, సరస
త విరిసిపోవంగ విరసతయె ఘటియిల్లున్. 192

శ్లో. అవ్యవస్థితచిత్తానాం ప్రసాదోపి భయంకరః
సువ్యవస్థితచిత్తానాం కోపోపి నభయంకరః.

గీ. అవ్యవస్థితచిత్తు లైనట్టిజనుల
కరుణయుంగూడ భయమును గలుగఁజేయు
సువ్యవస్థితచిత్తులౌ సుజనవరుల
కోపమైనను భయముఁ జేకూర్చుబోదు. 193

శ్లో. మాతృవత్పరదారాంశ్చ పరద్రవ్యాణి లోప్తవత్
ఆత్మవత్సర్వసూతాని యఃవశ్యతి సవశ్యతి.

కం. పరకాంతలఁ దల్లులఁబలె

బరధనముల వట్టిగడ్డిపరకయుఁ బోలె

బరులం దన్నటుచూచెడు

పురుషుఁడు తనయందె పరమపురుషునిఁ జూచున్.

194

శ్లో. బ్రహ్మఘ్నేచ సురాపేచ చోరే భగ్నవ్రతే తథా
నిష్కృతి ర్విహితాలోకే కృతఘ్నేనాస్తి నిష్కృతిః.

గీ. బ్రహ్మహత్యకుఁ గలుద్రావుపాపమునకు

దొంగవృత్తికి, సద్వ్రతభంగమునకుఁ

గలదు నిష్కృతి మతిలేదు తలఁచిచూడఁ

గుటిలచారిత్రుఁడగు కృతఘ్నునకు నెందు.

195

శ్లో. స్వగృహే పూజ్యతేమూర్ఖః స్వగ్రామే పూజ్యతేవ్రభుః
స్వదేశే పూజ్యతేరాజా విద్వాన్ సర్వత్రపూజ్యతే.

గీ. జడుడు పూజింపఁగాఁబడు స్వగృహమందె

వ్రభువు పూజింపఁబడును స్వగ్రామమందె

రాజు పూజింపఁబడు స్వరాష్ట్రంబునందె

సుకవి పూజింపఁబడు నెల్లచోటులందు.

196

శా. కట్టా! అన్నముఁబెట్టకున్న నసలే గాఁజింతు, వింతెచ్చుగాఁ
బెట్టంగల్గినఁ జిక్కుఁబెట్టి కరమున్ బీడింతు, వేసుంతయో
పెట్ట బిడ్డును లోదహింపగ నత్మప్రిగొట్టు మిట్టాడుదో
పొట్టా! యెట్లు భరింపనేర్తుము? నినున్ బొమ్మెంతపాపిష్ఠివో! 197

కం. ఏనికి విద్యయుఁ దపమును

దానము, శీలంబు, గుణము, ధర్మము లఱుదో

యానరుడు ధరకు భరమై

మానుషపశుపనఁగఁబరఁగు ధ్వాతలమందున్,

198

ఉ. ఈవులమానినగెల్చె, దిగధీశులలెంకలఁజేసె, మృత్యుదం
ప్రవళు లూడఁదీసె, మిహికాచలమూఁచె ద్విశూలికై దశ
గ్రీవలన్నవేల్చె దుదికిన్ నరుచే, మడిసెన్ దశాస్యుఁ డ
ద్వైపలంబు లేసెయెడ దగ్ధము లెంతటిపౌరుషంబులున్.

199

చ. పిరిగొని గాలిపట్టుకొని పీల్చెడుఁగాయని భూతవైద్యుఁడున్
సొరిది గ్రహాలపాటనుచు జోసియు బల్ కఫవాతపిత్తసం
భరమని వైద్యనేతయును బల్కుదు రంతియకాని బిట్టు దు
ర్భరమగు కర్మహేతువని భావనసేయరు రోగభాజనున్.

200

శృంగారలహరి

చ. అలకలు మోముఁదమ్మిసయు నల్లలనాడఁగ, ఘర్మవారి చె
క్కుల దిగజాఱి, నూర్పులకు గుబ్బులపైకెగయంగ, వీడు, వే
నలి, యరమోడ్పుఁగన్నుల ననంగవరిశ్రమఁజొక్కియున్న య
క్కలికి మనోహరాకృతి, యఖండసుఖ మొప్పుఁగూర్చుఁగావుతఁ. 1

అవతారిక:—నాయకుఁడు నాయికను బరిహాసము చేయుచున్నాఁడు.

చ. జలకములాడి, మేలుబురుసాపనిచీర ధరించి నీటుగాఁ
దిలకము దిద్ది సొమ్ములనుదీరించి యద్దముఁజూచి దిద్దుకొం
చు లలితశయ్యఁ గుందములుజొబ్బిల దిక్కులుచూచుచుంటి వో
యలికులవేణి! యెవ్వనిఁ గృతార్థునిఁజేయఁగ నున్న దానవో? 2

అవ:—నాయకుఁడు మొండిపట్టుపట్టి పోవచుండ నాయిక రాత్రి యను నెచ్చెలిని
దీనమై ప్రార్థించుచున్నది.

ఉ. రాతిమనస్సునాఁ డతఁడు ప్రార్థనమున్ వినఁ డూరికేగు రే
వే, తగు నిండుజన్మనపుటింతిని నన్నుఁబరిత్యజించి, నీ
వేతఁజే దెల్లవాఱక యిటే యెదుగుందలనందియుండు మో
రాతిరి నెచ్చెలీ! యతనిక్రొర్యముఁ జూతముగాక పిమ్మటఁ. 3

అవ:—నాయికోక్తి.

చ. మగఁడనునేను నీ క నెడుమాట “చలామణి” చేయకుండ నె
వ్వగలును, గిన్నలున్, వినుఁగువర్తనలున్, నయగారమొప్పు మా
న్పగడఁగుచున్ విధేయులయి భామల కెక్కుడుప్రీతిపాత్రులై
తగుప్రియులే, ప్రియుల్, దలఁపఁ, దక్కినవారలు వట్టిభర్తలే! 4

అవ:—ముగ్ధా నాయికనుగూర్చి దూతికపలుకుచున్నది.

చ. చెలువునిమాట వీనుఁగవఁజేరుటయే తడవాయె, గగ్గుసుల్
మొలచెనుమేనఁ; బాదములఁబుట్టిననవ్వుడి విన్నమాత్రీమే

యలుక దొలంగిపోయె; దరియక వడకొందెద; వింకనేమి కాఁ
గలవొకొ ? ముద్దరాల ! యతిగాఢముగాఁ బతిశౌఁగిలించినక. 5

అవ:—ప్రణయిజనులను గూర్చిన నాయకోక్తి.

చ. కనులకుఁగూర్చున్నన మెగాదిగఁ జూచుచునుందుమేని; నె
మ్మనమునకుఁఘటించు నతిమాతృపుఁదృష్టి దలంతుమేని; నె
క్కొని చెవికింపునిపుఁ బుంకుల్ వినఁగల్గుదుమేని; నద్దిరా !
ప్రణయిజన మృనారతము రమ్యతరమ్యయి కాలుచుండదే ? 6

అవ:—నాయిక దూతికతోఁ బలుకుచున్నది.

చ. అలుకను దెచ్చిపెట్టకొని, హర్షమడంచుచు నాఘఁగాంచువే
ళల నిరుగేల లోచనములక రభసమృగలార మూసికోఁ
గలుగుదుఁగాని, కాయమునఁ గాకర కాయవిధాన దట్టమై
పులకచయమ్ము లుప్పతిలఁబోలునె మూసికొనంగ నంగనా ? 7

అవ:—వడివడిగాఁబోవు నాయికనుజూచి నాయకుఁడు పల్కుచున్నాడు.

చ. తరుణి ! మదు త్తరీయము నదాటునఁబట్టి యిదేమి యింతవే
గిరముగ నేగుచుంటి; వొకకీడు దలంపపు; మెల్లమెల్లఁగా
నరుగుము; లేకయుండినఁ గుచాదుగ్రీలవ్రేగున లేతికొ నయో !
విఱుఁగునొయంచు నామనము వేదననందఁదొడంగె నెంతయుక. 8

అవ:—ప్రియుఁ డింటికేలేరఁ బ్రేమభరంబునఁ దిరస్కరించిన నాయికను వీడి
యాతఁడు వెల్లిపోవ నవ్వెనుకఁజింటిలు నాయికతోఁ జెలిపల్కుచున్నది.

ఉ. మాటికిఁ దియ్యతియ్యనగు మాటలుపల్కఁగఁ జేమమాటలక
బోటి ! బదుల్ వచించితివి; పొమ్మనిశోసితి కాళ్ళవ్రాలినక;
బాటిలునల్కమై నతఁడు పాయకయేగెడువేళ నాపవై;
తేటికి నేరికొన మిఁక నీపరితాపమునొందు టోచెటి ! 9

అవ:—కవివాక్యము.

చ. తొలుతటికాన్పువేళ నొకతొయ్యలి వేదననందుచుండ, న
చ్చలిచెలికత్తియల్ దరికిజేరి తదీశునిగాఢ దృవ్వఁ బే

రలుకను 'చాలుచాలు నిక నాతనిమాటల మాను'డంచుఁ దాఁ
బలుకుచు నప్పు డాసఖులఁ బక్కుననవ్వఁగఁజేసె నెంతయున్. 10

అవ:—మితిమీరిన కోపముఁదాల్చిన నాయకనుగూర్చి నాయకుఁడు దూతితోఁ
బలుకుచున్నాఁడు.

చ. ధరణితలాధినేతకు స్వతంత్రతయుంబలె శక్తిమంతుఁడౌ
నరునకు ధైర్యముంబు, పదనంబునకున్ సరసోక్తిభంగి, సుం
దరులకుఁ గిన్న-కోభిలుట తథ్యమ దూతిక ! మేరమీఱుచోఁ
బారి రసహీనమంచుఁ బువ్వుఁబోడికి మెల్ల నెఱుంగఁజెప్పవే ! 11

అవ:—కవివాక్యము.

ఉ. ఒక్కటి మోమునందు, మరియొక్కటి కన్నుల, గుబ్బలందు వే
ఱొక్కటి, మోవియందు మఱియొక్క, టిక్కొక్కటి చెక్కులందు ని
ట్లొక్కొక్క యంగకమ్మునకు నొక్కొక్కచూపునుబంపఁ జిక్కి యం
దొక్కటియేని క్రమ్యుఁటిల; దుగ్గలిసోయగ మింద్రజాలమో ? 12

అవ:—చెలికత్తెబోధ ననుసరించి ప్రియునెడఁ గోపముఁదాల్పలేనిదై నాయక
చెలితోఁ జెప్పుచున్నది.

ఉ. “ఎప్పుడుఁ గోపమేయెఱుంగ విట్లయినన్ మరి భర్త ప్రియ నే
చొప్పునఁ జూఱఁగొందు” వని, చొన్నితివాత్తను బల్కిమై; నికం
దప్పక కోపగింతునని ధైర్యముఁదాల్ప నతండువచ్చె; దా
నప్పుడ కోపమంతయును నబ్జముఖి ! మటుమాయమయ్యెనే ! 13

అవ:—నాయక చెలికత్తెబోధ స్వరూపిత త్వాంతముఁ జెప్పుచున్నది.

మ. “పర దేశంబుననుండి ప్రేమయుతుండై ప్రాణేశుఁ డేతెంచు-న
త్తఱిఁ గోపింతునునేను-నన్నతఁడు నార్ద్రంబై నచిత్తంబుతో
దరికింజేరిచి యూరడించు”-ననుచున్ దర్పించి యుప్పొంగు న
త్తరుణీరత్న మొకరైయోసుమి చెలి ! ధన్యాశ్శురా లెన్నఁగన్. 14

అవ:—అలంకరించుకొనుటతోఁ గాలయాపనముచేయు నాయకి కుఁ జెలి
బోధించుచున్నది.

చ. చెలియరొ ! కాలయాపనముఁజేయుచునుంటివి స్వర్గ భూషణా
వళులను దాల్చువ్యాజమున; వస్తులు దైవమెఱుంగులెమ్ము; య

వ్వలపులకాఁక తగ్గునెడ వానిమనోధన మింక నాచికోఁ

గలవాకొ ? నెట్టిదాన ! యరుగందగుఁజువ్వె ససంభ్రమంబునన్. 15

అవః—నాయికానాయకుల విలాసకృత్యముచుజూచి నేతోకఁడు నుడువు చున్నాఁడు.

ఉ. లీల వసంతమైపరఁగి లేవలితాఁకుననూగు కల్వపూ

మాలికనుండిరాలిన దుమారము నుష్ణున నూదుచోఁ గనుల్

బాలికమూసికో సాగసువాతెఱ తేనియఁ దృప్తిదీఱఁగాఁ

గ్రోతెడుభాగ్యశాలి ! సురకోటుల నీవెవరో వచింపుమా ! 16

అవః—సాధ్వీచరితము—కవివాక్యము.

చ. పరువపుటిక్కయయ్యు, నిజభర్త దవీయుఁడెయయ్యు, లేవడిక

మఱుగునదయ్యు, బొర్గు వెలనారులకుఁ నెలవయ్యు, నందమం

దఱుదయినట్టిదయ్యు, నిలయంబల రచ్చనునున్నదయ్యు, నా

నరసిమహాక్షి వృత్త మొకచాయయుఁ గగ్గ దదెంతసాధ్వియో ! 17

అవః—ఆసఁగొల్పి ఫలకూస్యముగాఁజేసిన నాయికనుగూర్చి నాయకుఁ డనుచున్నాఁడు.

ఉ. లాలితమందహాస సువిలాసములం దిలకించి నన్ను నీ

వేలుకొనంగనేర్తు వనియెంచి నమీపముఁజేరుకొంటి, నీ

భూలత లల్లలార్తు; ఫలముంజెఱుచేర్చి సుఖంపనీవు; చా

ల్పాలు “నీ కెండమూరి వ్యవసాయము లయ్యెగదే !” తలొడరి! 18

అవః—ఆల్కపహించినప్రియుగాలితోఁ బ్రియుఁడు పలుకుచున్నాఁడు.

చ. ఇటులనె నిల్చియుండునొకొ యెప్పుడు జాఱక జవ్వనంబు, మా

పటివలె రేపుగాదునుమి ! భావికిలేదు ప్రమాణ; మెప్పుడో

చిటుకున రాలిపోవుఁగద ! చెన్నటిదేహము; మాని మాన మ

క్కటికమునూది యింక బిగికొఁగిటఁజేర్చి సుఖంపవేసఖి ! 19

అవః—నాయిక ప్రియునియందలి ప్రేమాతిశయము నుగ్గడించుచున్నది.

ఉ. వారును వారువారు మరివారునువారును వారువారు నే

పాఱఁగఁ బల్కపల్క లవియన్నియు నించుక మార్పులేక మా

వాడును బల్కువాడు తేటవా ! యవి విన్నఁగొలంది తృప్తి దా
నీరికలెత్తి నట్టులయి యేనుఁగు నెక్కినచంద మయ్యెడిక. 20

అవ:—నాయకానాయకుల పరస్పరసంభాషణము.

చ. “అలుకను మానవే చెలియ ?—యల్లినదెవ్వగు ?—నీవకావె?—నా
కలుకఁకుటిల్లునే యొరులయందొరులెవ్వరె యిందు ?—నాథ ! మీ
రలెకద !—యేమె యట్ల నెదు రాగిణి ?—నామరదృష్టమోయి”— యి
ట్లయక వాదులాడుకొను నా మిథునమొగూర్చు హర్షముక.

అవ:—నాయకునిపై గోపమువహింపుమని యుపదేశించిన చెలికత్తెకు నాయక
సమాధానముచెప్పుచున్నది.

చ. కనుఁగవమోడ్చితిక బ్రయుమొగం బెదురొనెడ మోమువంచితక
వినఁబడకుండ మూసితిని వీనులు, డెందమురాయిచేసికొం
టిని, యిటులెన్ని చేసినను నెచ్చెలి ! చెప్పఁగఁజాల నెందుచే
తనా ? సరికొత్త రైక బహుధాపిగిలెక మఱి యేమిసేయుదుక. 22

అవ:—రతిపారవశ్యమునుగూర్చి నాయక చెలికత్తెతో నడుపుచున్నది.

చ. అఱిముఱి నన్ను గూడునమయంబున, జందెవుఁబోచ నాసికా
భరణమునందుఁ జిక్కుకొనఁ బక్కునలాగక మెల్లమెల్లఁగాఁ
డెరలిచి కోర్కెఁదీర్చుకొనె దియ్యనిమాటల సందుసందునన్
బరవశ నై యెఱుంగఁ బ్రియవల్లభుచేష్టిత మప్పు డోచెలీ ! 23

అవ:—ప్రియునిదౌష్ట్యమునుగూర్చి నాయక దూతికత్తోఁబల్కుచున్నది.

ఉ. చిక్కెడలింతు నన్నమిషచే వెనువెనకఁజేరి, చేతులక
బ్రక్కలనుండి చొన్ని, బిగఁబట్టెఁగుచంబుల, వెనకఁజూడఁగాఁ
గ్రక్కునమోవినొక్కె, నలుకక వెనకఁజూడఁగఁ దల్కుఁజెక్కులక
బక్కునముద్దులాడె నటుపై మఱియేమొయెఱుంగ దూతికా ! 24

అవ:—ఒకానొకకాంత యొకనాయకునియవస్థకు జాలిపడి వానితోఁ
బల్కుచున్నది.

చ. కొఱకొఱచూచుచుక, గసరికొట్టుచురట్టానరించుచుక, దిర
స్కూరణముదోషఁ గాలఁ దొలఁగంగను దోయుచుఁ గాంత నిక రతిక

దెరలువఁజూచి మాకు మదిసీరయిపోయె, మమక్తి విన్నిదే
“గురువునునేనునీ” కనుచుఁ గోమలికింజెవినుఁదు ముగ్ధుఁడా ! 25

అవః—కవివాక్యము.

ఉ. వారిరుహోక్షియై, మెఱపునల్లరియై, మదనాగయానయై,
శ్రీరుచిరాంగియై, వలపుతోనిశిలీముఖమై, ప్రమోదమున్
గూరుచు నింతిమోవి, గిలకొట్టినచో నమృతంబుపుట్టి, యే
పాటునటం చెఱుంగు నెడ నబ్బుధు లంబుధిఁజిల్కియుందురే ? 26

అవః—కవివాక్యము.

చ. అననతమా ముఖాబ్జముఁ గరాబ్జతలంబున సంఘటించి, నీ
వెవరిఁదలంతువే ? జలరుహేక్షణయంచుఁ బ్రియుండువల్కు నా
కెవరుగలా రటంచుఁ గుచవృంతముపైఁ గనుసీరు జాఱ, నా
ప్రవిమలగాత్రి యేడ్చి, ప్రియు వశ్యునిఁ జేసికొ నెత్త ట్టణంబునన్. 27

అవః—భర్తృసహగమోత్కంఠనన్న నాయకచేష్టను కవి వర్ణించుచున్నాడు.

చ. పడఁతి ప్రియుండువచ్చునని వాకిటికింజని, తొంగిచూచి, బ
ల్విడిఁ జనుదెంచి, శయ్యఁబవళించి, కనుంగవమూసి, మంపుచే
నొడయనిఁగొఁగిలించుకొను నుత్కలికన్ జెయిఁజూచి, ప్రక్కత
ల్గడ నెదఁగ్రుచ్చి, మేలుకొని, కాంచెను వెల్వలపాటునయ్యెడన్. 28

అవః—ఎడమకన్నదరుచున్న కాంత ప్రియసహగమకాంక్షతోఁ బట్టుచున్నది.

చ. సలలితరీతి ని త్లదరసాగితివేలనె ? నేడు దీనికే
ఫలముగ రాత్రికిం బ్రియుఁడు వారక తానిటంపచ్చునేని, న
వ్వలపలికన్న మూసి, నిను వామవిలోకమ ! విప్పళించి, నా
చెలుపునిచెల్వు చెల్వెసఁగఁ జెచ్చెర నీకిక విందొనర్చెదన్. 29

అవః—దూతక నాయకని బెదరించుచున్నది.

ఉ. ఓ చతురుండ ! నీకుమనసొక్కెడన్వెఁగఁబోదు కైతవం
బా చిగిరించునిచ్చ, లభిమానముమిక్కిలి కంచుకాగడా
వై చినఁగాన మవ్వలపుఁబల్కులు, రోషముమెండు, ధూర్తుఁడా !
మాచెలిచేతిలోఁ బడితి, మానుముసీవిక వెట్టివేషముల్. 30

అవ:— నాయకతనవ్యధను చెలికిఁదెల్పుచున్నది.

గీ. “కాల మొకకొంత వ్యర్థమొకడచేఁ జెలియ !

చెప్ప కింతకాలంబు వంచించితేల ?”

యనుచుఁ జెల్లిపైని రుసరుసలాడుకొంచు

రతులకపుడపై మఱఁగిన రమణివలికె.

31

అవ:— నాయకయొక్క ప్రేమాతిశయమును దూతి నాయకునితో నుడువుచున్నది.

మ. సరసీజ్ఞేక్షణ ప్రాణ మర్థమును, వంశభ్యాతిలెక్కింప దే

గురువాక్యంబును బాఁటిసేయదు, భవద్గోష్ఠీప్రతిస్థామిశ

త్సరసాలాపకథానుధారనము నాస్వాదించుటంజేసి, సుం

దకుఁడా ! నీపయి దానికెంతవలపో తర్కింపు నీవే యెడక.

32

అవ:— దవ్వలనుండి సలుపు యువకదంపతుల విలాసచేష్టలను కవి వర్ణించు చున్నాడు.

మ. తలయూపం దలయూచు, మోవిపయికెత్తక మోవిఁబైకెత్తుఁ జిం

తలఁ జింతించును, నవ్వ నవ్వును, బొమల్ దేలింపఁ దేలించు, బొ

మ్మలుఁగన్మూసినఁ గన్నుమూయు నిటుప్రేమసూర్తిఁ గ్రీడించి, ర

చ్చెలియుం జెల్లువఁడు, దవ్వదవ్వలనె వాసిన్ నిల్చి, యనోన్యముక.

అవ:— కామకురాలగు నాయక ముచ్చటను కవివర్ణించుచున్నాడు.

మ. “కొనగోల్లి చ్చటఁబట్టిగుచ్చె, నిచటంగ్రొమ్ముతైముంబోని, య

మ్మనివంటం దగనొక్కినాటె, నిచటక ముద్రాంకముల్ గ్రుద్దె గం

దెను గాత్రంబులటంచుఁ” గాంత పగలెంతేఁగుంది, చేరంగఁబో

యెను గేలీనిలయమ్ము మాపగుటతోనే బాధయేమయ్యెనో ?

34

అవ:— కవివాక్యము.

చ. పలుకులుసంభ్రమింప, నెఱవాటి నయోష్ఠము సంచలింప, గ

న్నులు గడుజేపురింప, బొమ నూల్కొని మిక్కిలితత్తరింప, జె

క్కులు చెమరింప, దొదవులకుంజని “ముట్టకునాథ” యంచుఁ బే

రలుకనటించుచుండు హరిణాక్షి విధంబు స్మరింపనొప్పదే !

35

అవ:—కవివాక్యము.

చ. నలకఁ దొలంగఁజేయ, నయనంబును బ్రాముకొనంగఁజూచి, నీ
కలుక మరేల యంచనిన నంగనయేడ్చెఁ బ్రియుండుఁగుందఁగన్
బిలిచినఁబల్కుఁగాదె కనుబిందులుబోంట్ల, కనంగుఁ డమ్ములన్
గెలుచువిధాన నశ్రువులగెల్తురుగాదె ప్రియాళి నంగనల్. 36

అవ:—నాయికయొక్కసఖి సవతియొక్కసఖితోఁ బలుకుచున్నది.

చ. అలరులువాడకుండ, మణిహారము చిక్కులఁబొందకుండఁగా
నలఁగకయుండ వల్పు, పతిసర్వగృహంబుననుండివచ్చు నె
చ్చెలినిఁ బ్రభాతమందుఁగని చెందిరిహర్షము, డగ్గటిల్ల, నౌ
దలపయిఁగాంచి లత్తుకను, దానిసపత్నీలు కందిరీనునన్. 37

అవ:—ప్రణయికోపమఁదాల్చుచున్న నాయికతోఁ జెలి పలుకుచున్నది.

ఉ. బెట్టిదమానవర్యకును బ్రీతి దొలంగకయుంట, క్షాంతి నే
వట్టిన వీడకుంట, పతిపల్కును దాటకయుంట, సాధ్వికిన్
బెట్టనిసొమ్ములందు, రలపెంకెతనమ్మును, టక్కుఁడెక్కులున్
బొట్టతోలంగు నల్కయును బెట్టినసొమ్ము లొకొక్కవేళలన్. 38

అవ:—ఒకానొకఁ డొకయంగన సటించుగూను వర్ణించుచున్నాఁడు.

కం. బంగరుబొంగరములఁ బో
లంగల చనుదోయి మెక్కలమ్మగవడు నం
చుం గడుఁ దలవాల్చుచు న
య్యంగననటియించు గూను నదియుముదంబే! 39

అవ:—కవివాక్యము.

గీ. నిస్తుల్కోత్కర్షముననొప్పు వస్తువులకుఁ
బేరులంగూడ నింపులై పెంపుగాంచు
ముద్దు, రతి, కౌగిలింతయు, మోహనాంగి
చందనము, చక్రవర్తియుఁ జంద్రుండనఁగ.

అవ:-- తెల్లవాటి జాముప్రాద్ధక్కినను గదివీడిరాని నాయకను జేలు లుపాలం
భించుచున్నారు.

ఉ. ప్రల్లదనానఁ బట్టి బలవంతముఁ జేసినఁగాని చెల్లరే !
వెళ్ళిసిగ్గులాడి పతి వేశ్యమునుక విడనాడిరాదు, ప్రా
ద్దలదె ! బారెడెక్కినను నంచుఁ జెలుల్ గదితల్పుచెంతఁ బే
రుల్లనమొప్పఁబల్కు విని, యుగ్మలి సిగ్గితె నిల్లువెల్వడక. 41

అవ:-- కులటాలక్షణము నొకచెలి మరయొకచెలితోఁ బల్కుచున్నది.

చ. పనిగొని నాల్గునాళ్ళనలవచ్చెద నంచుఁ బ్రియుండువల్కుఁగా
దినమున కొక్కము, ద్విక రతిక్రియ, యొక్కొక కౌఁగిలింతచొ
ప్పున ననుదేల్చిపొమ్మనుచుఁ బొల్తి బలాత్కృతిచేయుచుండె, ల
జ్జనువిడనాడి యంబుడకచా ! యది యెంతటిజంతయొకదే ! 42

అవ:-- తొల్లిటికన్న మిన్నయైనప్రేమ నటించు నాయకునిఁగూర్చి మాత
నాయకతోఁ జెప్పుచున్నది.

చ. కుతుకముఁగూర్చు మచ్చికలుఁ గోరినకొర్కులు దీర్చివైచుటల్
ప్రశీనలు, మన్ననల్, బహునిరంతరయానము, లాసఁజూపుటల్
వితతములయ్యె నీధవునివెంబడిఁ దొల్లిటికన్న మిన్నలై
యతివినయంబు చంద్రసదృశానన ! ధూర్తునిలక్షణంబగుక. 43

అవ:-- పురమండేయుండి తనయింటికరుదేరని నాయకునిఁగూర్చి నాయక విచా
రించుచున్నది.

మ. పొరుగూరేగినప్రాణనాయకుఁడు రేపోమాపొ లోలేక్షణ !
యరుదేరంగలఁడన్న యాశను వియోగాంభోధి ముఁదాఁటితిక
బురమం దియ్యెడనేపసింపఁ గనియుం బోరాములంజిక్క, నె
క్కరణిక నేనిపు డేమియాసగొని యిక్కాయంబుఁ గాపాడెదక. 44

అవ:-- నాయకావాక్యము.

గీ. అందమునమారుఁ డుపలబ్ధి నమరగురుఁడు
దానమున భానుసూనుఁడై తనరుచున్న
నచ్చ దందొక్కఁజేనియు, నా కతండు
మగఁడగుటచేతఁ గాఁబోలుఁ జిగురుఁబోడి !

అవ: — విప్రసౌగి విచారము.

చ. చెలువునిపాదముల్ చిగురుఁ జేతులఁ గోమలియొత్తుచుండ, న
చెలుపుఁడు దాని ముద్దుగొని, చెంతకుఁ బ్రేముడిఁ జేరఁదీసి, కా
గిలి సుఖమందుచుండఁగని, కీడ్పడి యొక్కవియోగి 'యాసుఖం
బొలయదుగాదెనా' కనుచునూర్చుచు, మ్రొంగఁదొడంగెగుక్కిలన్.

అవ: — కవివాక్యము.

ఉ. వానిదిభాగ్యవైభవము, వానిదిపుణ్యభరాత్తజన్మ, మ
వ్వానిది సంపదన్నతియు, వానిది నిస్తులభోగభాగ్య, మె
వ్వానిమనోజ్ఞతల్పమునఁ బంచశరాహవ కేళిఁజొక్కి, యే
మానిని భావభూశిఫిలమార్చివిధంబునఁ బవ్వళించునో? 47

అవ: — కతి నాత్మికయగు ప్రియురాలినిఁగూర్చి నాయకుఁడనుచున్నాడు.

చ. కనులుతొగల్, మొగంబు నవకంజము, మోవి కిసంబు, నున్నత
స్తనములు పూలబంతులు, భుజంబులు తామరతూండ్లు, నాభి పా
న్ననన, కరంబులబ్జములు, నాసికసంపెగ, యిట్టులన్ని మె
త్తనివిగఁజేసి, నీహృది విధాత వధూమణి! రాయచేసినే! 48

అవ: — ఒకశ్రీ తనప్రియని వలపుపెంపుఁ డెఱుపుచున్నది.

చ. బగబగ మండఁబోదు, కొడినాటదు మిక్కిలి యొత్తి శ్రోసినన్
జగిని దొలంగఁబో దెపుడు, స్నేహముఁదాహరియింప దింతయే
నెగదిగదీతలేదు, మఱియేయెడ నాటదు, రత్నదీపమై
నెగడునుగాదె మత్ప్రియు ననిందితమా వలపెప్పుడుండెలీ! 49

అవ: — కటికిదరిద్రుఁడైనవాని నేలవలచితివే యని యెగతాళిచేయుచున్న నాయికతో మరియొకతె పలుకుచున్నది.

చ. అటనట లోపముండిన నహ యనిపించెదె గానవిద్య, య
క్కుటిలతచేతఁ జంద్రకళ గోల్పడునే తనరంజకత్వమున్
గటువగునొక్కొ యిక్షువునఁ గన్నులుగల్గినమాత్ర దూతికా!
కటికిదరిద్రుఁడేయియినఁ గాంతునిసోయగ మెందుఁబోవునే! 50

అవ:—కవివాక్యము.

చ. ఘలుఘలుఘల్లుఘల్లురను కాంచనకంకణకింకిణీస్వరం
బులవెలయించు నీ కరవిభూతికి మైనుటపందుచున్, నినున్
బలిమినిబట్టి లాగ, వసనంబు వెనకదిగజాట, సిగ్గున్
గలిపి తొడందొడన్ మరుగుగప్పి కదించినసొంపు నెన్నెదన్. 51

అవ:—నాయకుడు నాయకతో సరసములాడుచున్నాడు.

చ. కొమరయియొప్పు నున్నతికిఁ గూడలియై తగునట్టి నీనితం
బ మను మహీధరాగ్రతలిపై నధిరోహణ చేసినూతునా
సమదగజేంద్రియాన ! విను సత్యముపల్కుట తప్పదేసి స్వ
ర్గమునకు దానికంతరము గ్రాలుగదా యొకబెత్తెడంతయై. 52

అవ:—కవివాక్యము.

మ. పెలుచన్ బోగ్గితుండైననాథుఁ డపున్ విచ్చేయఁ దొల్కూటముల్
తెలియంగాఁ బడకుండసాగె, నవలన్ దీండించె మల్కూటమిన్
వెలలంబాటట, లూర్పుఁబుచ్చుటలు, చేవ్రోతల్ పచారించుటల్
పొలయల్కల్ కనరించుటల్ కొసరుటల్ ప్రోదోచుటల్ కూడుటల్.

అవ:—కవివాక్యము.

చ. అలుకను మారుమోమిడినయాల్కగల్ ద్రుటిలోన నేర్పుమై
గలిపెడు తాపికాడవు, మొగంబున జెక్కుల జెక్కునొక్కినన్
దెలియగనీకముంచెదవు తీసిని ముద్దను బ్రహ్మదేవుడా !
వలఁతితనంబుతో నిటులె వర్ణిలుమా ! యిక వేయియేడ్లకున్. 54

అవ:—కవివాక్యము.

చ. కొరలు రత్నిప్రబంధమునకున్ దగుపీఠిక, దండయాత్రకొ
మరునివ్రించండభేరి, కుచమర్దననాటకనాందియై సతీ
పురుష సుతిప్రపాత్రమయి పొల్చెడు నోవరిరంభణక్రియా !
చిరముఁ జిరాయురున్నతలఁజెంది సుఖంబుగ వర్ణిలంగదే ! 55

అవ:— పగలుముగ్ధవలెనుండి ప్రాథమ్యగుకాంతనుగూర్చి కవివాక్యము.

చ. పలుకదుపల్కరించినను, బల్కినయే నెదురెత్తువేయ దె
వ్వలనను వంచుఁగాని, తల పైకెపుడెత్తినజాడలేదు ము
గ్ధలకును ముగ్ధయై పగటఁగన్నడుచుండునుగాని రేయి న
న్నెలఁతవిలాసవైఖరు లనేకవిధంబులు భావరమ్యముల్.

56

అవ:— నాయకంగూర్చి నాయకుఁడు పల్కుచున్నాఁడు.

చ. బలిమినిబట్టినట్లు, తమిపైకొనఁ బాయక వేడినట్లు ము
ద్దులు ఘటియించినట్లు తులఁదూఁగుచు నుయ్యలనూగినట్లు, వి
చ్చలవిడిఁ గూడినట్లు నినుజక్కిలిగింతలువెట్టినట్లు తొ
య్యలి ! కలగంటి వేగునెడ నాకల నిక్కముసేయఁగోరెదన్.

57

అవ:—కవివాక్యము.

ఉ. కోడలు విప్రలబ్ధ తనకుం బ్రణమిల్లగ నాపెచేతి మే
ల్పైడికడెంబుదోయి యిలపై దిగజాటిపడంగఁ జూచుచున్
గోడటికంబుఁబెట్టి ముకుకోతలుగోసెడు సత్తయయ్య, నా
కోడలి నక్కునందిగిచి కుందుచు నేడ్వఁదొడంగె నెంతయున్.

58

అవ:—కవివాక్యము.

ఉ. ఆ మధువాతపోతముల, నా హరిచందనచర్చలం గరం
బా మిహికాంబుపూరముల, నా పువ్వుదోటల వెట్టివాడ ! నీ
వేమిటికాశ్రయింతు విటులీ నెఱవేసవి తాపమార్పఁ ద
తోమలగాత్రి పీనకుచకోరకనీమను విశ్రమింపుమా !

59

అవ:—కవివాక్యము.

గీ. సౌకుమార్యంబు నీమేనఁ బ్రాకులాడు
రంజకత్వంబు నీమోమునంజెలంగు
నమృతవాహిని నీమోవి నవతరించు
నీవు చంద్రుని కేహాదువే? వెలంది.

60

అవ:—వైద్యునకును వానినివలచిన కాంతకును పరస్పరసంభాషణము.

చ. “తెవులనివార్త వచ్చె బడతీ ! యగుపింప దొకింతజబ్బు నీ”
 “కవునవు జేయిచూడ కిటులందురె?” “యేమియులేదు చేతిలో—”
 “దవితె భవత్కరాంబుజము, తాపమడంగిన—” “దైనబోదు—” “నీ
 వవలకుఁబోదువా మరల వ్యాధి వయింబడుఁగాదె నైమ్యుడా !” 61

అవ:—భర్త ప్రవాసమునకేగుతఱి దంపతుల వర్తనావిశేషము.

చ. మగువ కనుంగొలంకులను మాటికి మాటికిఁజిందు నశ్రువుల్;—
 మగఁడు పటంబునందుడుచు;— మంచిదిపొమ్మనుఁ—బోవుఁ—గాంతవె
 వ్దగులుచు సాగనంపు; బతి దానిని వెన్నుకుసాగనంపు;—నె
 మ్మి గలుగఁ బ్రాద్దుగ్రుంకె బొలిమేర నె;—వారలె పుణ్యదంపతుల్. 62

అవ:—నాయిక మన్మథుని దూషించుచున్నది.

చ. కనులనుమూసినం దెఱువఁ గాంతఁడు గన్నులఁగట్టినట్లుగం
 గనువడు, మారుమోగు శ్రవణంబులయందుఁ దదీయవాక్కులే
 తనువునకల్పినట్లగును దాఁకుడుచేనగుహాయి, విజ్ఞప్తి
 గ నగునె వివలంభ మెదఁ గల్గఁగఁజేసితినంచు మన్మథా ! 63

అవ:—ఒకచెలి మరియొకచెలితో నాయికయొక్క ప్రాథవ్యస్థావిశేషమును
 జెప్పుచున్నది.

ఉ. కంటివె నెచ్చెలీ! కలువకంటి “దురంతము” కుక్కపిల్లకే
 మంటకమిచ్చి నేర్పుమెయి మప్పెనొ మచ్చికఁజేసి; వచ్చెనా
 యింటిమగండు ‘భొంయి’ మనునెంతయు, బైటిమగండువచ్చెనా
 వెంట నెపోయి, నోర్వెడలఁబెట్టుచు వాలముఁద్రిప్పుఁజూచిజే. ! 64

అవ:—నాయికాముఖసౌందర్యము.

గీ. సూర్యుడుదయించుటాదిగాఁ జూచుచుంటి
 గాని భేదంబు నేనెఱుగంగ నైతి
 “దురుద్ధతి”

సంబుజంబునకును భవదాస్యమునకుఁ

దెఱవ ! చంద్రోదయంబొటఁ దెలిసెనిపుడు.

అవ:—కవివాక్యము.

మ పరదేశంబునకేగినట్టి పతిరాఁ బాలిండ్లుపొంగార, దొం
తరలై కోరికలూరఁ గేళివసతిం దాఁజేరి, యందెంతకుఁ
మరలంబోని తదాప్తులకా వెలువరింపంగోరుచుకా, గుట్టె నే
పురుగోయంచును దీపమార్పెను వడిం బూఁబోఁడిపయ్యంటితో. 66

అవ:—శోతాన్నిభిసారికనుగూర్చి చెలిపలుకుచున్నది.

చ. పరిపరి మేనఁ జందనముఁ బ్రామి, శిరంబునఁ బెల్లు మల్లెపూ
సరములు దాల్చి, తెల్లనగు నన్నదుకూలముగట్టి, నవ్వుదొం
తరలు రహిల్ల, వెన్నెలలు దట్టములై యిటుకాయుచుండఁగాఁ
జరచరఁబోవనేల? యభిసారిక! నిక గురుతింపశక్యమే? 67

అవ:—విటవేశ్యాసంభాషణము.

చ. వలపునఁ జెల్వఁ డింపయినవల్పులు భూషలు వేశ్యకిచ్చి, య
వ్వలపువొలంగ “నానగలు, వల్పులు ని” మ్మని, రోసివల్కుఁగాఁ
“బలుమఱు మున్ను నేనిడిన బంగరుముద్దులుఁ శాఁగిలింత లీ
వలఁ బడవేయరా” యనియెభామ, యతండు నిరుత్తరుండుగా. 68

అవ:—గాయకుండు గానమెక్కుడనియుఁ బండితుండు సాహిత్యమెక్కు
డనియు వాదించుకోఁగాఁ బండితుండు గాయకున కిచ్చిన జవాబు.

మ. “సరవికా దక్షిణవామపార్శ్వకుచముల్ సంగీతసాహిత్యముల్
పరమేష్ఠీనతి” కంచు గాయకుఁ డనకా బల్కెన్ నుద్ధీంద్రుండిటుల్
మరిహ్మంగద దక్షిణస్తనము వామంబై నహస్తంబునకా
బరగకా వామకుచంబు దక్షిణకరాబ్జతంబునకా ధాతయుకా. 69

అవ:—చెలి నాయకతో వలపుసంగతి వాక్రుచ్చుచున్నది.

కం. గురుతరమగు వలపుండిన
సరళతనేకాంచి గోతి జానగుచుండుకా
మరి యదివిటిగిన మొదలే
పరుషతగని తోఁచు నదియె పర్యేందుముఖి! 70

అవ:—వియోగంబునఁ గృకించిన నాయికంగూర్చి దూతిక నాయకుని నిందించుచున్నది.

చ. కటికివియోగ వేదననుగ్రాగి మఱింగెడు నీలతాంగికిఁ

జిటికెనవ్రేలియుంగరము చేటికిఁ గంకణమయ్యె, నవ్వలన్

బటుతర మైనయట్టి జపమాలగ మారినదోయి! యింక న

క్కటికముఁజూపకున్న నరకమ్మునఁగూలవె నిర్దయాత్ముడా! 71

అవ:—వలపుయొక్క వికారములను నాయిక నాయకునితోఁ జెప్పుచున్నది.

చ. వలవధికంబునీకు నలపైదలిపై; మరి నాకు నీపయిన్

వలపది మెండు; పేమ నలపైదలి నీపయిఁ జూపదింతయున్

వలపులముల్లె యెప్పు డెడఁబాయని నాపయినీకులే, దహా!

వలపువికారముల్ బహుళభంగు లెఱుంగఁగనొనె ధూర్తుడా! 72

అవ:—వియోగమున సుగ్రుక్క వెట్టిబాగరిచేష్ట.

చ. ఒకటియు రెండు మూడనుచు నోషిక జేతులవేళులెల్ల లె

క్కకుఁగొని, యంతఁ బాదములఁగల్గిన వ్రేళ్లు నెంచియెంచి యం

తకును బ్రీయుండురామి, సీకఁ దన్నికి లెక్కిడ వ్రేళ్ళులేమి, చూ

చుకములఁ గంటిసిరుపచుచున్ వఱదంగొననేడ్చె జెచ్చెఱున్. 73

అవ:—ప్రణయకోపముఁదాల్చిన నాయికంగని నాయకుడు పల్కుచున్నాడు.

గీ. ప్రణయకోపంబుపెంపునఁ బ్రబలుబిగువుఁ

గడలికొమ్మయు, జెఱకు, నీకన్నబామయు

భంగములఁబొందుకొలది యోపంకజాక్షి!

రసమునొలికించుఁగాదె సంతసమెల్లర్ప.

74

అవ:—వలపుమాహాత్మ్యము.

చ. చెలువునిఁజూచుచోఁ గనులు చేరలమీఱుచు వీనుదాఁకె, బూ

తలిమముఁజేర, గగ్గురులుదార్కొనె, నక్కునఁ జేర్పఁబోవుచో

బలిమినిఁ బంటలాగినను బాయనినీవి తనంతజాతె, న

వ్వలపు ఘటిల్ల నొక్కమొగి బాటిలకుండునె సర్వభద్రముల్. 75

అవ:—దంపతులు దా మాఁకొనుపల్కుల నుదయముననే గోరింక వచ్చినవారి కడ నేకరుపెట్ట నాయికలజ్జలి చెలిపై గోపగించుచున్నది.

శా. రాగోక్తుల్ దమి రాత్రి యాల్మగలకుం బ్రాప్తిల్ల నాలించి బ
ల్వాగంజొచ్చె హితాప్తబాంధవులమోలం దెల్లవారంగ, శ
య్యాగారాంతికవంజరాంతరమునం దౌరౌర ! పల్లాకియా
నీ గోర్వంక నిదేలయుంచితవె బోటీ ! దవ్వులందుంచవే ! 76

అవ:—చెలికత్తె నాయిక సుపాలంభన చేయుచున్నది.

ఉ. ఇంతమొగంబుచేసికొని యేదియొ బొట్టనవేల నేల నీ
కాంతుండు రాయఁజొచ్చెఁ జెలికత్తెలు ఖన్నతఁగాంచి; రట్టె యా
చెంతలంబఁక హరిణి; చిల్కలుపిల్చిన బల్కకుండె; గ
న్ఱాంతవిలోచనా ! విడువుమల్క నికై నను బున్నెమయ్యెడున్. 77

అవ:—కుచపతనమృగగుండు నాయికను నాయకుఁ డూరడించుచున్నాడు.

చ. కలికి గులాబిజాతులకుఁ గంటక బాధ ఘటిల్లకుండ, న
బ్బలితపుఁ జన్ను లింతులకుఁ బ్రాయముమళ్ళిన వాలకుండ, నే
నలువకపోదునే చెలువ ! సర్వము సృష్టియొనర్పఁజాలు న
న్నలువకుఁగల్గు ప్రాభవమునన్ లవమైనను నాకుఁగల్గినన్. 78

అవ:—కవివాక్యము.

ఉ. పల్లవకోటి యల్లలన పాదసరోజము లాశ్రయించు, ను
త్ఫుల్ల సరోజనేత్ర కటిఁబొల్పెడు వేణినిగాంచి తోడనే
తల్లడపాటునన్ ఘనవితానము నీరయిపోవు; భూమిభృ
త్తలజకోటి గుబ్బలకు దాస్యమొనర్చెడుఁ జూచి తేనఱా ! 79

అవ:—కవివాక్యము.

చ. నురతతి కావుకావుమనుచున్ మొఱవెట్టుకొనన్ హలాహలం
బురవడి మ్రింగినాఁడ వది యుగ్రతఁ గాల్పఁదొడంగ నీరమున్
శీరమునఁ దాల్చితీవు శివ ! శీతశిలోచ్చయపుత్రికామనో
హర విమలోష్ఠసంభవ మహామృత మానక యెంతవెట్టిన్ ? 80

అవ:—కవివాక్యము.

చ. సరవి సుమాస్త్రుమాత పురుషాయితకేళి కుపక్రమించి, య
మ్మరరిపునాభివద్గమునఁ బొల్పెసలారుచునున్న యట్టి దే
వర నల నల్వనుంగని యవారితలజ్జఁ గలంగి నేర్పుమై
గరముననాపె శౌరి కుడికంటినిమూసె నదేమిచిత్రమో? 81

అవ:—ప్రియుఁడు ప్రవాసమునుండిరాగాఁ బ్రియురాలికిం గలిగిన సంతోష
చిహ్నములను గవి వర్ణించుచున్నాఁడు.

సీ. కట్టెఁ దోరణమాలఁ గలువచాలునఁగాదు

కమనీయ దృగ్విభాకలనఁగాని

చల్లెఁ బుష్పశ్రేణి మల్లమొల్లలఁగాదు

లలిత మందస్మితంబులనెకాని

ఘటియించె నర్ఘ్యంబుఁ గలశోడకములఁగా

దూఱించు కుచకుంభయుగళిఁగాని

అర్పించె నివ్వాలి కర్పూరమునఁగాదు

భవ్య దేహప్రభాపటలిఁగాని

గీ. కళల వెదచల్లు స్వీయాంగకములతోడ

నన్య దేశాంతరాగతుండైన రమణుఁ

డింటికేతేర నిట్లు లయ్యింతిసలిపె

జారుతర మంగళాచార శౌరవంబు.

82

అవ:—కవివాక్యము.

చ. అరఁటినిఁబుట్టె నాశనహితాంబుజ, మందుఁబరుండఁ జంద్రుండ

య్యిరవున నొప్పుకల్పల దినేశజపుట్టిన, దద్ది మేరుభూ

ధరశిఖరంబులందు శతథాపడి చొచ్చె నభోంగణంబుఁ డ

చ్చరితముఁజూడ మాకును వెనక్ ధృతిదూలి కలంగెన్వారము. రిశి

అవ:—చెలి వకుండైననాయకునిపై నలంకరింపవలదని నాయకకుఁ జెప్ప
చున్నది.

చ. చిరవిరహార్తుండె ప్రియుఁడు చిత్తరువందు నితంబిని! నినుకొ

న్ఘరితపటిరపంకమునఁ బొల్పుగపాసి పవర్ణచక్ర-లక్

బరఁగ తవర్గుమోవిని, టవర్గు పదమ్ములవా)సె నింక నా
సరసునిపైనిఁ బేరలుక చాన ! వహించుట పాడియకానటే ! 84

అవ:—కవివాక్యము.

ఉ. అక్షయసౌఖ్యదంబనుచు సంఘటనో కలదంచు దానినిన్
మోక్షమటందురంచుఁ బలునోభులఁబల్కిరి తాము పండితా
ధ్యక్షులుమున్ను వారలటులాడిన మోక్షము నీవిమోక్షమే
యీక్షితి దానిమించి కలదే మఱి వేటొకమోక్ష మెద్దియున్ . 85

అవ:—ఒకకాంతనోయగమును గాంచి మైమఱచిన హానినిఁగూర్చి చెలి
నాయకతోఁ బల్కుచున్నది.

ఉ. ఓచెలి ! చూచి ఖే ! యవలియొడ్డున సంధ్యనువార్చువకాని, యే
ణీచపలాక్షి సారునకు నెట్టన తెల్వినిగోలుపోయి, తా
నాచమనంబు ముత్తడవలారసి చేతకుమారు మూడునూ
ర్లాచరణంబొనర్చె; మునులైనను జిక్కరై పూవుఁబోంట్లకున్ . 86

అవ:—వియోగావస్థనున్న నాయకనుగూర్చి సఖి పలుకుచున్నది.

కం. తెఱవా ! తెలియకయడిగెద

నెఱిగింపవె యాడువారి కెం దధికంబొ

విరహంబగు నెడ గాజులు

పెరిగి తమంతటను దామె పెద్దవియగునే ! 87

అవ:—నాయకనుగూర్చి యామెచెలికత్తై పల్కుచున్నది.

ఉ. వారికివారి కిష్టమగువారలు మిక్కిలి వీడగూర్చినన్
గూరిమినోర్చి సౌఖ్యములకుం గురియకాదురుగాదె భర్తృవి
స్సార సఖ్యతమ్ములను సైవఁగ నేర్చిన పువ్వుఁబోడి వ
క్షోరుహపాళి యెంతయు గగుర్పునుజెంది సుఖంపదేసఖి ! 88

అవ:—నాయకుఁ డొకదృశ్యమునుగూర్చి చెలికానితోఁ బలుకుచున్నాడు.

ఉ. పండుగనాట నొక్కవరవర్ణిని పిండినిగొట్ట, దానివా

లిండులు పిండిరాలుటను నింపగు హంసలజంటయోయనం.

బాండురకాంతులొప్పు గనుపండువు చేసినచొప్పు నెమ్మదిక
మెండుగ నాటిపోయి కలనేనియు నన్నిడకుండు నెచ్చెలీ! 89

అవ:--కవివాక్యము.

చ. తలపులచూలి బాణ మనదగ్గ తెలుంగువెలందియోర్తు, క
క్షలతలినుండి, పట్టరవికం దొలగించి జలానముంచి చ
న్నలవ్యధపెట్టినందుకు నినుం బరిపీడయొనర్తునంచు, నా
శిలవయిమోద, నర్తనముసేయఁదొడంగె గుచంబు లింపున. 90

అవ:--చంద్రగ్రహణమునాడు గుమ్మమువెలుపల నిలఁబడిన కాంతను జూచి
నాయకుఁ డనుచున్నాడు.

మ. సకియా! శీఘ్రమెపోయి దాఁగుకొనుమా! సద్గంబునక, రాత్రితే
నికిఁ బట్టుకగ్రహణం బటంచుఁదెలిసెక నే దాఁగుటేలందువా?
సకలంకంబగు చంద్రబింబమును బ్రజ్ఞకవీడి స్వర్భానుఁ డ
య్యకలంకంబగు నీముఖంబునిదె యాహరించు నొక్కమ్మడిక. 91

అవ:--కవివాక్యము.

చ. పడఁతిపదాంబుజంబులను వాలుచు వేడెడు భర్తవీపుపై
బుడుతఁడువ్రాలి, నవ్వొలయ, ముద్దులుగుల్కుచునుండ నెంతకుక
విడుమరఁ గాంచకున్న చెలిపేరలుకప్పుడె జాటిపోవ, వే
పొడమెను మందహాసములమొల్కులు తద్వదనేందుమండలిన్. 92

అవ:--మారువేషముననున్న పీఠ్యురాలికిఁ బిరియనకు జరిగిన సంభాషణము.

చ. 'పదరుచు నెందుఁబోయెదవు?' - 'వైద్యునియింటి' - 'కదేల' - మాన్ప నం
గదలను-సర్వరోగములఁగవ్వెడునీప్రియయింటలేదె? పా
పదె కుచకుంభమర్దనము వాతము, వాతెఱి తేనె పైత్యముక
మదవతితోఁడ్డికీడ పరిమార్పదె పూర్తిగ శ్లేష్మరోగముక. 93

అవ:--ప్రాయ్యిఁనూడుకాంతతోఁ గాంతుఁ డనుచున్నాడు.

ఉ. అండజయాన! నీవు శ్రమమందుచు నుహ్వాననూఁదుచుండినక
మండక హవ్యవాహనుఁడు మాటికిఁ బ్రాయ్యిని ధూమకాండముక

మెండుగఁ గుండలించుఁజుమి మేలగు నీయధరంపుటూరుపుం
బిండుల కమ్మతావులకు బిట్టు మఱంగినవాఁడొకో యనన్. 94

అవ:—చెలికత్తె నాయికజేష్టను దెల్పుచున్నది.

చ. చెలియరొ ! నమ్మరాదునినుఁ జెప్పెడుమాటకుఁ జేయుచేతకున్
గలదు సహస్రమంతరము, నాథునిమాటలు గిట్టవందువా
చెలుపుఁడువచ్చెనా మొగముచేరెడు, కన్నను జేరెడయ్యెడున్
జలజము సూర్యదర్శనమునం గడువిస్త్రుతిఁ జెందుచాడ్పునన్. 95

అవ:—నాయిక తనయవస్థను చెలితోఁ జెప్పవచ్చును.

చ. గిరగిరతిర్గుబొంగరము కేవలమున్ సరజీవితంబు, మ
ద్వరుఁవియోగ మగ్నివలెఁబైకొని రేఁబవ లేర్చుచుంట నో
తిరుణి తనుద్యుతల్ వడలెఁ దప్పెఁజుమిస్పృహ, యింక నీవపో
శరణమునాకు మత్రియుఁసన్నధి నేమివచింతువోకదే ! 96

అవ:—వలపుచిచ్చువైఖరిని సఖి నాయికతోఁ జెప్పవచ్చును.

చ. మరిమరి యేర్చుచున్ సరసమాసససీమల భగ్గుభగ్గునన్
దరికొనుచుంటకున్ బదులు తద్విరసాత్మలనాటిపోవుచున్
జఱచిఱలాడు నవ్వలపుఁజిచ్చువిధానము తల్లక్రిందులై
వరలునుగాదె లోకమునఁ బంకరుహాయతచారులోచనా ! 97

అవ:—నాయిక నాయకునితోఁ బలుకుచున్నది.

చ. అదయుఁడ ! కౌఁగిలించు నెడ నవ్వలిమోమిడి పవ్వళించి, నా
హృదయము బగ్గుబగ్గుమననేర్చితి వయ్యది చాలకిళ్లు, నే
నొదుగుచు మార్కొగంబుఁడియుండఁగ గాటపువేడియూర్పులన్
వదలుచు వీపుగాల్చెదవు నాకవకాశము రాకయుండునే ? 98

అవ:—ఘామమునుజూచి భ్రాంతిచేఁ దల్లడిల్లు నాయికనుగూర్చి చెలి పలుకు
చున్నది.

ఉ. బాధితనాపరాధ వనపాదపజాలములై, పరీవృత
క్షౌఢర శృంగపీఠులయి మండు దవాగ్నులఁబుట్టిక్రమ్ము, గా

ధైధితధూమమండములియ్యవితొయ్యలి ! కానికాపు ధా
రాధరమండలమ్మలివి రాయిడిఁజెందక యూరడిల్లమా !

99

అవ:—గోపిక తనచెలికత్తెతోఁ బలుకుచున్నది.

కం. పీవఁమై కర్కశమై

తావత్కమునై వెలుంగు త్వత్పృథుల కుచ

గ్రావము లెత్తిన శౌరికి

గోవర్ధన మెత్తుటొక్క గొప్పయె చెలియా !

100

అవ:—కవివాక్యము.

చ. పురుషుల మేలిచూపుల సమూహము లోహశలాకఁజేసి యా

తరుణుల గుబ్బదోయిని విధాత్మఁడు కాంతపుగుం డ్లొనర్చె, న

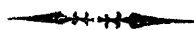
క్కరణియెకానిచో నితరగాత్రము లెన్నియొయుండఁ గొమ్ములుం

దిరిగినవారలున్ జనులనిక్కునకుం బడిపోవనేటికే.

101

వైరాగ్యలహరి

శ్లో. పఠన్తుశాస్త్రాశి యజన్తుదేవాన్

కుర్వన్తుకర్మాణి భజన్తుదేవతాః

ఆత్మైకబోధేన వివావిముక్తి

ర్షసిద్ధ్యతి బ్రహ్మశతాంతరేఽపి.

మ. కలశాస్త్రమృలనెల్ల నేర్చినను, యజ్ఞశ్రేణులూ జేసినన్
బలుకర్కంబు లొనర్చినన్, సురలఁ గొల్పంగాంచినంగూడ, ని
మ్మలఁ దత్వైక్యవిబోధనమ్మునవినా, మోక్షం బదెవ్వారికిన్
గలుగన్నేరదు; నూఱు కల్పములకై నంగూడ నిక్కమ్ముగన్.

1

అవ:—మోక్షమునకు సులభమైనయుపాయమును జెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో. అశోవిముక్త్యై ప్రియతేత విద్వాన్

సంన్యస్త బాహ్యార్థసుఖస్పృహః సన్

సంతం మహాంతం సముపేత్య దేశికం

తేనోపదిష్టార్థసమాహితాత్మా.

మ. అరయం బండితుడై సజ్జనుఁడు, బాహ్యార్థైక సౌఖ్యస్పృహ

విరతుండై, యతులప్రభావగరిమ న్వల్గొందుసిద్ధాత్ము స

ద్గుసుసేవించి, యచంచలుండయి, తదస్తోకోపదిష్టార్థ వి

స్ఫురితుండై పొనరింపనొప్పు జితనంబున్; ముక్తిసాధింపంగన్.

2

అవ:—సంసారముమీఁది భ్రాంతి బాగుగా విచారణచేయుటవలన దోలఁగునని
సోదాహరణముగా వివరించుచున్నాఁడు.

శ్లో. సమ్మగ్నిచారతః సిద్ధా రజ్జతత్త్వావధారణా

భ్రాన్తోదిత మహాసర్ప భవదుఃఖవినాశనీ.

గీ. త్రాటినింగాంచి యద్ది సర్పంబటంచు

భావనముఁ జేసికొనుటచే బరఁగుభయము

తలఁగు; నది త్రాడి నెడు యథార్థమ్మునెఱుంగ

నెనఁగు సువిచారణమున నియ్యెఱుక భవని.

3

ఆవ:—శమాదిలక్షణములను వివరించుచున్నాడు.

శ్లో. బ్రహ్మసత్యం జగన్మిథ్యే జ్యేచంరూపో వినిశ్చయః
సోఽయం నిత్యానిత్యవస్తువివేకః సముదాహృతః.

కం. శస్త్రముగ, బ్రహ్మసత్యము
వ్యస్తముగ జగముమిథ్య యనునిశ్చయమే
సిస్తుగ నిత్యానిత్యపు
వస్తు వివేకంబటంచు వాకొండు బుధుల్.

4

శ్లో. తద్వైరాగ్యం జిహ్వా యా దర్శనశ్రవణాదిభిః
దేహేది బ్రహ్మపర్యస్తే హ్యనిశ్చే భోగ్యవస్తుని.

గీ. అరయఁ దనువాది బ్రహ్మపర్యంత మెసఁగు
నఖిలభోగ్యవస్తువు లనిత్యంబులనుచుఁ
బరఁగగు ర్తించి యవ్వానిపట్ల నెపుడు
రతిని వీడ్కొనియుంట వైరాగ్యమండ్రు.

5

శ్లో. విరజ్య విషయవ్రాతా ద్దోషదృష్ట్యా ముహుర్ముహూః
స్వలక్ష్యే నియతావస్థా మనసః శమ ఉచ్యతే.

గీ. విషయములు భూరిదోషైకవేశ్మము లని
సారె గుర్తించుకొని స్వలక్ష్యంబునందె
సరవి నిలుపంగఁబడు మానసప్రవృత్తి
శమమటంచును వాకొండు శాస్త్రవిదులు.

6

శ్లో. విషయేభ్యః పరావర్త్య స్థాపనం స్వస్వగోళకే
ఉభయేనా మింద్రియాణాం సదమః పరికీర్తితః.

గీ. జ్ఞానకర్మేంద్రియంబులఁ గలితరీతి
విషయవృత్తులనుండి తప్పించి వాని
స్వీయగోళంబులందు నిల్పికొనఁగంట
దనుమటందురు; బ్రహ్మచిత్తములు పేర్కొ.

7

అవః—భక్తియే మోక్షసాధనోపాయములలోఁ బ్రధానమైనదని నిరూపించుచున్నాఁడు.

శ్లో. మోక్షకారణసామగ్ర్యాం భక్తిరేవ గరీయసీ
స్వస్వరూపానుసంధానం భక్తిరిత్యభిధీయతే.

గీ. జంతుకోటికి ముక్తిచొసంగు సాధ
నంబులను భక్తియొక్కఁడే శ్రేష్ఠంబటండ్రు
ప్రత్యగాత్మ కభిన్నమా బ్రహ్మమందు
భావసంధానమే భక్తినా వెలుంగు.

8

అవః—శ్రద్ధాభక్తిధ్యానయోగములు ముక్తికారణములని వివరించుచున్నాఁడు.

శ్లో. శ్రద్ధాభక్తిధ్యానయోగా న్ముముక్షో
ర్ముక్తే ర్హేతుస్త్వక్తి సాక్షాచ్చుత్తేర్గీః
యోవా యే తేష్వేన తిష్ఠత్యముచ్య
మోక్షోఽవిద్యాకల్పితా ద్దేహబంధనాత్.

మ. కలితశ్రద్ధయు, భక్తి, ధ్యానమును, యోగస్ఫూర్తియుఁ జంతుపం
క్తులకుఁ మోక్షమునిచ్చు హేతులనుచుఁ ఘోషించువేదోక్తి; ని
చ్చులు నీనాల్గింట నిల్చువాఁడే కనుమోక్షశ్రీని; మాయామహా
బలసంప్రాప్త శరీరబంధమును ద్రెంపన్నేర్చి ధీరాత్ముఁడే.

9

శ్లో. ఋణమోచనకర్తారః పితృః సన్తి సుతాదయః
బంధమోచనకర్తాతు స్వస్మా దన్యో నకశ్చన.

గీ. తండ్రిఋణమును దీర్పంగఁ దగినవార
లుగ్నిఁ దనయాదులగు బంధు లుండవచ్చు
గాని భవబంధమును ద్రెంపంగలుగువారు
తనకుమించి మఱెవ్వారు తలఁచిచూడ.

10

శ్లో. వస్తకస్యస్తభారాదే ద్దుఃఖ మ్నైస్సన్నివార్యతే
క్షుధాదికృతదుఃఖంతు వినాస్వేన న కేనచిత్.

గీ. నెత్తిపై బర్పుమోయుట న్నెగడునట్టి
మఃఖ మన్యులు తొలఁపనేర్తురు కడంగి
క్షుత్తిపాసాదులను గల్గుక్షోభమింక

స్వయముగాఁదానె యెడపికోవలయుఁ గాదె?

11

శ్లో. పథ్య మాషధసేవాచ క్రియతే యేనరోగిణా
ఆరోగ్యసిద్ధి ర్ద్రష్టాస్య నాన్యాయస్థితకర్మణా.

గీ. స్వయముగా నౌషధముగొని పథ్యసేవ

చేయురోగికి నారోగ్యసిద్ధిగల్గు

నన్య లాపని చేయంగ నైరయేని

చేకుఱునె వాని కారోగ్యసిద్ధి యింక !

శ్లో. వస్తుస్వరూపం స్ఫుటబోధచక్షుషా.

స్వేనైవవేద్యం సతుపండితేన

చంద్రస్వరూపం నిజచక్షుషైశ్చ

జ్ఞాతవ్య మన్యై రవగమ్య తేకిమ్.

ఉ. జాగ్రదఖండబోధమయ చక్షునఁ దానె కడంగి బ్రహ్మత
త్వగ్రహణమ్మసేయ నుచితంబగుఁగాని, కళాభ్యుపాసనో
దగ్గిత నద్దివొప్పుడదు; తాను స్వదృష్టినిఁజూడఁ జంద్రమో
విగ్రహముం గనుంగొనఁగ వీలగుఁగాని మఱొంటశక్యమే ?

12

శ్లో. అవిద్యా కామకర్మాది పాశబంధం విమోచితుమ్

కః శక్ను యాద్వినాత్మానం కల్పకోటిశ్చైతరపి.

గీ. మాయచేతను గామ్యకర్మములచేతఁ

బ్రాప్తమైనట్టి భవపాశబంధనమును

త్రొంపినైవంగఁ దానె నేర్చెడునుగాని

పరులునేర్తురె కోటికల్పములకైన.

13

శ్లో. యవషు మూఢా విషయేషుబద్ధా

రాగోరుపాశేన సుదుర్దమేన

ఆయాన్తి నిర్యాన్యథ ఊర్ధ్వముచ్చైః
స్వకర్మదూతేన జవేనసీతాః.

ఉ. కృచ్ఛిపెనంచుకొన్న యనురాగపురజ్జలఁ ద్రెంపలేక, లు
వ్యచ్ఛరితొచిలీవికలులై, విషయాహ్వాయబందిఁగూళి, క
ర్మోచ్చయనామకాతి కఠినోగ్రభటాగ్రాణి తొందరింపుచే
వచ్చుచుఁబోవుచుండెదరు; వారక క్రిందికి మీఁదికికా జడల్. 14

శ్లో. శబ్దాదిభిః పంచభిరేవ పంచ
పంచత్వమాపుః స్వగుణేన బద్ధాః
కురంగ మాతంగ పతంగ మీన
భృంగా నరః పంచభిరంచితః కిమ్.

ఉ. మేదురరక్తి, నిట్టి, కరి, మిడ్తయు, మీనముఁ, దేఁటి దొట్టి, యీ
మైదును శబ్దముఖ్యవిషయానళిలోన, నొకొక్కదానియం
దే, దవులొందివచ్చు; నిక నియ్యిదింటనుగూడ నిత్య మ
త్యాదరవర్తనాకలితుఁడౌ నరుఁగూర్చి వచింపనేటికికా. 15

శ్లో. దోషేణ త్రీవోవిషయః కృష్ణసర్పవిషాదపి
విషంనిహన్తి భోక్తారం దృష్టారం చక్షుషాప్యయం.

గీ. విషయమది తాను హానిగావించుపట్లఁ
ద్రాచు విషమునకన్న బల్లారుణమ్ము
విషము భోక్తనె హరియించు; విషయమన్న
దృష్టయగువానినింగూడ నప్తపఱచు.

16

శ్లో. విషయాఖ్యగ్రహణో యేన సువిరక్త్యసినా హతః
సగచ్ఛతి భవాంభోధేః పారంప్రత్యూహవర్జితః.

గీ. శ్లాఘ్య వైరాగ్య చంద్రహాసమున నెవఁడు
దుష్ట విషయగ్రహంబును ద్రుంపఁగనునొ
చేరునాతండె విఘ్నంబుఁ జెందకుండ
ఘోరసంసారసాగర పారిభవిని.

17

అవ:—నూలశరీరమును నిందించుచున్నాడు.

శ్లో. త్వష్టాంసరుధిరస్నాయు మేదో మజ్జాస్థిసంకులమ్

పూర్ణం మూత్రపురీషాభ్యాం స్థూలం నింద్య మిదంవపుః.

ఉ. వేలకొలంది స్నాయువులుఁ బెద్దయురక్తము, భూరిమాంసముకా,

జాలినమజ్జ, సాంద్రమగుచర్మము, దట్టపుఁగొవ్వుముద్దలుకా,

బోలెడు నెమ్ములుంగలిగి, మూత్రపురీషపుఁగొంపయైన యీ

స్థూలశరీర మెంతయును దూష్యముగాదె తలంచిచూడఁగన్. 18

శ్లో. విషయాణామానుకూల్యే సుఖదుఃఖవిపర్యయే

సుఖందుఃఖంచ తద్ధర్మః సదానందస్య నాత్మనః.

గీ. సరవి విషయమ్ము లనుకూలసరణిఁ జనిన

మోద, మటుగానియెడ దుఃఖమును ఘటిల్లు

సంతరిందియధర్మమ్ము లవ్వి ముట్ట

పమలమగు సదానందరూపాత్మ నెపుడు.

19

అవ:—అజ్ఞానమును పోగొట్టుకొనుటకు సోదాహరణముగా నొకయుపాయమును జెప్పుచున్నాడు.

శ్లో. శుద్ధాద్వయబ్రహ్మవిబోధనాశ

స్సర్వభ్రమో రజ్జువివేకతో యథా

రజస్తమః సత్త్వమితి ప్రసిద్ధా

గుణా స్తదీయాః ప్రథితాః స్వకారైః.

చ. సరవి రజస్తమంబులును, సత్త్వమునన్న గుణత్రయంబుచేఁ

బరఁగు నవిద్యమూలమునఁ బాటిలునప్పరిబంధకమ్ము బం

ధుర పరశుద్ధ తత్త్వరసతుందిలబోధముచేత మాయమై

తెరిలి నశించుఁ; ద్రాడ నెడులెల్వి నహిభ్రమ మాయుచాడ్పునకా.

అవ:—అవిద్యావిభాగమును నిరూపించుచు నందలి విశ్లేషశక్తిని వివరించుచున్నాడు.

శ్లో. విశ్లేషశక్తీ రజసః క్రియాత్మికా

యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతాపురాణీ

రాగాదయోఽస్యాః ప్రభవంతి నిత్యం
దుఃఖాదయో యే మనసో వికారాః.

ఉ. ఏవగు రాగదుఃఖముఖ హేయగుణావళికెల్ల నిత్యముం
గాపురమై, యనాదియయి కాలెడుసృష్టికి బీజమై, క్రియూ
రూపమునక రజస్సునకు రూఢిగఁ బుట్టువుగాంచె నెద్ది; వి
క్షేపకశక్తి, దీనిఁ చొలఁగించినఁగాక విముక్తిగల్గునే ?

21

శ్లో. కామక్రోధో లోభ దంభాభ్యసూయాఽ
హంకారేర్ష్యా మత్సరాద్యాస్తు ఘోరాః
ధర్మావ తే రాజసాః పుంప్రవృత్తి
ర్యస్మాదేత తద్రజోబంధహేతుః.

ఉ. కామము, కోపలోభములు, గాటపుదంభ, మసూయ, మత్స, రే
ర్ష్యా, మమకారముల్, దలఁప రాజసధర్మము; లవ్వి ఘోరతా
ధామములై ప్రవృత్తికి నిదానములాటనుజేసి యమ్మహా
భీమరజోగుణమ్మునకుఁ బెద్దయు దవ్వులనిల్చు ధీనిధుల్.

22

శ్లో. అజ్ఞానమాలస్య జడత్వ నిద్రా
ప్రమాదమూఢత్వ మఃఖా స్తమోగుణాః
ఏతైఃప్రియక్తో నహివేత్తి కించి
న్నిద్రాలువత్ స్తంభవదేవ తిష్ఠతి.

మ. అలసత్వంబు, జడత్వ, మజ్జతయు, నిద్రాధిక్యముక, మూఢ్యముక,
బలవన్మత్తత; దొట్టియీగుణము లెన్నం దామనంబుల్ సుమీ;
గళితప్రజ్ఞత, నెద్దియేని దెలియంగాలేడు దానీ గుణం
బులకుం దావగువాఁడు; నిద్రితుండనక మ్రోడో యనం దోచుచుక.

శ్లో. మాయామాయాకార్యం సర్వం మహదాది దేహపర్యంతమ్
అసదిద మనాత్మకం త్వంవిద్ధి మరుమరీచికాకల్పమ్.

- గీ. అరయ మహదాది దేహపర్యంతమైన
జగముసర్వము మాయచే సంభవించి
యాత్మకన్నఁ బరమ్మ మిథ్యయునునగుచు
మరుమరీచికరీతి సంభ్రాంతిగొలుపు.

24

అవ:—ఆత్మవద్భావవికారములు లేనిదని చెప్పుచున్నాడు.

- శ్లో. నజాయతే నోమియతే నవర్ధతే
నక్షీయతే నోవికరోతి నిత్యః
విలీయమానేఽపి వపువ్యముష్మిన్
నలీయతే కుంభాద్భవాంబరం స్వయమ్.

- చ. జననము, సంప్రవర్ధనము, సంక్షయము, మరణము, నెన్నడుం
గనక, వికారభాజనముగాక, పరాత్మ, వినిత్యమై, కడుం
దనరుచునిల్చి, యీతనువు నాశముగన్నను, దాను కుంభమం
దెనయు నభమ్ముచందమున నెట్టివినాశములేక యొప్పెడున్.

25

అవ:—సంసారబంధహేతునిరూపణము.

- శ్లో. అతానాత్మ న్యహమితిమతి ర్భూధవహోఽన్యపుంసః
పాప్రోజ్ఞానా జ్జననమరణక్షేపసంపాతహేతుః
యేనైవాయం వపురిద మస త్సత్యమిత్యాత్మబుద్ధ్యా
పువ్య త్యుక్ష త్యవతి విషయై స్తన్తుభిః కోశకృద్వత్.

- చ. తనువెప రాత్మయన్న మతిఁదత్పరుడై నరు, డజ్ఞతావశ
మ్మన విషయాళిఁజిక్కి సతమున్ దనువున్ దిరమంచు నెంచుచున్
బెనుచుచుఁ గాచికొంచు, భవమృత్యుకరంబగుబంధమున్ దనం
తన మఱితానె కూర్చికొను; దట్టపుగూటిని లూతయుంబలెన్.

26

- శ్లో. అఖండనిత్యాద్వయబోధశక్త్యా
స్ఫురంత మాత్మాన మనంతవైభవమ్
సమావృణో త్యావృతిశక్తి రేషా
తమోమయీ రాహురివార్కబింబమ్.

చ. నిరత మనంత మద్వయము నిర్మలమైతగు బోధవైభవ
స్ఫురణనెలర్ప భవ్య శతసూర్యసమప్రభలెల్ల దిక్కులన్
గిఱికినానెల్లు సత్యమయునిన్ బరమాత్ముఁ దమోమయోద్భటా
వరణపుశక్తి గ్రమ్ముకొనుఁ; బంకరుహాప్తుని రాహుకైవడిన్. 27

శ్లో. మహామోహగ్రాహగ్రసన గలితాత్మావగమనో
ధియో నానావస్థాం స్వయమభినయం స్తద్గుణతయా
అపారేసంసారే విషయవిషపూరే జలనిధౌ
సః జ్యోన్మజ్జాయం భ్రమతికుమతిః కున్పితగతిః.

మ. ఘనమాయామకరమ్ముచేతఁ బరమజ్ఞానంబు మాయంగ బో
రన పేరార్తి నటించి, దుర్వృషయ దుర్వాఘార మేచార, నెం
దు, నపారంబయిశోచు సంసరణపాథోరాశిమధ్యంబునం
దు, నరుం డేపటి, ముని తేలి గతిహీనుండై భ్రమించున్ గడున్. 28

శ్లో. భానుప్రభాసంజని తాభ్రపంక్తి
ర్భానుం తిరోధాయ విజృంభ తే యథా
ఆత్మోదితాహంకృతి రాత్మతత్త్వం
తథా తిరోధాయ విజృంభ తే స్వయమ్.

ఉ. భానుమహాప్రతాప పృథునైభవసంపదచేత సంభవం
బైన ఘనాఘవప్రకర, మరుని మాటానరించి, యెల్లెడం
దానగులీల, నాత్మచలనంబ్రభవించిన యయ్యహంత పెం
పూని, తదాత్మ, నోలముననుంచు చెలంగు; నవార్యవైఖరిన్. 29

శ్లో. కబళితదిననాథే దుర్దినే సాంద్రమేమై
ర్వృధయతి హిమర్షుర్మూవాయు రుగ్రో యధైతాన్
అవిరతతమసాత్మన్యావృతే మూఢబుద్ధిం
క్షవయతిపహుమః ధై స్త్రీవవిక్షేపశక్తిః.

చ. ఘనఘనమండలీపితకంజహితంబగు నొక్కదుర్దినం
 బున, హిమభీష్మవాయుచయముల్ చెలరేగి, జగమ్మునొంచుచా
 డ్పునఁ గలగించి, మూఘ, వెతముంచుఁ, గ్రియూకృతియకా రజోగుణం
 బనిశ మవిద్యపేర్చి వెసనాత్మనుజుట్టి యడుంచివైచగఁ.

30

అవ:—సంసారమనునది యొక మహావృక్షమని చెప్పుచున్నాఁడు

శ్లో. బీజం సంసృతిభూమిజన్యతు తమోదేహశ్శృంగీరం కురో
 రాగః పల్లవ మంబుకర్మతు వపుః స్కంధోఽననః శాఖికాః
 అగ్రాణీంద్రియసంహతిశ్చ విషయాః పుష్పాణి దుఃఖంఫలం
 నానాకర్మసముద్భవం బహువిధంభోక్తాత్ర జీవఃఖగః.

సీ. భూరి మాయారాశి పొలుపైన బీజంబు,
 ప్రాకృతకర్మంబు వారిధార,
 తనువె నెమ్మినినాత్మయనుబుద్ధి కొొమ్మొల్ల—
 బహుళానురాగంబు, పల్లవంబు
 బలితంపు దేహంబు, ప్రాకటంబగుస్కంధ,
 ముసురు మొత్తంబు శాఖోత్కరంబు
 సకలేంద్రియంబులు సాందోషశాఖలు,
 విషయమ్ము లిరవొందు వికులగములు

గీ. పలుదెఱంగుల కర్మలం బభివమంది
 క్రమ్ముకొనిమ్ము బహుళదుఃఖంబు ఫలము
 జీవుఁ డనుభోక్తయగు పక్షియై వెలుంగు
 విపులసంసారమను మహావృక్షమునకు.

31

శ్లో. ఆనందమూల గుణపల్లవ తత్త్వశాఖా
 వేదాంతపుష్ప ఫలమోక్ష రసాదిపూర్ణమ్
 చేతోవిహంగ హరితుంగతరుం విహాయ
 సంసార శుష్కవిటపే వద కిం రతోఽస్తి.

మ. అతులానందమువేగు, తత్త్వము సముద్యచ్ఛాఖ సాధ్యణ్యసం
గతి లేయాకు, త్రియిశిఖల్ విరులు, మోక్షశ్రీ ఫలశ్రేణిగా,
స్తుతులంగాంచు హరిదుమంబువిడి, మత్తుంజెంది, సంసారశు
ష్క- తరుంజేరితివేమి మానసవిహంగంబా! వెఱంగయ్యెడున్. 32

శ్లో. అజ్ఞానమూలోఽయ మనాత్మబంధో
నైసర్గికోఽనాది రసంతఃకరితః
జన్మాప్యయ వ్యాధిజరాదిదుఃఖ
ప్రవాహపాతం జనయత్యమువ్యం॥

మ. ప్రకటవ్యాధి జరాదిదుఃఖముల నాపాదించి వేధించు పు
ట్టకకుం గారణమై, నిసర్గమయి, టాటోపై, యనంతంబునై,
వికలంబై, ప్రబలాజ్ఞతాగరిమ నావిర్భూతమా, నీయనా
త్మకబంధంబును, దొల్తఁ ద్రొంపవలె; నుద్యన్ముక్తిసంప్రాప్తికై. 33

శ్లో. నాస్తి ర్నశస్తి రనిలేన వహ్నినా
ఛేత్తంనశక్యో నచ కర్మకోటిభిః
వివేకవిజ్ఞానమహాసినావినా
ధాతుః ప్రసాదేన సితేన మఙ్గునా.

చ. కఱకగు నస్త్రశస్త్రములఁగాని, మహానిలశక్తిఁగాని, భీ
కరబృహదగ్నిఁగాని, బహుకర్మలఁగాని, నశింపదద్ది, యీ
శ్వరవర సుప్రసాదమునఁ బాటిలునట్టి వివేకవిజ్ఞతా
భరమను శాతభద్రమునఁ బాయకఁతెల్పు; నిమేషమాత్రంలోన్. 34

శ్లో. శుక్తిప్రమాణైకమతేః స్వధర్మ
నిష్ఠాతయై వాత్మవిశుద్ధిగ్రన్థ
విశుద్ధబుద్ధేః పరమాత్మవేదనం
తేనైవ సంసారసమూలనాశః.

చ. అలశుక్తిలేప్రమాణమని యాశ్చరి సమ్మిగొన్నవానికే
కలుగు స్వధర్మనిష్ఠ; మఱికలునుదాన మనోవిశుద్ధి; య

ద్విలసితశుద్ధిమూలమున వేగమ యప్పరమాత్మతత్త్వముం
దెలియుట కల్గు; దాన భువిద్రెళ్లు భవాగము మూలనాశమై. 35

శ్లో. త్వజ్ఞాంసమేదోఽస్థి పురీషరాశా
వహంమతిం మూఢజనః కరోతి
విలక్షణంవేత్తి విచారశీలో
నిజస్వరూపం పరమార్థభూతమ్.

గీ. అమిత మలభారగృహము, శల్యములనోపు,
మలిన, మతికశ్యలము, మాంసమయము నైన
యీశరీరము, దానాత్మ మెట్లులగును?
వేత్తయైయెప్పు నయ్యాత్మ వేఱుసుమ్ము.

36

శ్లో. దేవోఽహ మిత్త్యేన జడస్యబుద్ధి
ద్దేహేచ జీవే విదుషస్త్వహం ధీః
వివేకవిజ్ఞానవతో మహాత్మనో
బ్రహ్మహమి త్యేన మతిః సదాత్మని.

గీ. తనువెనేనంచ మూఢుండు దలఁచుచుండు
బుధుండు జీవుండెనేనంచ బుద్ధి నెంచు
బహుళవిజ్ఞాన సువివేకవంతుఁ డెపుడు
బ్రహ్మమే నేన నెడుబుద్ధిఁ బరఁగుచుండు.

37

శ్లో. పంచేంద్రియైః పంచభిరేవ హోత్మభిః
ప్రచీయమానో విషయాజ్యధారయా
జాఙ్మల్యమానో బహువాసనేంధనై
ర్మనోమయాగ్ని ర్దహాత్రిపవంచమ్.

చ. విడువక యింద్రియంబులనుపేరిటి యేవురుహోత, లొక్కటం
గడఁగి, చిరత్న వాసన లనంబడు నింధనరాశివైచి, వే
ల్కిడి విషయాజ్యధారలను మిక్కిలివేల్చి, మనోమయానలం
బడరి, ప్రచండమై, జగమునంతయుఁ గాల్చును; దుర్నివారమై. 38

శ్లో. నహస్త్వవిద్యా మనసోఽతిరిక్తా
మనోహ్యవిద్యా భవబంధహేతుః
తస్మిన్విసృజ్యే సకలం వినష్టం
విజృంభి తేఽస్మి న్సకలం విజృంభ తే.

గీ. ఉండదు మనస్సుకంటె వేఱొం, డవిద్య
యదియ భవబంధకారణం బగు, నవిద్య
యది నశించిన నశియించు నఖిలమపుడె
యదియరేఁగినఁ జెలరేఁగు నఖిలమొకట.

39

శ్లో. వాయునాఽఽనీయ తే మేఘః పునస్తే నైవ నీయ తే
మనసాకల్ప్య తేబంధో మోక్ష స్తే నైవకల్ప్య తే.

గీ. గాలి కొనివచ్చుఁజుమ్ము మేఘమును దా నె
దానినద్దయె క్రమ్మఱం దవులఁదోయు;
మనమొకల్పించుఁ దొలుత బంధనము నెందుఁ
గలుగఁగాఁజేయు; నదియె; మోక్షమును బిడవ.

40

శ్లో. దేహాదిసర్వవిషయే పరికల్ప్యరాగం
బధ్నాతి తేన పురుషం పశువద్గుణేన
వైరస్యమత్ర విషవత్సు విధాయపశ్చా
దేనంవిమోచయతి తస్మిన్విషవబంధాత్.

చ. కలవిషయమ్ములందు, నవగాఢపురాగము సంఘటించి, యా
బలితపుఁద్రాట గొడ్డునటు పాయకకట్టు మనంబు పూరుషుం
డలకొని యామనంబె తదనంతరమందు విషంబునం డటుల్

వెలపరముల్ ఘటించి వెడలించుఁ దదుద్ధరబంధముం దుట్టిక. 41

శ్లో. తస్మా న్మనఃకారణ మస్యజంశో
ర్బంధస్య మోక్షస్యచవా విధానే
బంధస్యహేతు ర్మలినం రజోగుణై
ర్మోక్షస్య శుద్ధం పిరజస్తమస్కమ్.

జంతుకోటికి బంధమోక్షములఁగూర్చు
 నట్టే దా మానసమునూవె; యది రజోగు
 ణమ్ముతోఁగూడి, కూర్చు బంధమ్ము దాను
 ముక్తి నొసఁగు రజస్తమమ్ములకుఁ దొలఁగి.

42

శ్లో. మనోనామ మహావ్యాఘ్రో విషమూరణ్యభూమిషు
 చరత్యత్ర నగచ్ఛన్తు సాధవో యే ముముక్షువః.

గీ. విషయచయమను ఘోరాటవిని సతమ్ము
 మనమ నెడు గండుబెబ్బలి మసలుచుండుఁ
 జొఱకయుందురుగాత మచ్చోటఁ దాము
 మోక్షమున కాసపడు సాధుపురుషు లెపుడు.

43

శ్లో. అనువ్రజ చ్చిత్ప్ర బింబశక్తి
 ర్విజ్ఞానసంజ్ఞః ప్రకృతేర్వికారః
 జ్ఞానక్రియావా సహమి త్యజస్యం
 దేహేంద్రియాది వ్యభిచయస్య తే భృశమ్.

ఉ. పూనిక జాగ్రదాదులను బొల్చెడు చిత్ప్రబింబశక్తి, వి
 జ్ఞానమయాఖ్యకోశమయి, శాశ్వతవస్తువికారమై, సదా
 జ్ఞానమునుం, గ్రియాభికలనమ్మును, మేనను, నింద్రియాళి, నెం
 తే, నభిమానముంగలిగి, నేననుబుద్ధిఁ జరించునిచ్చులుక.

44

శ్లో. అనాదికాలోఽయ మహం స్వభావో
 జీవః సమ స్తవ్యవహారవోధా
 కరోతి కర్మాణ్యనుపూర్వవాసనః
 పుణ్యాన్యపుణ్యాన్యపి తత్ఫలాని.

ఉ. జీవుఁ డితం డహంకరణశీలముఁ జెందుచు, నాదిహీనుఁడై
 తా వెలుగొందనేర్చి, వివిధవ్యవహారగణైకదక్షుఁడై
 భావుకకర్మలను మఱియుఁ బాపపుంగర్మము లాచరించువాఁ
 డై, వెను దత్ఫలానుభవమందుచు నుండు నిరంతరమ్ముగక.

45

శ్లో. భుజ్జే విచిత్రాస్వపి యోనిషు వ్రజ

న్నాయాతి నిర్మాతృధ ఊర్ధ్వమేషః

అస్యైవ విజ్ఞానమయస్య జాగ్ర

త్స్వప్నాద్యవస్థా సుఖదుఃఖభోగః.

చ. అలయక పెక్కకీటకమృగాదికయోనులయందుఁ బుట్టుచుం

దలకొని యీ వివేకమయనామకకోశము జాగ్రదాద్యవ

స్థలను సుఖార్తులంగనచు జాగ్రమపజ్ఞకు బాహ్యమై నదా

సలుపుచునుండుఁ బైనమును; సారెకుఁ గిందికిమిఁదికిఁ దగఁ. 46

శ్లో. స్వయం పరిచ్ఛేదముపేత్య బుద్ధే

స్తాదా త్యదోషేణ పరం మృశాత్మనః

సర్వాస్థికాసన్నపి వీక్ష తే స్వయం

స్వతిః పృథక్త్వేన మృదోఘటానివ.

చ. వెలుపలలోపలకా సకలవిశ్వమునందును నిండియుండఁగాఁ

గలిగినవాఁడయ్యుండు గడుగాటముగాఁగ, ననాత్మ నాత్మగాఁ

దలఁచుటనొ; తదాత్మ తనుదా నటువేఱయి, కుండ మట్టికి

న్వేలి యనునట్లు, తన్నునుటి వేఱుగఁజూచును జీవుఁడెప్పుడుకా. 47

శ్లో. ఉపాధిసంబంధవశా త్పరాత్మా

ప్రసాధిధర్మా ననుభాతి తద్గుణః

అయోవికారా నవికారవహ్నివ

త్సదైకరూపోఽపి పరః స్వభావాత్.

చ. తలఁప నుపాధిసంగతిని దాను పరాత్మ యుపాధిధర్మ సం

కలితుండయై మెలంగు మఱి కన్గొన నెప్పుడు నొక్కరూపమే

గలిగి వికారహీనుఁడయి కాగ్రిలు కృతానుఁడు, తప్తపశా నయ

స్సొలయు సమస్తరూపముల నొక్కటఁ దానును బొందుకై వడిన్. 48

శ్లో. భ్రాంతింవినా త్వసంగస్య నిష్క్రియస్యనిరాకృతేః

సఘటేతార్థసంబంధో నభసో నీలతాదినత్.

శ్లో. నీలతాదిగుణంబులు నింగినట్లు

విషయజాలము లంటవు విగతసంగు

డక్రియుఁడునైన యప్పరమాత్మునెపుడు

నంటుననుటది విభ్రాంతియగును జూవె.

49

శ్లో. జలంపంకవదస్పష్టం పంకాపాయే జలంస్ఫుటమ్

యథాభాతి తథాత్మాపి దోషాభావే స్ఫుటప్రభః.

గీ. బురదగలిసిననీరమ్ము స్ఫుటముగాదు

బురదయెడలిన స్ఫుటమౌచుఁ బోలుచునది

యట్లే పరమాత్ముఁడును, మాయనంటనపుడు

నిరుపమానప్రభాస్ఫూర్తి నెగడుచుండు.

50

అవ:—చిదాభాసుఁడుకూడ ననాత్మయేయని సోదాహరణముగాఁ జెప్ప
చున్నాఁడు.

శ్లో. ఘటోదకే బిభిత్సమర్క-బింబ

మాలోక్య మూఢో రవిమేవ మన్యతే

తథా చిదాభాస ముపాధిసంస్థం

భ్రాత్యాహ మిత్యేవ జడోఽభిన్యతే.

చ. కలశజలాంతరాళమునఁ గానఁగవచ్చు దినేశుబింబమున్

దలకొనిచూచి మూఢుఁడలదాని, నినుండని యెంచుచాఢ్మనన్

బెలుచ, నుపాధియుక్తమయివెల్గెడు చిత్రభిబింబశక్తినే

బలితపుభ్రాంతిఁ దన్నుగ నె భావనసేయుజడాత్ముఁ డిమ్ములన్. 51

శ్లో. ఘటంజలం తద్గతమర్క-బింబమ్

విహాయసర్వం దివి పీక్ష్యతేఽర్కః

తటస్థపతత్త్రితయావభాసకః

స్వయంప్రకాశో విదుషా యథాతథా.

చ. కలశమునుంజలమ్ము నటగానఁగవచ్చు దినేశుబింబమున్

దలఁగి సుధీంద్రుఁ డాకసమునం గననేర్చు స్వయంప్రకాశుఁడై

వెలుగుచు నీత్రయంబునకు వెల్లొనఁగూర్చుచుఁ దాను భిన్నతా
కలన వహించి మించి కడుఁగ్రాలు యథార్థదినేశబింబమున్. 52

శ్లో. సిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మ
మంతర్భహిఃశూన్య మనన్యమాత్మినః
విజ్ఞాయ సమ్యగ్ జ్ఞీ జరూపమేత
త్పుమా నివృపాప్యా విరజా విమృత్యుః.

ఉ. నిత్యం, ననంతం, సర్వగతం, నిర్మలు, సూక్ష్మం, నఖండబోధనం
గత్యుపశోభితం, బరుఁ బ్రకాశకు, నీశుఁ, బరాత్మ, సన్నుని
స్తుత్యం, నెఱుంగఁగన్నసకృతుల్ దురితమ్ములఁద్రోసి ధీరతన్
మృత్యువుఁ బాసి, శాశ్వతసుఖై కపదంబున నిల్చురిమ్ములన్. 53

శ్లో. బ్రహ్మైవేదం విశ్వమి త్యేవవాణీ
శ్రోత్రీబ్రూతేఽధర్వనిష్ఠా వరిష్ఠా
తస్మాత్సర్వం బ్రహ్మమాత్రంహి విశ్వం
నాధిష్ఠానాత్ భిన్నతాకోపితన్య.

గీ. ఈజగంబు బ్రహ్మంబై యాననుచుఁ దెల్పు
నల యధర్వనైగమామలోక్తి
కారణమునకంటఁ గార్యంబువేటొనె
కాన సచ్చయంబై కద ! జగంబు.

54

శ్లో. సత్యంయదిన్య జ్ఞగదేత దాత్మనోఽ
సంతత్యహంని ర్నిగమాప్రమాణతా
అసత్యవాదిత్వ మపీశితః స్యా
నైతత్రయం సాధుహితం మహాత్మనామ్.

ఉ. ఎన్నఁగ నీజగంబై నిజమేని పరాత్మ ననంతతాబ్రహ్మ
భున్నతికిం బరేశుప్రతిబోధనకున్, శ్రుతికున్నకీర్తికిన్
బన్నముసంఘటిల్లు మఱి పావనమానసులౌ మహాత్మనం
పన్నులు సైవనేర రొకపాటియు నీతివిధంపుబన్నమున్. 55

55

శ్లో. ఐక్యం తయో ర్లక్ష్మితయో ర్నవాచ్యయో

ర్నిగద్యతే నోన్యన్యవిసృద్ధధర్మిణోః

ఖిద్యోతభానోర్వివ రాజభృత్యయోః

కూపాంబురాశ్లోః పరమాంబుమేర్వోః.

చ. అరయఃగః బ్రత్యగాత్మపరమాత్మేలు దామయినడై వారి కె

ద్దఱకును నైక్యముబ్బ; మఱితా మలజీవపరేశులై పర

స్పరము భటక్కితీశులట, వాపియు సంద్రముటల్, స్ఫులింగభా

స్కరులట, నల్లనద్రుయిటు గాంచుట, వాసినిబొంద రైక్యముక. 56

శ్లో. జన్మనృద్ధిపరిణ త్యవక్షయ

వ్యాధినాశనవిహీన మవ్యయమ్

విశ్వసృష్ట్యవనఘాతకారణం

బ్రహ్మతత్త్వమసి భావయాత్మని.

మ. జననంబుం, బరివృద్ధి, పక్షతయు, సంక్షామంబు, రోగంబు, నా

శనము, న్మన్నగు భావవిక్రియల కేచందంబునక లక్ష్యమై

చన, కిష్కిప్తపన ప్తి పుట్టెలయబీజంబౌచుఁ దా నవ్యయ

త్వ నిరూఢిందగు బ్రహ్మమివయని సంభావించు మెల్లప్పుడుక. 57

శ్లో. లోకవాసనయాజంఘోః శాస్త్రవాసనయాపిచ

దేహవాసనయా జ్ఞానం యథావ నైవజాయతే.

క. ఘన లోకవాసనాకల

ననుఁ, బటుతర శాస్త్రవాసనను మఱిఁ దనువా

సనను, బరివృత్తుండగుటను

గనలేడు నరుండు జ్ఞానగరిమము నెపుడుక.

58

శ్లో. అస్త భేద మనపాస్తలక్షణం

నిస్తరంగజలరాశి నిశ్చలం

నిత్యముక్త మవిభక్తమూర్తి య

ద్బ్రహ్మతత్త్వమసి భావయాత్మని.

మ. అవిభిన్నంబయి, వీతలింగమయి, నిత్యంబై, నిరస్తాదియై,
యవిభక్తంబయి, ముక్తబంధమయి, నిత్యంబై, చలోర్మి నికా
య విహీనంబగువార్ధిభంగి నచలంబై, యక్షరంబై, స్వయం
భవమై, వెల్లెడు బ్రహ్మమీవ యని సంభావించు మెల్లప్పుడు. 59

శ్లో. సంసారకారాగృహ మోక్షమిచ్ఛో
రయోమయం పాదనిబద్ధశృంఖలమ్
వదంతితద్జ్ఞాః పటువాసనాత్రయం
యోఽస్మా ద్విముక్తః సముపైతి ముక్తిమ్.

చ. అనుచితమైన సంసరణమన్న భయంకరబందినుండి ము
క్తిని బడయంగఁగోరు నెడఁ దీవ్రతరంబగు వాసనాత్రయం
బనెడు నయోమయంపు నిగళావళి నొక్కటఁద్రెంచుటావ్వస
ట్లాననుతురేనిఁ దోనఁ గననోపుదు రట్టివిముక్తి మానవుల్. 60

శ్లో. అనాత్మవాసనాజ్ఞాతై స్తిరోభూతాత్మవాసనా
నిత్యాత్మనిష్ఠయా తేషాం నాశే భాతి స్వయంస్ఫుటమ్.

గీ. తన్ను దట్టమ్ముగఁ గప్పియున్నయట్టి
ఘనతరబృహదనాత్మవాసనలనెల్ల
నవిరతబ్రహ్మనిష్ఠచే నవలఁద్రోయ
నాత్మవాసననెలుఁగుఁ దనంతదా నె.

61

శ్లో. యథాయథా ప్రత్యగవస్థితంమన
స్తథాతథా ముంచతి బాహ్యవాసనాః
నిశ్శేషమోక్షేనతి వాసనా నా
మాత్మానుభూతిః ప్రతిబంధశూన్యా.

చ. మనమలప్రత్యగాత్మమున మానక యెంతదృఢప్రశస్తదీ
క్షను బలుపొంది పాదుకొనఁగల్గునొ యంతద్రుతమ్ముగా, నశిరి
చనుజమి ! బాహ్యవాసనలుచూడఁగ నవ్వి సమూలనాశమై
చనినఁ బరాత్మదర్శనము చయ్యనఁగల్గు నిరంతరాయమై.

62

శ్లో. మాతాపిత్రో ర్మహోద్భూతం మలమాంసమయం వపుః

త్యక్త్వా చాండాలవద్దూరం బ్రహ్మభూయ కృతీభవ.

గీ. తల్లిదండ్రుల మలము చేతనుజనించి

హేయ మలమాంసమయమైన కాయమెందో

మాలనినిబోలె వదలి బ్రహ్మత్వమంది

ధన్యతంగంట నరునకుఁ దగినచొప్పు.

63

శ్లో. యత్సత్యభూతం నిజరూపమాద్యం

చిదద్యయూనంద మరూపమక్రియమ్

తదేత్య మిథ్యానపు రుత్సృజై త

చ్చైలూషవ ద్వేషముపాత్త మాశ్మనః.

చ. అరయఁగ సత్యభూతమును, నాద్యము, చిన్మయ, మవ్యయంబు, రూ

పరహిత, మక్రియంబునయి, భాసిలు శాశ్వతమైనరూపు, గు

ర్తెఱిగి, గ్రహించి, వీడఁదగు నిమ్మలినంపుటాడల్ బుధుండు; వా

విరిఁ దొలిఁ దాను గైకొనిన వేసము నల్లనటుండునుంబలెక.

64

అవః— అహంకారమే సర్వానర్థములకు మూలమని చెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో. సంత్యక్త్యే ప్రతిబంధాః పుంసః సంసారహేతవో దృష్టాః

తేషామేషాంమూలం ప్రథమవికారో భవత్యహంకారః.

గీ. ప్రబలసంసారమునకు గారణమునైన

యితరప్రతిబంధకములెన్నో యెసఁగుఁగాని

యిన్నిటికి మూల మయ్యహంకృతియెగాన

దులుపవలె మానవుఁడు దానిఁదొట్టతొలుత.

65

శ్లో. అహంకారగ్రహన్ముక్తః స్వరూపముపవద్యతే

చంద్రవద్విచులః పూర్ణః సదానందః స్వయంప్రభాః.

గీ. స్ఫురదహంకార దుర్లహోన్ముక్తుఁ డగుచు

నరుఁడు నిర్మలుండును సదానందమయ్యుఁడు

పూర్ణుఁడు స్వయంప్రభుండునై పొలుపుగాంచు

రాహుసంరోధమెడలిన రాజువోలె.

66

శ్లో. యావద్వా యత్కించి ద్విషదోషస్ఫూర్తి రస్తి చే ద్దేహే
కథ మారోగ్యాదుభవే తద్వ దహంతాపి యోగినోముక్త్యై.

గీ. ఒడలి నెందాఁక విషదోషముండు లేశ
మంతదాఁకను నారోగ్య మబ్బుగలదె?
యట్లె యోగి నహంకృతి యలమెనేని
ముక్తిగననేరఁ; డది తుదముట్టుదాఁక.

67

శ్లో. సదైకరూపస్య చిదాత్మనోవిభో
రానందమూర్తే రసవద్యకీర్తేః
నైవాన్యథా క్వా ప్యవికారిణస్తే
వినాహమధ్యాస మముష్య సంస్మృతిః

చ. నిరతమునొక్కరూపె హవణిల్లఁ జిదాత్మతనొప్పి, విక్రియల్
దొరఁగి, సదానమోదమున దోఁగుచు భ్యాతనిమించు నీకహం
కరణ తదాత్మతాస్ఫురణఁ గల్గెనుగాని తలంప నన్యథా
వరఁగునె ఘోరసంసరిణబంధవరంపర లెందు నేనియుక్.

68

అవః—అహంకారమే పరమశక్తువని సోదాహరణముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో. తస్మా దహంకార మియం స్వశత్రుం
భోక్తుర్గ్రహే కంటకవృత్సతీతమ్
విచ్ఛిద్య విజ్ఞాన మహాసినాస్ఫుటం
భుజ్జ్వత్ప్రసామాజ్ఞసుఖం యథేష్టమ్.

ఉ. వావిరిభోక్త కుత్తుకనుబాటిలి నాటినకంటకంబు నా
నావిలపాటుగూర్చు; రిపుఁడైన యహంకృతినిట్టై నిస్తులం
బై వెలుగొందు జ్ఞానమునునట్టి మహాసినిఁజెండి మోక్షుల
క్షీ విభవోరుసౌఖ్యమును జెందుటశ్రేయము మానవాళికిఁ.

69

శ్లో. సమాలకృష్టోపి మహానహం పున
ర్వ్యులేఖతః సాదృశి చేతసాక్షణం

సంజీవ్య విక్షేపశతం కరోతి

నభస్వతా పాశ్రవషి వారిదోయథా.

ఉ. కుంకుడు వేరులుందునిసి కుంగగగగూల్చినగూడ, నమ్మహా
హంకృతి, చిత్తమొక్కత్రుటి యల్లనఁ దన్నటురేపెనేని, తాఁ
గొంకక వెండియుంబాడమి, కూర్చువికారము లెన్నియేనియున్
బింకమెసంగుకారున, సమీరసమీరితవారిదంబటుల్.

70

శ్లో. నిగృహ్యశశో రహమోఽవకాశః

కృచిన్న దేయో విషయానుచింతయా

సయేవ సంజీవనహేతు రస్య

ప్రక్షీణజంబీరతరోరివాంబు.

చ. పరుసపునిగ్రహమైనగఁ బాపపు దుర్విషయానుచింతనం
దొరగి బుధుం డహంకృతిని, దుష్టరిపుంబలఁ ద్రొక్కనొప్పగున్
సరవిని శుష్కమైన లిఖజక్షితిజమ్మన కింతిరు సే
కుఱునెడ నద్ది వెండిబ్రతుకుంగని యేవువహింపకుండునే!

71

శ్లో. దేహాత్మనా సంస్థితవకామీ

విలక్షణః కామయితా కథంస్యాత్

అతోఽర్థసంధానపరత్వమేవ

భేదవసక్త్యా భవబంధహేతుః.

ఉ. ఈమెయినే, పరాత్కయని యెవ్వఁ డెదందలపోయు, వాఁడెవో
కామి, తదన్యఁడొనతఁడు కాముకుఁడెట్లగుఁ; గాన భిన్నతా
శేముషిఁ దాను దుర్విషయసిద్ధికి నిత్యము దారితీయఁగా
క్షేమవిదూరసంసరణ సింధువునం బడు; మూఁఁడుఁడెప్పుడున్.

72

శ్లో. వాసనావృద్ధితికార్యం కార్యవృద్ధ్యాచ వాసనా

వర్ధతేసర్వధాపుంసః సంసారో ననివర్తతే.

గీ. వాసనలుపొచ్చ విషయము ల్పడయువృద్ధి
విషయవృద్ధిని వాసనల్ వృద్ధిబొందు

నిట్టు లనోన్యమవి వృద్ధి నెనయుచుండ
సంసరణమింక నేరీతి సమసిపోవు ?

73

శ్లో. క్రియానాశేభవేచ్ఛింతా నాశోఽస్మాద్వాసనాక్షయః
వాసనాపక్షయేమోక్షః సజీవన్ముక్తి రివ్యతే.

ఆ. వె. క్రియలుదెగినఁ జింతక్షీణించు; నదిమాయ,
వాసనాక్షయంబు వరలు; దాస
నగును మోక్షసిద్ధి; యదియ జీవన్ముక్తి
యనుచుఁ బలుకుచుందు రార్యజనులు.

74

శ్లో. సద్వాసనాస్ఫూర్తివిజృంభణేసతి
హ్యసౌ విలీనా త్వహమాదివాసనా
అతిప్రకృష్టా ప్యరుణప్రభాయాం
విలీయతే సాధుయథా తమ్మినా.

మ. పరిశుద్ధంబగువాసనాభరము, దీవ్యద్భంగి జృంభింపఁగా,
దురహంకార దురంతవాసనలు మ్రుందుంగాదె తోడ్తోడనే;
స్ఫురదుద్దామదివాకరాంచిత మహాజ్యోతిర్వితానంబునం
బారి లీనంబగుఁగాదె యెంతటితమఃపుంజంబులున్ (వేల్కిడి. 75

శ్లో. తమస్తమఃకార్య మనర్థజాలం
నదృశ్యతే సత్యదితే దినేశే
తథాద్వయానందరసానుభూతో
నైవాస్తిబంధో నచ దుఃఖగంధః.

ఉ. బంధురపాటలప్రభలఁ బాయక, రోదసినింపుచున్, జగ
ద్బంధపుఁ డుద్భవింపఁ బరితఃపరిదృప్త నిజానుబంధ యు
క్తాంధతిమస్సు డిందుగతి, నద్వయతైకరసానుభూతి సం
బంధముప్పేర్చి దోనఁదెగు; బంధములున్, మఱి దుఃఖగంధముల్.

శ్లో. విషయాభిముఖందృష్ట్వా విద్వాంసమపి విస్మృతిః
విక్షేపయతిధీదోషై ర్యోషా జారమివప్రియమ్.

చ. ఘనవిషయాభిలాషుడయి కాల్రెడునేని, యదెంతధీరు నై
నను బెనుమాయలాగి, మతినాశమెసంగ, నగాధవిక్రియా
వనధిని మాటిమాటికిని బాయకముంచుచుఁ దేల్పుచుండు; జ
న్మనియగుకాంత రక్తుడయివచ్చిన జారవరేణ్యునింబలెన్.

77

శ్లో. యథాప్రకృష్టంశైవాలం క్షణమాత్రం సతిష్ఠతి
ఆవృణోతితథామాయా ప్రాజ్ఞంవాపి పరాజ్ఞుఖమ్.

గీ. లాగి తొలగించినను, శైవలవజంబు
చనక మఱివచ్చి క్రమైడుచంద మొప్ప
వలగొనును మాయ, యెంతటిప్రాజ్ఞునైన
బ్రహ్మవిద్యావిదూరుడై పరఁగునేని.

78

శ్లో. లక్ష్మ్యచ్యుతంచేద్యది చిత్తమిష
దృహిర్ముఖం సన్నిపతే తత్తస్యతః
ప్రమాదతః ప్రచ్యుత కేలికందుకః
సోపానపంక్తా పతితో యథాతథా.

ఉ. చిత్తము లక్ష్మ్యసంచ్యుతినిఁజెంది, బహిర్ముఖమయ్యేనేని, రే
కెత్తెడు చంచలత్వమున, నెన్నోవికారములందియంది, పె
న్గత్తరకగ్గమై తుదకుఁగాంచు సభోగతి; చేతనుండి యు
వ్వెత్తుగజాటి మెట్లఁబడి యెంతయు దొర్లెడుబంతికై వడిన్.

79

శ్లో. విషయోష్వావిశచ్చేతః సంకల్పయతి తద్గుణాన్
సమ్యక్సంకల్పనాత్కామః కామాత్పుంసః ప్రవర్తనమ్.

గీ. మనము విషయమ్ములనుజూచ్చి యనవరతము
మగ్నమైయుండుఁ దద్గుణస్మరణమందె

స్మరణమునఁ గామమెనఁగుఁ; గామమునఁజేసి
నరుఁడు భోగానుభూతి తత్పరత మెలఁగు.

80

శ్లో. బాహ్యేనిరుద్ధే మనసఃప్రసన్నతా
మనఃప్రసాదే పరమాత్మదర్శనమ్
తస్మిన్ సుదృష్టే భవబంధనాశో
బహిర్నిరోధః పదవీవిముక్తిః.

చ. వెలుపలియింద్రియములను, బేర్చి నిరోధముసేయఁ జిత్తని
ర్మలత ఘటిల్లు; దానఁ బరమంబగు బ్రహ్మపదార్థసర్వనం
బలవడు; దాన, నిర్గళితమై, భవబంధము డిందుఁ; గాన, నె
వ్వలనను ముక్తికిందగినభాట, బహిర్నిరోధమే సుమీ !

81

శ్లో. తతోవికారాశ్రవకృతే రహఃముఖా
దేహావసానా విషయాశ్చ సర్వే
క్షణేనైవ్యథా భావినపష తత్కా
నోదేతి నాప్యేతి కదాపి నాన్యథా.

చ. ప్రకృతిభవములై భ్రమను బాటిలఁజేసెడు నయ్యహంకరియా
దిక విషయములన్నియును దేహముతో లయమందుఁగాని, యీ
ప్రకృతి కఠీతమైనపరవస్తువుమాత్ర మొకప్పుడేనిఁ బు
ట్టుకఁగొన; దస్తమింపడు; పట్టుప్రభలం దిరమైవెలింగెడిక.

82

శ్లో. సతినన్తొనరోయాతి సద్భావం హ్యేకనిష్ఠయా
కీటకో భ్రమరంధ్యాయ న్భ్రమరత్వాయ కల్పతే.

గీ. నిరతముఁ దదేకనిష్ఠతో నరుఁడు రక్తిఁ
బరునిధ్యానించి బ్రహ్మమై పరఁగుఁ దాను
భ్రమరమును సర్వదా స్మరింపంగఁగనుట
కీటకముదాను భ్రమరమై కెరలుఁగాడె.

83

శ్లో. యథానువర్ణం పుటపాకశోధితం
త్యక్త్వామలం స్వాత్మగుణం సమృచ్ఛతి
తథామనః సత్త్వరజస్తమోమలం
ధ్యానేన సంత్యజ్య సమేతి తత్త్వమ్.

చ. పుటమునఁ దేటి సర్వమలమున్ లయముంబొనరించి, శుద్ధమై,
స్ఫుటమయి, స్వీయసద్గుణముఁబొంది వెలింగెడు స్వర్ణముంబలెన్
పటుతరమైన జ్ఞానవిభవమ్మన, సత్త్వరజస్తమంబులం
దటుకునఁ బొఱచుదోలి, నిజతత్త్వమునొంది, మనమ్ముభాసిలున్. 84

శ్లో. యోగస్య ప్రథమంద్వారం వాఙ్మిరోధోఽపరిగ్రహః
నిరాశాచ నిరీహాచ నిత్య మేకాంతశీలతా.

గీ. సతత మొంటిగనుంట, చేజాచకుంట,
విషయవాంఛల నొక్కంట విడువఁగంట,
వశానముంగొంట, తృప్తిపై మఱపుగంట,
మొదలిసోపానములు, యోగమునకు నివ్వి.

85

శ్లో. వైరాగ్యబోధౌ పురుషస్యపక్షివత్
పక్షావిజానీహి విచక్షణత్వమ్
విముక్తిసౌధాగ్రతలాధిరోహణం
తాభ్యాంవినా నాన్యతరేణ సిద్ధ్యతి.

చ. పొలుచుఁజూచి! విరాగతయు, బోధమునాఁజను రెండుతెక్కల
వ్పలుఁగునకల్లు; గాటపుముముక్షు నెసంగు వివేకికెందునుం
దలమగుటెట్లు ముక్తిమయధామ శిఖాద్యధిరోహణంబు, త
ద్బలపరిపాటి బాగుటనుదక్క మఱొక్కటఁ బండితాగ్రణీ! 86

శ్లో. తరంగఘేనభ్రమబుద్ధుదాది
సర్వం స్వరూపేణ జలంయథా తథా

చిదేవ దేహాద్యహమంత మేత
త్సర్వం చిదేవైకరసం విశుద్ధమ్.

గీ. అలలు, బుడగలు, సుళ్ళు, నువ్వులును, చొట్టి
నిఖిలమివి, వారివికృతులు, నిక్కమొన్నఁ
దన వుదొట్టి యహంతదాఁకను గలట్టి
సకల, మేకవిశుద్ధచిద్వికృతు లివి.

87

శ్లో. అత్యంతకాముకస్యాపి వృత్తిఃకుంతతి మాతరి
తథైవబ్రహ్మణిజ్ఞా తే పూర్ణానందే మనీషిణః.

గీ. ఎంతకామమ్ముగల జారుఁడేని తనదు
తల్లిదెన నెప్పు వేటొక్కతలఁపు గనునె
యల్లె బుధుఁడు పూర్ణానందుఁడగు పరేశుఁ
గనినఁ బెరతలంపులుడిగి తనియుఁగాదె!

88

శ్లో. పాగ్రిబ్ధంబలవత్తరం ఖలువిధాం భోగేన తస్యక్షయః
సమ్యగ్జ్ఞానహుతాశనేన విలయః పాగ్రికస్సంచితాగామినాం
బ్రహ్మత్వైక్యమవేక్ష్య తస్మయతయా యే సర్వదా సంస్థితా
స్తేషాం తత్త్రితయం నహిక్వచిదపి బ్రహ్మైవావ తే నిర్గుణమ్.

మ. అలపాగ్రిబ్ధ మలంఘ్య మోతలకు, క్షయ్యంబద్ది, తద్భుక్తిచే
బ్రశయంబుగిను జ్ఞానవహ్నికలనం బ్రాగ్సంచితాగాము, లి
మ్ముల బ్రహ్మత్వసమైక్యతం బరములై పొల్పారు; యోగీంద్రభ
ర్తల కమ్మాడునులేవు; నిర్గుణపరబ్రహ్మమ్ము లవ్వారనఁ.

89

శ్లో. ఉపాధిరాయాతి సవవగచ్ఛతి
సవవకర్మాణికరోతి భుజ్జే
సవవజీవన్మ్రీయ తే సదాహం
కులాదివన్నిశ్చలవ సన్ధితః.

చ. పరఁగు, నుపాధిమాటికిని, వచ్చును, బోవును, గర్భకాండము
 న్నైతివును, దత్ఫలానుభవనిష్ఠమెలంగును బ్రాణయత్తమై
 పరఁగును, మృత్యువుంగనును, బాయక నేను, మహాకులావసీ
 ధరములపోల్కి నిశ్చలత దాహ్నిననట్టులయుందు నెప్పుడుక. 90

శ్లో. జలేవాపి స్థలేవాపి లుఠ త్వేష జడాత్మకః
 నాహంవిలిప్యే తద్ధర్మైర్ఘటధర్మైర్నిభోయథా.

గీ. పొరలెడుంగాత మిచ్చచొప్పునను దాను
 మెట్టనో, నీటనో, యోటికట్టె యిద్ది
 యంట నలదానిధర్మంబు లాత్మనెపుడుఁ
 దలఁప ఘటధర్మములు మహాబిలమునట్లు. 91

శ్లో. క్షుధాం దేహవ్యథాంత్యక్త్యా బాలకీడతి వస్తుని
 తద్దైవవిద్వాన్ రమ తే నిర్మమో నిరహంసుభీ.

గీ. క్షుధను, దేహవ్యధను, దన్నుఁగూడ మఱచి
 †చోఱ, క్రీడించు, నాటవస్తువునఁదవిలి
 మమతను, నహంకృతిని, నల్లె మఱవఁగాంచి
 సుకృతి, రమియించు నాత్మనస్తువునఁ దవిలి. 92

అవ:—బ్రహ్మవేత్తల శాస్త్రవిహితవ్యవహారమును జెప్పచున్నాఁడు.

శ్లో. చింతాశూన్య మదైన్యభైక్ష్యమశనం పానం సరిద్వారిషు
 స్వాతం త్ర్యేణనిరంకుశాస్థితి రభీర్నిద్రా శ్మశానే వనే
 వస్త్రం క్షౌశనశోషణాదిరహితం దిగ్వాస్తు శయ్యా మహీ
 సంచారో నిగమాంతపీఠిషు విదాం కీడా పరే బ్రహ్మణి.

సీ. చీకుఁజింతయు లేక సిద్ధింపఁగాఁగన్న
 యమల భైక్ష్యోదనం బారగింపు

శల్ల నిసెలయేళ్ళజలము పానీయమ్ము
 వల్ల కాటితలమ్ము వాసభూమి
 తడుపును నెండవేతయును నక్క-అలేని
 యాశాప్తకము మేలి యంబరమ్ము
 అనుపమశ్రీయనంజను స్వతంత్రహాక-
 పెంపెక్కు నభయంబు విడనితోడు

గీ. ఉపనిషద్వీధులు విహార యోగ్యతలులు
 సచ్చిదానందరూపమై జానుమీఱు
 నల పరబ్రహ్మమే. వినోదాస్పదంబు
 బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠతా పావనులకు.

93

శ్లో. దిగంబరోవాపిచ సాంబరోవా
 త్వగంబరోవాపి చిదంబరస్థః
 ఉన్నతవద్వాపిచ బాలవద్వా
 పిశాచవద్వాపి చరత్యవన్యామ్.

చ. అరయఁగ బ్రహ్మవేత్తయగునట్టిబుధుండు దిగంబరుండొ సాం
 బరుండొ, త్వగంబరుండొ, మహిమంబ్రకటించుఁ జిదంబరస్థుడై
 చిలుతనియట్లా, లేక మతిచెడ్డమనుష్యునియట్లా, భీతి చే
 కుఱుచు పిశాచమట్లా, భువిఁగ్రుమ్మరుచుండు; నిరంతరాయతకా. 94

శ్లో. ప్రారబ్ధకర్మపరికల్పితవాసనాభి
 సంసారివచ్చరతి భుక్తిషు ముక్త దేహః
 సిద్ధఃస్వయంవసతి సాక్షి వ దత్రీతూష్ణీం
 చక్రస్యమూలమివ కల్పవికల్పశూన్యః.

చ. కరము విముక్తదేహుఁడయికాల్చెడు యోగి పురాకృతక్రియా
 స్ఫురిత ఫలానుభుక్తులవి చొప్పడినపు, కుటుంబిపోలికం

దొరకొనినంచరించు నరతుండయి; కల్పవికల్పనంబులం
బారయక కంటిపే రిరునుపోలిక నూరక సాక్షిమాత్రుడై

95

శ్లో. శైలూషోవేషసద్భావా భావయోశ్చ యథాపుమాన్
తద్దేవ బ్రహ్మవిచ్ఛేదః సదా బ్రహ్మైవ నాపరః.

చ. తలఁప నటుండు వేషమునుదాలించినపును దాని నోలిమైఁ
దలఁగి చరించుపట్టునను దా నల తొంటినరుండె యైనటుల్
విలసితనద్వి వేకుడయి నెల్లెడుయోగి దశాంతరమ్ములం
దలకొని పొందుచుండినను దాను సదా పరమాత్మయేకదా ! 96

శ్లో. దేహస్యమోక్షో నోమోక్షో నదండస్య కమండలోః
అవిద్యాహృదయగ్రంథిమోక్షో మోక్షో యతస్తతః.

గీ. కాయమోక్షంబు మోక్షంబుగాదు; కుండి
కదియు దండమ్ముదియును మోక్షంబుగాదు;
భూరి మాయామనోగ్రంథి మోక్ష మొకఁడె
మోక్షమగుఁగన దానికై దీక్షగొనుము.

97

శ్లో. పత్రస్యపుష్పస్య ఫలస్య నాశవ
ద్దేహేంద్రియప్రాణధియాం వినాశః
నైవాత్మనస్త్వస్య సదాత్మకస్యా
సందాకృతే ర్వైక్షవదాస్త ఏషః.

చ. దళములు, పుష్పముల్, ఫలవితానములు, న్నశియింప, నేకొఱం
తలును, ఘటిల్లకుండుఁగద భారుణిజమ్మున; కల్లె, యింద్రియం
బులు నునురుక్, మనంబుఁ, దనువుక్, బడిపోవ, లోపముల్
గలుగునె ? శాశ్వతుండగుచుఁ గ్రాలు పరాత్మకు నెప్పుడేనియిక్. 98

శ్లో. క్షీరంక్షీరే యథాక్షిప్తం తైలంతైలే జలంజలే
సంయుక్త మేకతాయోతి తథాత్మ న్యాత్మవి స్మృతిః.

గీ. పాలు పాలను, దైలంబు తైలమునను
నంబు వంబులఁగలిసి యైక్యంబుఁజెందు
నట్లులే యాత్మవిదుఁడైనయట్టి మునియు
నాత్మతోఁజేరి తా నైక్యమందుఁగాదె !

99

శ్లో. స్థూలస్యసంభవజరామరణాని ధర్మాః
స్థౌల్యాదయో బహువిధాః శిశుతాద్యవస్థాః
వర్ణాశ్రమాదినియమా బహుధామయాః స్వ్యాః
పూజావమాన బహుమానముఖా విశేషాః.

చ. జననము వార్ధకము మృతి స్థౌల్యము కార్మ్యము శైశవము యశా
వనమును వర్ణ మాశ్రమము వ్యాధి యరోగము దుఃఖము స్సఖి
మును వినుతిం దిరస్కృతినిఁబుట్టుచునుండు వికారవైఖరుల్
సుసేవితబుద్ధినారయఁగ స్థూలశరీరపులక్షణావళుల్.

100

గ్రంథాంతము

శా. నాగాంబావరగర్భశుక్తివిలసన్నవైక్యకముక్తామణి !
వాగీశప్రతిమాన భాసురకళావైదగ్ధ్య సంభావితా !
త్యాగప్రాభవవైభవాంచితసుధీ ! ధర్మావధీ ! యంబుధి
శ్రీగాంధీర్యధురంధరా ! నుతగుణా ! శ్రీసత్యనారాయణా !

101

కం. శరదిందుచంద్రికాభా
సురదిగ్విశ్రాంతికిర్తి ! సుందరమూర్తి !
స్ఫురదాదార్యగుణామర
ధంజీహ ! మన్నెవంశతటినిశాబ్దా !

102

మాలిని. హిమనగసమధైర్యా ! వృత్తసంప్రీణితార్యా !
 అమరవినుతకీర్తి ! యబ్జబాణాభమూర్తి !
 శమదమనయశాలీ ! సత్యసంధత్వశీలీ !
 శమితవిమతతంద్రా ! సత్యనారాయణేంద్రా !

103

గ ద్య.

ఇది శ్రీమతౌండిన్య సగోత్ర శిష్టావంశకలశవారాళి రాకాక్షరవమిత్ర
 పవిత్రచరిత్ర నరసమాంబా సూర్యనారాయణశాస్త్రి
 పుత్ర కవిభూషణ, కవిశేఖర బిరుదాంకిత
 వేంకటసుబ్బయ నామధేయ ప్రణీత
 సుబ్బకవీయము సంపూర్ణము.

త ప్పొ ప్పు ల ప ట్టి క.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
7	15	త్వలము	త్వలము
25	6	కొకప్పుడు	కొకప్పుడు
25	17	మారులు	మారులు
25	26	మ నిక్యం	మానిక్యం
27	18	అతిగినవెన్న	అతిగినవెన్న
28	21	గోల్కొని	గోల్కొని
32	18	దుస్సానశ్య	దుస్సానశ
32	20	హన్తి	ఘన్తి
36	20	గూరా	గూరా
37	2	వచియింప	వచింప
40	10	కెన్న	తెన్న
41	19	తరుకావ	తరుకావ
41	21	పాలము	పాలయు
47	8	కవులొదురు	కవులొదురు
55	28	స్వర్ణ	స్వర్ణ
57	10	వట్టి	వట్టి
64	19	దొర్భామి	దొర్భామి
66	4	తునక	తునక
70	1	దమ్మిపయ	దమ్మిపయ
70	2	వీడ	వీడ
72	28	లెమ్మ	లెమ్మ
76	8	భవద్దోష్ఠీ	భవద్దోష్ఠీ
77	18	మొక్కల	మొక్కల
79	17	కొడినాణదు	కొడినాణదు
98	19	తనువెప రాత్రి	తనువెప రాత్రి

[2]

104	11	చ్చిత్తపిం	చ్చిత్తపిం
106	6	స్థుప్రభః	స్థుప్రభః
106	16	భౌత్యా	భౌత్యా
107	15	బ్రహ్మంబె	బ్రహ్మమే
107	23	బ్రథా	పృథా
108	15	సప్తి	సప్తి
109	25	చనుజుమి	చనుజుమి
118	9	నల	వల
118	21	భైక్ష్యదనం	భైక్ష్యదనం
119	5	స్వతంత్ర	స్వతంత్ర
119	19	కల్పిత	కల్పిత

